

Helikon

„áthatolt a próza résein”

2023 13

XXXIV. ÉVFOLYAM
2023. 13. (867.) SZÁM
JÚLIUS 10.
ÁRA 4 LEJ | 400 FT
IRODALMI FOLYÓIRAT
MEGJELENIK KÉTSZER EGY
HÓNAPBAN KOLOZSVÁRON

Égi hóbár VI. (részlet)

Lapszámunk 1., 2., 6–8., 11., 13., 14., 16., 18., 19. és 28. oldalát az Olajos György 70 emlékkiállítás anyagával illusztráltuk, amely a budapesti MissionArt Galériában volt megtekinthető.

„Föl fogok mászni Zákheus mellé a fügefára, hátha én is megláthatom Jézust!”
Interjú Lövétei Lázár Lászlóval 4

Varga László Edgár
Dolly Kaszparov töltött káposztája 7

Navarrai Mészáros Márton
Szerelem első látásra (Csehov novellisztikája) 18

Ferencz Orsolya versei **13**
Lázár Kinga versei **16**

PAVILON 420

Papp Attila Zsolt: Fesztivál-
beszámoló a 23. TIFF-ről **20**

KINEMATOGRAF

Ferencz Imre: *Nincs mit cifrázni, A vers milyen?* (versek) **2.**

Horváth Benji: *Fenyves, 2063. július 3.*

„Föl fogok mászni Zákeus mellé a fügefára, hátha én is megláthatom Jézust!“. Vermesser Levente interjúja Lövetei Lázár László költővel **4.**

Franz Hodjak: *Mindig történik valami, Almafa* (versek, Szenkovics Enikő fordítása) **6.**

Varga László Edgár: *Dolly Kaszparov töltött káposztája* (próza) **7.**

Lovász Krisztina: *Lilian* (próza) **9.**

Ion Bogdan Lefter: *Jegyezzük meg Lövetei Lázár László nevét! Utószó a Feketemunka román kiadásához* (Szonda Szabolcs fordítása) **10.**

Pavilon 420

Ferencz Orsolya: *Valahol Dél-Karolinában, Sárkánybőr-vetemény, Indukció* (versek) **13.**

Ádám Szilamér: *Napi rutin, Nem értik, Mi kell a működéshez, Előtte az élet, Zöld liget bevásárlóközpont, Megvezetnek, Tájékozódni, Győzünk* (rövidpróza) **14.**

Ocsenás Péter Bence: *Hajnali séta* (próza) **15.**

Lázár Kinga: *cigányasszony ijesztgeti a gyermekeit mózeskosárral, otthonetelelés, Gyermekmese Dorotiról, Attól, ami igazából, Badlands* (versek) **16.**

Ferencz-Nagy Zoltán: *Hol zubog fel a mögöttes – Lázár Kinga verseiről* **17.**

Ráolvasás

Navarrai Mészáros Márton: *Szerelem első látásra – Csehov novellisztikája* **18.**

Lövetei Lázár László: *A névtelenekről* (vers) **19.**

Kinematográf

Papp Attila Zsolt: *A gyilkosok gyilkolnak, a szeretők szeretnek. Fesztiválbeszámoló a 23. TIFF-ről* **20.**

Theátrum

Stan Lilla Alíz: *Bohócszínház, tragikomikus pantomim* (Slava Polunin és társulata).

Slava Polunin: *SLAVAS'S SNOWSHOW* **22.**

Kritika

Tamás Dénes: *Egy fáról az istent* (Lövetei Lázár László: *Zákeus fügefája*) **23.**

Molnár H. Magor: *Pistike cseresznyefája* (Lövetei Lázár László: *Zákeus fügefája*) **24.**

Fülszöveg

Tankó Andrea: *Gyerekszív* (Jász Attila: *Hétköznapi királyságok*) **26.**

Tankó Andrea: *„ha jól telik, ha nem telik jól, legalább telik”* (Botházi Mária: *Fűnyíró a Tündérbertben*) **26.**

Képregény

Csillag István – Vincze Ferenc: *Alert* **26.**

Amplitúdó

Jakabffy Tamás: *Duduk és kamanka nincs* (de flexaton is ritkán) **27.**

Artefaktum

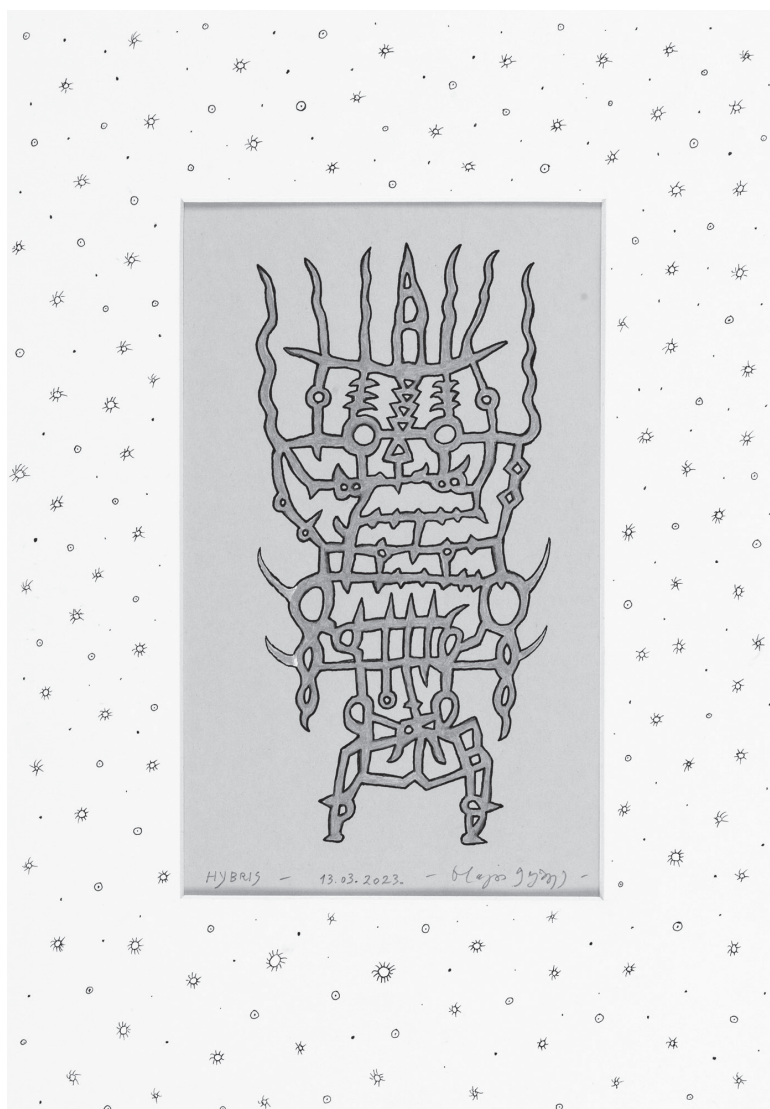
Takáts Fábián: *Mikor a művészet kezdődött* **28.**

FERENCZ IMRE

Nincs mit cifrázni

Lövetei Lázár Lászlónak

Megyek emlékeim előtt,
megöregedett meddüpásztor.
Mevannak-e vajon még mögöttem
a megnyírt juhok, a lompos kutyák,
a megterhelt számár?
Vagy lemaradtak, szétszóródtak,
és csak képezem a kolompaszt,
a zakatolást, a csörtetést.
Holott sehol semmi! Csak valami
szorongás, valami izgalom bennem.
Mert valakinek valamivel tartozom.
Mert valakinek valamivel el kell számolnom.
Talán csak egy árnyék követ már engem.
Talán a büsképű lovagé szegődött mellém,
mert szélmalomokkal viaskodtam én is
ahelyett, hogy lejárattam volna a búzám.
Megyek, úgy nézek ki, mintha
Benczédi Sándor formált volna
meg engem, agyagból.
Mintha a Paradicsomból jönnék.
Oldalbordáim kosarában
istentelenül ver a szívem.
Megyek dülöngélő árnyékom előtt.
Kezemben a bot tele rovasokkal.
Ez van. Nincs mit cifrázni tovább, Uram!

Hybris

A vers milyen?

Markó Bélának

Ránézel, és azt mondd: ez szonett! Ránézel, és azt mondd: ez szabadvers! Holott ránézésre nem nagyon lehet megítélni, hogy a szöveg próza vagy vers. Prózának tűnik, elolvasod, s felcsillan a szemed: ez költemény! Pedig csupán egy kis történet az életedből. Ami felbukkant emlékezeted mélyéről. Talán éjszaka felébredtél, és gyorsan lejegyezted.. Hogy el ne feledd. Aztán visszaaludtál. Reggel elővetted, nézegetted, mit is írtál... Hát valami zagyvaságot, egyveleget. Ami tele volt az indulat szennyével. Gyorsan kihúztad felét, majd annak is a felét, s csak néhány szót hagytál meg. Valami verscsírát. Ezt kezdted aztán ragozni, fokozni, szorozni, osztani, formálni stb. Rakosgattad, rendezgetted a szavakat, mintha egy zacskóból szedegetted volna ki. Mint egy szétszedett óra alkatrészeit. Amely leltárilag létezett, csak éppen nem működött. Egy svájci óras tapasztalatával, érzékenységgel próbáltad összerakni a szerkezetet úgy, hogy az elinduljon, mozgásba jöjjön, és mutassa végre a pontos időt. Precizitást, nagy összpontosítást igényelt ez a művelet. Vigyázni kellett, nehogy valahol kiserkenjen a vér. Nehogy megsérüljön egy hártya vagy egy idegszál. Amikor már minden kész volt, még csak egy finom mozdulat kellett. Amihez más nem ért. Amit más nem tud. Egy csavarintás. Lehet, csak egy fogaskereket kellett megmozdítani. Csak egy icipici rugót kellett megérinteni. Lehet, egy hasonlaton, vagy egy metaforán kellett átfordítani egy gondolatot. Egy fogalom színét a fonákjára. És akkor a fény behatolt a sorok közé. És felcsillant a többértelműség. Vagyis a költészet áthatolt a próza résein, a fogalmak pórusain, és szétáradt. Talán éppen az utolsó mondatban következett be a fordulat. Mint amikor valaki megtalálta a fix pontot, és kimozdította a Földet. Logikus minden, és ugyanakkor varázslat! A líra logika, de nem tudomány – mondotta József Attila. De eszköze a lét, a világ megismerésének... A költészet nem tudomány. A tudósok, például Bolyai és Lobacsevszkij, párhuzamosan fedezték fel ugyanazt. De Petőfi és Puskin nem írták el egymás elől a verseket! Minden költő autonóm, szuverén világot teremthet. A vers milyen? Sokféle lehet. Sokszínű. Mint a természet. Sokféle definíció szól róla, és mind igaz, mind érvényes. Mert oly széles a poétai mező...

VERS

Lehet, csak egy fogaskereket kellett megmozdítani. Csak egy icipici rugót kellett megérinteni. Lehet, egy hasonlaton vagy egy metaforán kellett átfordítani egy gondolatot. Egy fogalom színét a fonákjára. És akkor a fény behatolt a sorok közé.

HORVÁTH BENJI

Fenyves, 2063. július

Egész éjjel ugattak a kutyák, reggel tudtam elaludni. A vihar ledöntött két meggyfát, holnap átmegegyek Gináékhoz, hogy segítsenek visszaállítani őket. Jól ébredtem délben, könnyű nyújtás, a meditáció és a reggeli ima alatt egy tengerszem fölött lebegtem, körbezártak a sziklák, pulzáltam a mélyvel és a hideggel, lassan köd alakult körém a kilégzésekből, és feloldódtam abban a ködben. Az utolsó mantrák visszahozták az érzékelésemet, bizsergés futott végig gerincemen, kutyáim türelmetlenül vártak rám, nyögtek, karmolászta az ajtó előtt. Kinyitottam a szemem, eszembe jutott a fenyves.

Egy ideje kísért egy fenyves, ahol sosem jártam. Néha álmomban jelenik meg, néha csak úgy bevillan, mindennél tisztábban. A kutyákkal sétálok az erdőben, és meglátom. Elhalad valaki a kapu előtt, odaköszönünk egymásnak, mögötte felporzik az út, meresztem a szemem, és meglátom. Hugyozok este a kert végében, homlokom a diófának vetem, behunyom a szemem, és ott van. Eső után vagyunk, az erdő illata erős, testes, mint a tömjén, hatalmas fenyőfák vesznek körül, ülök a mohás, nedves kövön, és előttem kis totemek világítanak a túlevelekkel borított földön. Farkasfejre, szarvasagancsokra, teknősökre emlékszem. Valakik vannak velem, de nem tudom, kik. Szempárok, lebegő szellemek, vadmacskák. Azt érzem, hogy nekik kell adnom a testemet. Békét és valami megfoghatatlan fájdalmat érzek. Hogy a fenyvesé vagyok, és ő az enyém.

Megkértem Ginát, olvasson nekem kártyát. Ahányszor egyedül húztam, szinte mindig a Sorskerék, a Halál és a Bolond váltogatta egymást. Gina szerint valamit akarok még az élettől, csak még nem tudom, hogy mit. Kösz, bazmeg, mondtam neki, erre magamtól is rájöttem. Jól van, te vén pöcs, megint milyen választ akarsz kiszedni belőlem, ha te már mindent tudsz, mondta fintorogva, és kiment teát főzni. Néztem a kártyákat a mandalás terítón, és megláttam a fenyvest. Amikor letette a gőzölgő teát, a szemembe nézett és azt mondta: Az is lehet, barátom, hogy csak meg akarsz halni. Ez nem esett jól. Azt hiszed, ráijesztesz egy ilyen vén pöcsre? Adj inkább egy cigit, mondtam neki. Nem mondott semmit, pár másodpercig fürkészőn meredt rám, aztán vigyorogva nyújtotta át a dohányt.

Goran doktor szerint semmi bajom nincs, de lehet, hogy elvagyódom. Hova, kérdeztem. Hát azt én honnan a picsából tudjam, tata. Délután északon fekete felhők gyűltek. A garázsban lerángattam a vászontakarást a régi bringámról. Néztem a kopott, zöld festéket, eszembe jutott egy régi nyár a Zsögödi Nagy Imre utcában ötven éve, anyám városa, hegyek, fenyvesek, ahol azon a nyáron egy másik zöld bringával száguldok összevissza: egy régi átváltozás és környéke. Mikor jártam ott utoljára? Több mint húsz éve, még az összeomlás előtt. Nemrégiben azt hallottam, hogy komoly önfenntartó közösség alakult ott ki, még a színházat is beüzemelték. Kiviszem a bringát az udvarra, megtisztogatom. Merkúr és Médea letelepednek mellém az árnyékban. A többiek a tartályban felgyűlt esővíz körül játszanak.

Kitolom a bringát a kapun, Merkúr és Médea érdeklődve néznek rám. Velem jöttök, kérdelem tőlük. Bólintanak, vakkanatnak, aztán mégse jönnek ki. Északnak veszem az irányt, neki a viharoknak. Ahogy tekerek az országúton, és szakadni kezd rám az ég, újra meglátom a fenyvest. Behunyom a szemem, víz vagyok, tengerszem vagyok, csend vagyok, a vihar szeme vagyok. Farkas vagyok, szarvas vagyok, Merkúr vagyok, Médea vagyok, szempár vagyok, fenyves vagyok. Hirtelen repülni kezdek, a sárban landolok, fájni kezd minden tagom. Ahogy nyögve feltápászkodok, már tudom, mit kell tennem.

„Föl fogok mászni Zákeus mellé a fügefára, hátha én is megláthatom Jézust!”

BESZÉLGETÉS

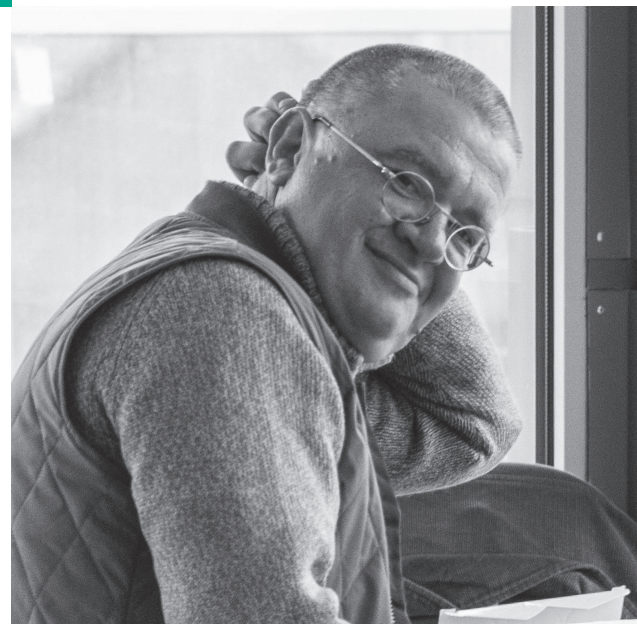
LÖVÉTEI LÁZÁR LÁSZLÓVAL

Áruld el nekem, hogy sikerült rátalálni a legújabb verseskönyved borítóján levő festményre, mert engem a maga vad rejtélyeivel teljesen lenyűgözött. Először úgy véltem, hogy Rembrandt, de amikor megkérdeztem tőled, kiderült, hogy egy Gerrit Dou nevű leideni festő műve. Illetve az is, hogy sokáig valóban Rembrandtnak tulajdonították, mi több, a *Rembrandt anyja* címet viselte – később, ha jól tudom, *Olvasó öregasszony* címmel katalogizálták. Ennyit nyomoztam ki, de azt már Poirot mester sem sejtette, amibe ugyancsak beavattál, hogy az idős nő Lukács evangéliumának tizenkilencedik fejezetét olvassa, az illusztráción meg Zákeus látható, amint a fügefára mászik...

■ Annak ellenére, hogy Zákeus csak egyszer szerepel az Újszövetségben (Lukácsnál, a tizenkilencedik fejezetben), elég nagy népszerűségnek örvend, rengeteg illusztrációt találunk például az interneten, ha beütjük a nevét a keresőbe. Nem emlékszem már, hogy találtam rá Gerrit Dou-ra (gondolom, szintén a neten), de amikor rátaláltam, nagyon megörültem: nem Rembrandt, még csak nem is Rembrandt anyja volt a fontos számomra, hanem az, hogy az öreg hölgy éppen a Zákeusra vonatkozó részt olvassa egy régi Bibliában (akinek jó szeme van, tisztán kiolvashatja a fejezetcímet a festményen: *evangelium Lucae XIX cap*), tudniillik akkoriban én is egy régi Bibliát, Ferenczes István ajándékát olvastam: együtt vásároltuk Lugoson egy antikváriumban, még pecsét is van a Bibliában („SOC. COM. MINERVA SRL / Str. Mocioni nr. 11 / 1800 LUGOJ Tel. 968/13733”). Ferenczes – mint osztályellenség – Lugoson járt középiskolába, egy ilyen Biblia tehát számára jelentett igazi értéket, szörnyen hálás vagyok, hogy mégis nekem ajándékozta! És Lestyán Csaba grafikus barátomnak is köszönettel tartozom: amikor rátaláltam Gerrit Dou festményére, rögtön eldöntöttem, hogy ez fog szerepelni majd a kötet borítóján, mindössze „nyomdai minőséget” kellett szerezni valahonnan, szerencsére Csabikának szabad bejárása (vagy előfizetése, vagy mije) van az amszterdami Rijksmuseumba, el is küldte azonnal a festményt nagy felbontásban, azon már tisztán kivehető volt, hogy egy fickó (alighanem Zákeus) bizony fölsípesztékett egy (füge)fára.

A kötet címadó hőse – ahogy te írod, főhőse – Zákeus, a Jerikóban élő fővámszedő. Miért éppen őt választottad az Újszövetség kételkedő, mégis bizonyosságot szomjazó szereplői közül?

■ Hogy őszintén válaszolni tudjak erre a kérdésre, huszonöt évet kell visszahátrálnunk az időben: akkor döntöttem el véglegesen, hogy ha sikerül túlélni a rákot, csak olyasmiről fogok írni, ami valaha fontos volt számomra – ezért írtam a faluról *Zöld* című kötetemben, ezért írtam vendégmunkás napjaimról a *Feketemunkáiban*. Ilyen fontos költői témám Isten is: szép, ügyes római katolikus székely kölyök voltam, sokat jártam ministrálni, nem volt kérdés számomra, hogy van-e Isten. Aztán egyszer csak eltűnt a látókörömből. Nem kiábrándultam belőle, mint például Euripidész („Istenségek, kiket bölcsenek gondolunk, / éppoly csalárdak, mint elilló álmaink” – mondja Euripidész a *Trójai nőkben*), hanem csak elherdáltam, nem figyeltem rá eléggé. Épp a *Helikonban* jelent meg egy versvázlatom, abban írom, hogy „hányszor mondtam már hogy isten / de sohasem rendesen! – / elherdáltam valahol a / személyragos istenem”... Szóval eltűnt valahol, valamikor, az én Istenem, s ahogy vénülök, egyre fontosabbnak érzem „rekuperálni” őt. Nem túl gyakran ugyan, de el szoktam menni

Fotó: Märcuțiu-Rácz Dóra

misére, a mise számomra is egy görög tragédia: van KARVEZETŐ (a pap), van KAR (a hívek, plusz én mint nézőközönség), elvileg a tragédia (sőt, az úrfelmutatásban a katarzis) is megképződik... Egyik alkalommal épp a Zákeusra vonatkozó részt olvasta fel a pap az evangéliumból, gondolhatod, hogy utána már nem tudtam figyelni a misére: hiszen nekem ez kell! – mondtam magamban –, én is föl fogok mászni Zákeus mellé a fügefára, hátha én is megláthatom Jézust! Nos hát, valahogy így kezdődött a Zákeus-projekt, innét már könnyű volt, már csak a hangot-formát kellett megtalálni...

Ennek a Zákeusnak van egy végtelenül rokonszenves görög adósrabszolgája, bizonyos Tektón, aki lelkesen lótfut, levelekben tudósítja gazdáját Jézusról vagy Keresztelő Szent Jánosról, néha pedig laza csuklómozdulattal az éppen Gadarában élő barátjának rittyent egy episztolát, aki szintén laza csuklómozdulattal egy minikomédiát rittyent neki válaszul, amelyben az ördögöktől megszállt és tóba fulladt disznók halálát, majd a disznópásztorok karának megmentését meséli el olyan pompás metrumokban, hogy maga Arany János is megirigyelhetné...

■ Innét már könnyű volt... – mondtam az imént. Pedig dehogyan volt könnyű! Az igaz, hogy a *Zákeus a fügefán* című verset még aznap (azon a bizonyos vasárnap) délután megírtam, de aztán elkezdtem olvasgatni, s nagyon megijedtem! Elolvastam például a római katolikusoknál még mindig eretnek irodalomnak számító Ernest Renan *Jézus élete* című könyvét... Nem akarlak untatni, de engedj meg egy rövid – korántsem teljes – könyvészeti felsorolást (hogy mivel tölti drága idejét egy költő, miközben csak verseket kéne írnia): Josephus Flavius: *A zsidó háború*; Suetonius, Tacitus, Héródianos...; Cicero: *Az istenek természete*; Plutarkhosz: *Párhuzamos életrajzok*; *Legenda aurea*; Flaubert: *Három mese*; Robert Graves: *Jézus király*; Jan Dobraczynski: *Nikodemus levelei*; Nikosz Kazantzakis: *Krisztus utolsó megkísértése*; Márai Sándor: *Harminc ezüstpénz*; José Saramago: *Jézus Krisztus evangéliuma*; Mészöly Miklós: *Saulus*; Köntös-Szabó Zoltán (Isten nyugtassa, néhány hete halt meg!): *Kár volt sírni Jeruzsálemben*; Spiró György: *Fogság*; Milbacher Róbert: *Angyali üdvözletek*. És persze egy régi Biblia (folyamatosan), és az apokrifek, és Dosztojevszkij, és Avilai Szent Teréz *Önéletrajza*... Tehát nagyon megijedtem, ki is derült azonnal számomra, hogy nem lehetek Zákeus (nincs ahogy!), viszont ha lenne neki egy okostojás (olvasgató) segítője, az alighanem hasznomra válna! A „globalizáció” nem ma kezdődött, egy hellénisztikus, „fertőzött” elme kell nekem. Így született meg Tektón, ő is csak olvasmányélmény alapján, de az ő segítségével sikerült valamiféle (verses) regényt „ritytyenteni” az istenes téma köré.

Tektón persze görög a Szerb Antal-féle értelemben is: szeret mesélni, lehetőleg jókedélyűen, és amit elmesél, ahhoz szeret egy kicsit hozzákölni. Elvégre írástudó. Aztán a történet egy döbbenetes pontján, ami arra kényszeríti az embert, hogy együttébe olvasson tovább, elkezd hinni. De valahogy úgy, mint aki látott egy istent, és ennek gyermeki módon, nagyon tud örülni. És hozzálát gazdája, Zákeus meggyőzéséhez, ugyancsak vidáman, és vicceket mesél meg humorizál közben. Csoda és vidámság, hit és humor együtt?

■ Igazad van, Tektón tényleg elkezd hinni – de csak a maga módján, elvégre „görög”! Márpedig a görögöknél rengeteg isten volt... Tudom, hogy csúnya dolog az önidézet – s rövid időn belül már

Lövetei Lázár László

Költő, műfordító, szerkesztő. 1972-ben született Lovétén. 1990–1992 között a műszaki egyetem diákja volt Kolozsváron. 1993–1998 között a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem magyar–román szakos hallgatója. Első verseskötete, *A névadás öröme* címmel, 1997-ben jelent meg az Előretolt Helyőrség Könyvek sorozatban. 1998 óta a csíkszeredai *Székelyföld* folyóirat szerkesztője, 2010-től főszerkesztője. 2019 májusától szabadfoglalkozású. Csíkszentdomokoson él családjával. Legutóbbi verseskötete: *Zákeus fügefája* (Kalligram–Bookart, 2023). Munkásságát többek közt József Attila-díjjal (2009), Kemény Zsigmond-díjjal (2021), Baumgarten-díjjal (2022) és Magyarország Babérkoszorúja díjjal (2023) ismerték el.

másodszor követem el ezt a vétséget –, de ahogy a *Zöldben* is írtam: „Ennyi fölösleges isten a földön még soha nem volt, / egyszer a nárciszt, holnap a mosdótálat imádjuk...” Tektón, sajnos, nem lesz prozelita, Jézus neki *csak egy* az istenek között – márpedig nekem nem ilyen istenre van (volna) szükségem, hanem egy rendesre! Egy Atyára! Ahogy Szent Pál mondja: „...noha vagynak olyak mind a földön, mind az égben, kik isteneknek neveztetnek, (miképpen hogy sok istenek és sok urak vagynak); Mindazonáltal nekünk egy Istenünk vagy, amaz Atya” (1Kor 8,5–6). Hát ilyen rendes Isten kéne nekem, de ehhez valószínűleg vissza kellene vedleni szép, ügyes, római katolikus ministráló gyermeknek, aki – ahogy te magad mondod – nagyon tud örülni! Hogy minek? Nem tudom. Talán a szépnek. A fenségesnek. Vagy egyszerűen a CSÖND-nek. Ahogy a hívek fegyelmezetten kijönnek e templomból. Mindig meghatódom ettől a csöndtől, s a templomkertben még én (a nézőközönség) sem gyűjtök rá egy cigarettára (pedig már nagyon követelődzik a szervezet). Tudom, hogy nem ilyen külsőségekben kéne megmutatkoznia a „szív imádságának”, de nekem ez az egy-két percnyi közös csönd is elég.

Ami meg a vidámságot-humort illeti: a Ferenczestől ajándékba kapott Biblia (az „eszmei” mondanivalón túl) tényleg vidám nyelvi gyönyörűség! Isten bocsásson meg nekem, de imádom a Károli Gáspár- (vagy Káldi György-)féle magyar nyelvet, amikor még volt a magyarban is régmúlt ideidő... jajistenem, mért kellett ezt elherdálni! Kihívásnak gondoltam ezt a gyönyörű nyelvet szembebesíteni a mai nyelvi nyegleségünkkel – reményeim szerint ilyen apróságából is születhet „esztétikai” minőség.

Zákeus, Tektón, a nagytanács tagjai, a fügefafa, Keresztelő Szent János, Jézus és a többiek jerikóiak, gadaraiak, betlehemiek, görögök és zsidók. Korabeliek; de ahogy beszélnek és nevetnek, esznek-isznak és hisznek, úgy viselkednek, mint a mi székelyeink. Mennyiben hatott rád akár a témaválasztás, akár a szereplők kidolgozása esetében az a tény, hogy Csíkszentdomokoson, ahol élsz, a Jézusba vetett hit mai napig a modus vivendi szerves része?

■ Azt hiszem, erre a kérdésre az imént félig-meddig már válaszoltam. Kiegészítésképpen csak annyit: örülnék, ha az a bizonyos CSÖND nem csak egy-két percig tartana, hanem, mondjuk, egészen az otthon kapujáig! Ments isten, hogy prédikáljak, de van egy vándortörténet az ún. „keresztény” civilizációban: olvassuk el (időrendi sorrendben mondom) Mikes Kelemen utolsó előtti, 206. levelét, Vörösmarty *A szent ember* című versét, illetve Tolsztoj *Három aggastyán* című novelláját! Elég ezt a három rövidke szöveget is elolvasni, s már is igazat fogunk adni Vörösmartyinak: „Embereknek hangzik a szó, / Isten szív után itél: / Aki hisz, szeret, remél, / Az jobbához feljutandó”. Én a magam részéről el is döntöttem, hogy be fogok vonulni a karthauzi szerzetesek közé, ahol nem szabad megszólalni! (Bár akkor nem tudnék neked ilyen kedélyesen válaszolgatni, kedves Levente! Vagy írni szabad? Ezt meg tisztáznom kell az illetékesekkel.)

Nem tudom, felolvastál-e valakinek a készülő versekből. Az embernek óhatatlanul a Jónás könyve jut eszébe; ahogy Babits Illyésnek olvassa és együttlékcuncognak Jónáson meg a tőkön. Meg mindannyiunkon, persze. Bevallom, én rég mosolyogtam ennyit, mint amikor a Zákeus a fügefán című versed mormolgattam. Vagy amikor Tektón felolvasása alatt Zákeus elalszik. És hát meg is rendültem, de az volt a jó, hogy keserűség nélkül...

■ Voltam már ezzel a könyvvel Kolozsváron is (Tompá Gábor meghívására), voltam a SepsiBookon is (Szonda Szabolcs meghívására), felolvastam a kötetből itt is, ott is, derült a nép a felolvasásom alatt, boldog voltam, hogy nevetnek az emberek, mert így meggyőződhettem: nem követtem el bűnt, amikor megírtam ezt a kötetet. Magyarán: miért ne lehetne *így is* beszélni erről a kérdésről? Tehát nemcsak hóttkomolyan, hanem esendő, emberi módon is?! Hiszem, hogy Jézus – ha tényleg Isten – a kolozsvári vagy sepsiszentgyörgyi közönség között ülve ugyanúgy röhéncselt volna, mint bűnös, gyaló embertársai, s nem vette volna tiszteletlenségnek a dolgot, hogy valaki mosolyogva, viccesen, de annál őszintébben érdeklődik iránta.

Az a Jézus, akít a fővámszedő és a többiek várnak: gyógyít. Leginkább gyógyít: elesetteket, bénákat és vakokat. Ugyanakkor a benne való hit alapja nem annyira a csodatételek száma vagy milyensége, hanem az, hogy láthassák Őt. Az írástudó a Jordán partjáról jelenti, hogy látta, majd később Máté üzenetével biztatja Zákeust: „Szóval Máté üzeni, hogy jönnék, hátha Te is látni akarod a Jézust, uram”. Miért válik ennyire fontossá, miért lesz a hit előfeltétele ezekben a versekben a látás?

■ Na, itt van a kutya (vagy az Isten) elásva! Ha tényleg a Simon mágusokban hiszünk, akkor megette a fene az egészet! Látnunk kell(e)ne Istent, de nem cirkuszi mutatványokban, ilyen-olyan hókuszpókuszokban, hanem saját magunkban, a mi szívünkben mint főbérőt! Ejsze. Fogalmam sincs. Nem vagyok hívő. Csak próbáltam megérteni-megérezni a *Zákeus...*-ban, miről lehet szó ebben az Isten-kérdésben. Nem vétkezni (ha nem muszáj). Türelmesnek lenni. (Ez félig-meddig működik.) Alázatosnak lenni. Hááát... Szeretni... Kár, hogy a szeretetből isteni parancs lett. Vagy ahogy Plutarkhosz mondja: „Ha az »ismerd meg önmagadat« elvére minden ember ügyelne, nem vált volna belőle isteni parancs”. De jobb lesz, ha itt abba hagyom, ne haragudj, erre a kérdésre nem tudok válaszolni.

A fővámszedő általad elmesélt történetét két kisebb versciklus öleli körbe: az Őt fa, illetve az Őt másik fa. Ezek a keresés, vagy inkább már a bizonyosság fája?

■ Ezekre a fákra konkrét válaszom van: pont akkor olvastam Wystan Hugh Auden verseit, amikor elkezdtem dolgozni a *Zákeus...*-on. Áldottam is Istent ezerrel, mikor eljutottam Auden *Bukolikák*-jáig (1. Szelek, 2. Erdők, 3. Hegyek, 4. Tavak, 5. Szigetek, 6. Síkságok, 7. Folyók), mert ha korábban ismertem volna ezt a ciklust, nem biztos, hogy belevágok a *Zöldbe*. Így viszont, a magam megkésetttségében, vidáman kiválaszthattam az *Erdők* című vers utolsó versszakát főmottónak a *Zákeus...*-ba: „A kőrifáig irtott kis liget, / a korhadt szívü tölgy leleplezi: / nagy társadalmunk széthull, tönkremegy, / nem csaphatnak be gyors győzelmei, / s nem hogy közért és Égért mit adott! / Erdőnél egy kultúra se jobb” (*Fodor András fordítása*). Az utolsó sor angolul: „A culture is no better than its woods”. Mondom, egy darabig ez volt a kötet főmottója, sokáig ezt a versszakot mondogattam esti imádság helyett, amíg meg nem szégyelltem magam: mitől lesz nekem jobb, falun élő embernek, ha városi embertársaimon „szánakozom”?! És persze segítettek az „olvasószerkesztésben” az új idők is: ne legyen több gyermek, mert tönkremegy a természet! Hát ez nekem, ordenaré humanistának (és nem melleleg: háromgyermekes apának) már sok volt. Ki is dobtam ezt a mottót, bár Audent továbbra is szeretem! Válaszolva tehát a kérdésre: ezek a fák sokáig a keresés, aztán már a bizonyosság fája lettek.

Isten és az istenkeresés hangsúlyos motívumként jelenik meg Visky András *Kitelepítés* című regényében és Molnár Vilmos rendhagyó legendáriumban, a *Kőrösi Csoma Sándor csodálatos cselekedeteiben* is. Hogy gondold, mi nek köszönhető ez a metafizikai témák iránti friss fogékonyság?

■ Iciri-picit vitatkozva csak: a *Kitelepítés*-ben szerintem nincs szükség keresésre, sőt: abban a könyvben Isten bizonyossága az egyik legfontosabb megtartóerő. Molnár Vilmos könyve így, ebben a témában nem jutott eszembe, de örülök, hogy fölelegetted: igazad van, Kőrösi Csoma esetében is kell a bizonyosság. Isten mint Magyar Őshaza? Vicces egy kicsit, de olyan vilikésen vicces! Apropó: sok-sok évvel ezelőtt, amikor én már a *Zákeus...*-on dolgoztam, Pesten, a Lövölde téren, enyhén ittas állapotban amiatt sírdogáltam, hogy bárcsak tudnék hinni. S akkor éppen a színjózan Vilike vigasztalt azzal, hogy semmi gond: ha valaki ilyen „komolyan” keres, az már szinte olyan, mintha hinne. Bárcsak ilyen egyszerű lenne a helyzet...

VERMESSER LEVENTE

1969, Csíkszereda. Szülővárosában él.

Mindig történik valami

Immer geht noch was

A világ körüli utazás járókéval veszi kezdetét. Majd néhány lépcső következik lefelé és újra fel, és ha az ember néhányszor el is csúszik a kutyaszaron, az is a szabadság része, melynek élébe megy. A kapunál kezdődnek az ajtónyitogatási és -zárási gyakorlatok. Az út csak kivételes esetekben teker ki vörös szőnyeget. Hogy a boldogsáért óvadékot kellene letenni, többnyire túl későn fogja fel. Villamossal olyan helyekre megy, melyekről még később is álmodozik. A temetőben száraz leveleket fogván elsőként az a benyomása, mintha a halált ujjai közt porrá morzsolná. Az éneklési kedvet a nagymamától, a káromkodási kedvet a nagyapától örökölte. És lassan eljut arra a meggyőződésre, hogy mindig történik valami, ha nem itt, hát Mexikóban, Norvégiában vagy Belgiumban. Észreveszi, hogy ha mélyebbet lélegzik, a lelkét is könnyebben megéri. Érdeklődést mutat a bolhapiacra vagy sem, orgonaszó, részvények, régi temetők, kísértések minden fajtája, sőt talán a bolyongások iránt. S egy nap a sóvárgás elejti, és ezernyi darabra törik, pozdorjává.

Almafa

Apfelbaum

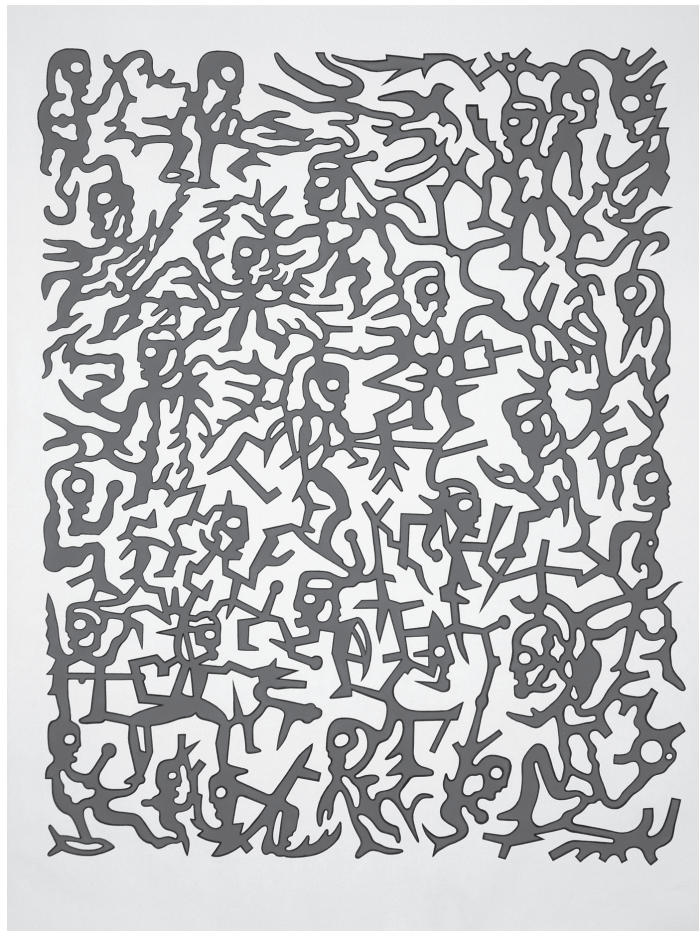
A megszokott utat fordított irányban járni, s látni, hogy a dolgok más sorrendje a tekintetet megváltoztatja-e. Mindenesetre

így közelebb kerülök a gyerekkorhoz, amikor az utakat mindig fordított irányban jártam, legalábbis gondolatban. Élvezetes volt a világot

a másik oldaláról látni. Ez oda vezetett, hogy a végétől kezdtem olvasni a leveleket. S komollyá vált az élvezet. A szavakat hátulról kezdtem el

mondani. S ha buszra szálltam, előbb a végmegállóba mentem, s csak aztán

Franz Hodjak (1944, Nagyszeben) költő, író, szerkesztő, műfordító 1970-ben végzett a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem német–román szakán. 1970–1992 között a Dacia Könyvkiadó német szerkesztője. 1992-ben, az utolsó kivándorló százak egyikeként hagyta el hazáját és választott városát, Kolozsvárt. Jelenleg a németországi Usingenben él. Több tucat könyvet (verset, regényt, novellát) írt, írói munkásságát számos irodalmi díjjal méltatták.

Hemoglobin

a cél felé. Egyszer csak rádöbbszemtem, hogy a dolgok, hátulról nézve,

mások voltak, mint amilyeneknek előről tűntek. Aztán meg mindenről annak ellenkezőjét gondoltam. Az ellen sem lett volna kifogásom, ha öreg emberként

jövök a világra. Jobban szerettem azokat, akik mások voltak, az éjszakázókat, szerencsétlen flótásokat, hontalanokat. Tudtam, csak akkor lehet valami eredeti,

ha nem a valódi oldaláról ragadom meg. Felfedeztem a zenét. A jó zene pedig úgy hangzik, mintha a motívumok a végétől haladva az elejéig bontakoznának ki. A rendszeretetet

nem tartottam sokra. A dolgok rangsora is azt mutatta, hogy a dolgokból semmit nem fogunk fel. Többet érne a világot egy almafáról szemlélni avagy egy mozgásban levő vonatból.

Az óráátállításokat nem tartottam elég következetesnek, az illúziókat látcsőként használtam. Pacifistaként eldöntöttem, hogy egyetlen ellenségemnek sem bocsátok meg, aki valaha is arra kényszerített, hogy őt legyőzzem. Felnőtté

annak vágya tett, hogy a szeretetnek kevesebb kárt kellene okoznia, főleg a hazaszeretetnek. Olykor-olykor még ma is megpróbálom, hogy a boldogság tőlünk elfordult oldalát megéljem.

Dolly Kaszparov töltött káposztája

A ciugidai püspök és a zogrovkai érsek végső és végzetes összeveszésének oka Dolly Kaszparov töltött káposztája volt. A környéken ő főzte a legfinomabb töltött káposztát, mégpedig a következőképpen: egy külön erre a célra tartogatott cserépfazekat körben megrakott töltelékekkel, a fazék közepére kaporkötegek közé behelyezett egy egész fácánt, annak a hasába varrva pedig egy kikelés előtt lévő csibét a tojásbéjében. Dolly Kaszparov ezután vizet öntött az edénybe, lassú tűzön főzni kezdte a nagy fazék ételt, de csak addig, amíg a csibe a cserépedény közepén, a fácán hasában csipogott. Ezt az edényhez egészen közel hajolva hallgatta, miközben a felhevült cserép csak úgy perzselte fülét, lecsorgó izzadságcseppei haragosan sísteregtek a tűzhely lapján, a természetes nő dús illata az étel szagával keveredve betöltötte a konyhát, a házat, az udvart, de még a környező utcákon is jól érezhetően megült szélcsendes időben.

Amikor a csibe elhallgatott, Dolly Kaszparov szertartásos, billegő mozdulatokkal levette a cserépfazekat a tűzhelyről, kendőbe, gyapjúsálakba göngyölte jó vastagon, majd otthagya, hogy érjen még vagy négy órát, amíg a káposztalevelek teljesen elpuhulnak, a hús porhanyós lesz, az étel pedig éppen az ideális tálalási hőmérsékletre hűl.

A ciugidai püspök, akinek a szolgálatában állott, teljesen odavolt ezért a fogásért. Dolly Kaszparov egész évben kotlókat ültetett, kettőt-hármat is egyszerre, hogy lehetőleg mindig legyen olyan csibe, amely megfelel a célnak. Hogy hogyan sikerült neki a tyúkokat természetük ellenére akár télen is kotlásra fogni, azt egyedül ő tudta, és hiába kérdezték tőle a környék asszonyai, nem adta ki a titkát senkinek.

Ha a püspök reggelire csak vajas kenyeret kért egy fél almával és kamillateával, akkor Dolly Kaszparov biztosra vehette, hogy a tiszteletes úr az ebédre készíti a hasát, és már szedegette is ki egyenként a méltatlankodva karattyoló kotló alól a tojásokat, hogy meghallgassa, melyikben csipog már a csirke. Ha talált egy ilyet, mindig ugyanazt a mondókát suttogta a szájához emelt tojásnak:

*Encem-pencem lábos széle,
legyél nekem jó ebédre.*

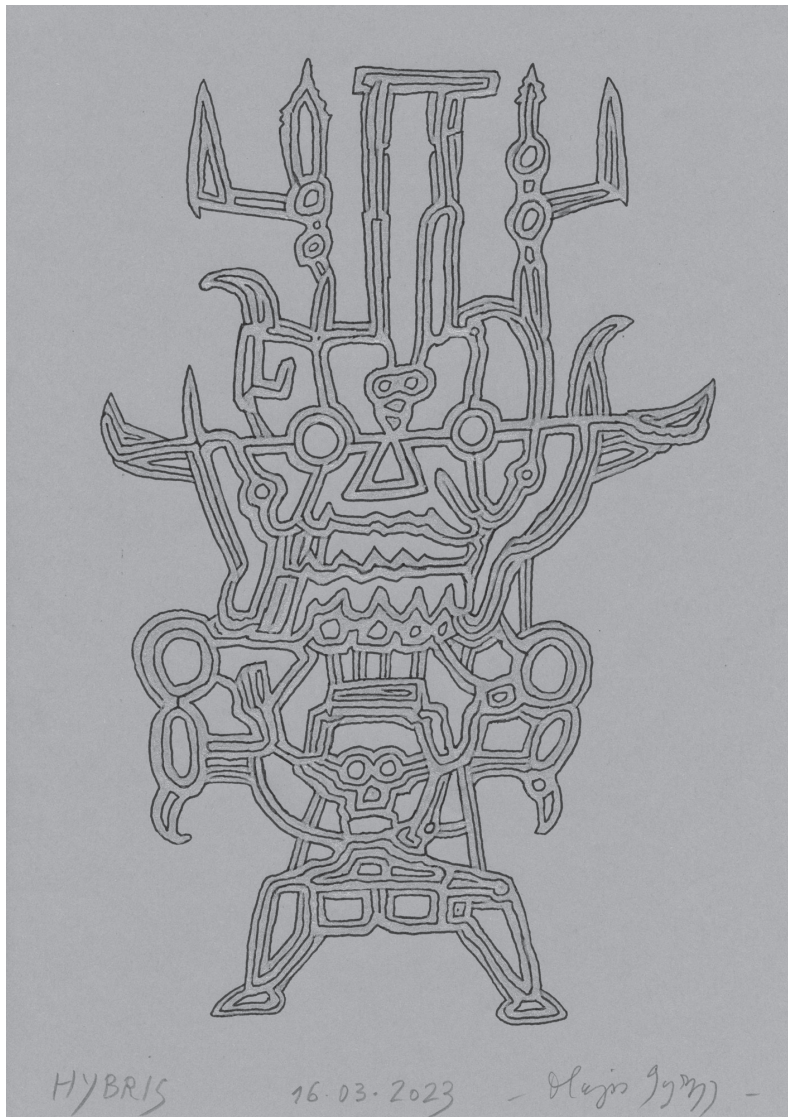
– Csip-csip – válaszolta a tojás.

Ha az étel lelke – ezt ő mondta így – már megvolt, nyomban elküldött engem, hogy löjék fácánt a püspöknek, igaz, szűkösebb időkre mi is tartottunk néhányat a csűrben, egy ketrecben. Ám Dolly Kaszparov ragaszkodott hozzá, hogy amikor csak lehet, frissen lőtt vadhús kerüljön a fazékba, így aztán én, a püspök mindenese, főpohárnok és trombitás, ilyen esetekben fogtam a vadászpuskámat, füttyentettem egyet Horpasz nevű kutyámnak, és már indultunk is fácánokat lesni.

Mire az étel elkészült, a püspök már csorgó nyállal fészkelődött az ebédlőasztalnál.

Először a lágyan szétomló töltelékekbe kóstolt bele, amelyekre az étel bódító levéből is csorgatott neki a szakácsnője, majd lassú, áhítatos mozdulatokkal a puhára főtt fácánhúst kezdte csipegetni. De legjobban a forró tojásbéjében elevenen párolódott csibe húsaért volt oda. Az apró teremtnének a csontjai is megpuhultak a lassú kínok között, sőt még a kapros lével átitatott pihéi is ízletesek voltak. A ciugidai püspök szőröstül-bőröstül falta fel Isten apró teremtményét, és saját bevallása szerint a testi élvezet eme felséges perceiért magának a Sátánnak is hajlandó lett volna odaadni püspöki gyűrűjéről az opálkövet.

**Később a jövetelük okát is megtudtuk:
Venus Ulrichéba belebújt az ördög.**

Hybris

*

A zogrovkai érsek viszont annyira megirigyelte a protestánsok konyháját, hogy átcsábította magához a szakácsnőt. Ezért aztán a két eminenciás úgy összeveszett, mint cigányok a nagyvásárban. A ciugidai püspök állítólag nem átalotta a szószékről gúnyolni a tridenti zsinatot, a zogrovkai érsek pedig újfent leköpte Luther Márton bekeretezett arcképét, amit külön erre a célra tartogatott a falnak fordítva az éjjeliszekrényén.

Amikor ezt elmesélte nekem, Dolly Kaszparov úgy kacagott, hogy oldalán a hájredők le-fel táncoltak, dundi arcán, a szája szegletében pedig bohókás ráncok mutatták meg, hogy Isten a teremtéskor mennyire odafigyelt a részletekre. Mert én, az addigi püspöki mindenese, főpohárnok és trombitás is követtem új főnökéhez a szakácsnőt, hiszen szerelmes voltam belé már egy ideje. Úgy láttam, ez a nagyszabású nő sem teljesen közömbös irántam, ráadásul én lőttem a fácánokat a fő specialitásához, így aztán – bár a ciugidai püspök a felmondásunk napján mindkettőnk kiátkozott, és kénytelenek voltunk áttérni a katolikus hitre – mondhatom, jól alakultak a dolgok.

*

Nichita Ulrache, a feleségével, Venusszal azon a napon érkezett meg újdonsült főnökünkhöz, amikor a zogrovkai érsek megkeresztelt minket. A templomban csak mi hárman voltunk az érsek úrral: rokonaink rég meghaltak, vagy nem kíváncsiak ránk, az a néhány barát pedig, akiket az előző munkahelyünkön összeszedtünk, nyilván nem jöhetett el a jeles eseményre, hiszen akkor a ciugidai püspök őket is kiátkozta.

► 8.

► 7. Dolly Kaszparov a legszebb virágos nyári ruháját vette fel, arca elé csipkés fátylat biggyesztett, mert neki a katolikus hitről az apácák, az apácákról meg valamiért a fátylak jutottak eszébe. Úgy nézett ki, mint egy hatalmas, virágos domboldal, amelynek a tetején egy szomorúfűz ágait lengeti a szellő.

Gyönyörű volt, mondhatom.

A jövevények – látva, hogy egy ceremónia közepébe csöppentek – megálltak a templom bejáratánál, és illedelmesen várakoztak. Vagy két alkalommal, amikor az érsek ünnepélyes beszéde közben elrövidülten lehunyta a szemét, a kijárat felé sandítottam. Már akkor feltűnt, hogy Venus Ultrache szája egy fehér selyemkendővel van bekötve. Furcsa szokásaik lehetnek ezeknek a hegyeken túli embereknek, gondoltam, mert az látszott rajtuk, hogy nem idevalósiak, hanem a hágón túlról érkezhettek. A férfi egyenruhát hordott, de bizonyosan nem közkatona volt, mert váll-lapján arany csillagok sorakoztak, mellén pedig mindenféle kitüntetéset viselt. A templomból kifelé jövet később azt is észrevettem, hogy a nő száját borító kendőre a kettős kereszt jelét hímezték.

*

Később a jövetelük okát is megtudtuk: Venus Ultrachéba belebújt az ördög. Ez abban nyilvánult meg, hogy mindenkinek keresetlenül megmondta az igazat, amit a körülötte lévők úgy értelmeztek, hogy mindenféle otromba hazugságokat eszel ki, és ezeket a hazugságokat bárkinek az orrára köti, akivel csak találkozik. Hogy az ördögöt kiűzzék a feleségéből, Nichita Ultrache már az összes pópához elhurcolta, de mindegyiknek beletört a bicskája a feladatba. Így szánta rá magát, hogy átkeljenek a hágón, és a zogrovkai érsek úrral is szerencsét próbáljanak. A mi érsekünkről ugyanis az a hír járta, hogy – bár az ő vallása tiltja az ilyesmit – az igazán kényes esetekben mégis ördögűző praktikákhoz folyamodik, főleg ha bőkezű rászorulókkal hozza össze a Gondviselés. Nichita Ultrache arany csillagjait, ragyogó kitüntetéseit és makulátlan egyenruháját elnézve az érsek úrnak kétsége sem lehetett afelől, hogy vallásos buzgalma ezúttal is szépen fog hozni az ő és a Dolly Kaszparov konyhájára. Dollynak kiadta tehát az utasítást, hogy egy darabig két fővel többel számoljon az adagokat illetően, majd dolgozószobájába invitálta vendégeit, hogy alaposan kikérdezze őket a probléma természetéről.

*

– Hazudik, mint a vízfolyás – tárta szét a kezét Nichita Ultrache ezredes (mert a bemutatkozásából kiderült: ezredesi rangot viselt), majd állítását demonstrálandó, levette a selyemkendőt a felesége szájáról.

Most, hogy az arca teljes egészében láthatóvá vált, Venus Ultrache a káprázatos szépség sugarait szórta szét a teremben. E sugárak szerteáradó ragyogásától elvakulva majdnem kiesett a teáskanala a kezemből, miközben az ezredesnek igyekeztem tölteni, de még a zogrovkai érsek is hunyorítani kezdett, pedig ő nemcsak a foglalkozásától, de a korától fogva is rég lemondott már az asszonyi szépség okozta sóvárgásról.

– Pfuj, micsoda rusnya fráter! – szaladt ki azonnal Venus száján, amint a férje szabaddá tette azt, de nem lehetett eldönteni, hogy az érsek úrhoz vagy I. Leó pápához intézi a szavait, akinek a hatalmas portréja az érsek háta mögött függött a falon.

Köztünk szólvá: valóban nem volt túl szép látvány egyikőjük sem.

– Na tessék, én megmondtam – szólt panaszosan Nichita Ultrache ezredes –, hazudik, mint a vízfolyás.

Az érsek úr karosszékében hátradőlve tűnődően tekintett ki a kertre nyíló ablakon, elrévedt birtoka távoli határai felé, majd gondterhelten arccal kijelentette, hogy Venus Ultrachét valóban megszállta a démon, a poklok szutykos királya, vagyis a Gondviselés ősi ellensége, új főnököm ugyanis vallásos babonából sohasem ejtette ki a Sátán nevét. Ha mégis néven kellett nevezni a gonoszt, egyszerűen Luther Mártonként emlegette.

– Távozz e női testből, Luther Márton! – szólt szenttori hangon, miután székből felkelve Venus Ultrache elé állt, és kezeit áldón felé tartotta.

Mechanikusok

– Jó, hogy Luthert emlegeted, az ő kalapjában elférne az egész hit-ed egyheti elemózsiáddal együtt! – sziszegte felé Venus, miközben olyan lágy mosoly ült ki angyali arcára, mintha csak a reggeli mádárkáknak köszönne.

Erre aztán az érsek visszakézből úgy vágta száján a hegyes nyelvű angyalkát, mint szódás a lovát, miközben üvöltözve noszogatta Luther Mártont, hogy hagyná már el e fiatal női testet. Az elképedt ezredes székéből felpattanva villámgyorsan visszakötötte felesége szájára a selyemkendőt, nehogy az hegyes nyelvvel további tettlegességre sarkallja Isten zogrovkai helytartóját, majd mindketten csillapítani kezdtük az eminenciás urat, aki remegett az idegességtől, és ha nem fogja vissza két férfi, alighanem az I. Leó portréja mellett a falon függő szerzetesi korbáccsal esik neki a törékeny teremtésnek.

Az érseket végül csak azzal sikerült nagy nehezen lecsillapítani, hogy emlékeztettem rá: megkeresztelkedésünk alkalmából Dolly Kaszparov a híres-nevezetes töltött káposztáját szolgálja fel ebédre. Erre aztán az eminenciás úr arca ellágyult, homlokán kisimultak a harag fodros ráncai, és elbocsátott minket, hogy imádkozhasson Venus Ultrache lelki üdvéért.

*

Aznap este a zogrovkai érsek az udvar közepén álló öreg körte-fához láncolta Venus Ultrachét, ahova az engedetlen kutyáit szokta. A nyakörvet jó szorosra húzta Venus nyakán, majd egy apró lakattal erősítette rá. Ekkor levette a nő szájáról a selyemkendőt, és szenteltvizet loccsantott az arcába.

– Ha már vizet prédikálsz, nem kéne titokban megdézsmálni a misebort – vágta oda Venus, és bár mosolygott akkor is, két szeméből a harag olyan félelmetes szikráit lövellte az érsekre, hogy majdnem lángra lobbantotta a haját.

Aznap éjjel Dolly Kaszparov végre behívott a szobájába.

Miközben a szakácsnő kötényének zsinagét bogozgattam, lesegittem róla az óriásokra szabott inget és a melltartót, amelynek egyik kosarában a fejem is bőven elfért – tudom, mert kipróbáltam! –, az udvarról Venus Ultrache harsány nevetésekkel megszakított monológját hallgattuk, amely egyre hangosabban, egyre gátját vesztettebben tört elő abból a vékony kis pacsirtatorokból.

Arról beszélt, amiről mindannyian beszélni szeretnénk, csak éppen nem merünk.

Lilian

Arról beszélt, amiről mindannyian beszélni szeretnénk, csak éppen nem merünk. Arról, hogy milyen álságos, igazságtalan és ostoba a világ, milyen felületesek és hazugok az emberek, és milyen nagy orra van a zogrovkai érseknek.

Amikor lerángattam a hatalmas bugyogót Dolly Kaszparov izdadt testéről, félrehajtogattam a lelógó hájredőket párnás szemérméről, és megcsapott a termékenység történelem előtti, átható illata, a töltött káposzta ott ragadt szagával elvegyülve, Venus Ulrache arról trillázott, hogy a szerelem az egyetlen menedékünk ezen a világon, de még ezt is megmételtyezi a világ gonoszága, a többiek álnok irigysége és a megkövült szabályok, amiket mindenáron ránk erőltetnek, és végül méreggá válik bennünk az egyetlen igazi életelixír, és megöl minket.

És amikor a régen várt kielégülés bágyadtságával hanyatlottam rá Dolly Kaszparov habpuha testére, Venus Ulracheból immár a zokogás vad remegései között szakadt ki, hogy a férje, Nichita Ulrache valójában a testvérbátyja, és hogy ezt nem mondhatja el senkinek, senkinek.

Így lett az én legboldogabb éjszakám egyben a legszomorúbb is, hiszen beteljesült a szerelmünk Dolly Kaszparovval, mégis úgy sajtogott a szívem az udvaron trillázó szomorú pacsirtáért, mint még soha senkiért.

*

Venus Ulrache zokogása végül fáradt pityergéssé szelídült, én pedig a gigászi karok ölelésében elaludtam.

Azt álmodtam, hogy Venus Ulrache egy pacsirta, de sehol sem tud megpihenni, hogy eldalolja gyönyörű énekét, mert amint leszállna valahol, a haragos emberek azonnal elkergetik. Aztán azt is álmodtam, hogy Dolly Kaszparov töltött káposztát főz egy hatalmas, színarany tűzhelyen, de a tojáshejben, amelyet a fácánkakas hasába varrt, én vagyok.

Kiáltozásra riadtam fel.

A szobát remegő világosság töltötte be, én pedig az ablakhoz ugrottam és eltátottam a számat. A zogrovkai érsek istállója égett, lángoló lovai pedig a pokoli fájdalomtól megbokrosodva, eszüket vesztve vágdták a fához láncolt Venus Ulrache körül.

Sosem derült ki, hogyan történt a dolog. Talán az istállómeister dobta el hanyagul a cigarettacsikkját, a béresek gyermekeinek tiltott játékaik sütek el rosszul, esetleg Venus Ulrache érzébe jutott az érsek, és kisírt szemei ismét szikrákat kezdtek szórni – csak Isten tudhatja.

Mire az égő lovakat a parasztok agyonverték – a legszebbiknek magam adtam meg a kegyelemlövést –, még három melléképület és a csúrt is lángba borították pokoli vágdtájuk során, és bár az egész falu összefutott a veszedelemre, hajnal volt már, mire nagy nehezen megfékeztük a tűzvészt.

A zogrovkai érsek az udvaron térdelt, imádkozott, és a lovait siratta.

A nagy zűrzavarban a kutyám, Horpasz is elveszett: megjíedt és elfutott távoli fácánok nyomában.

Venus Ulrache üveges tekintettel meredt maga elé a gőzölgő lótetemek és az üszkös romok között, még mindig a körtefához láncolva. Arca és ruhája kormos volt, szája pedig néma – egyetlen igaz szót sem ejtett ki többé, amire a körülötte lévő ráfoghatták volna, hogy hazugság.

Ekkor valahonnan a közelből felhangzott egy pacsirta éneke. Venus Ulrache felemelte a fejét, a hang irányába tekintett, és elmosolyodott.

*

Nichita és Venus Ulrache még aznap elhagyták a birtokot. A zogrovkai érsek küldte el őket, mert meg volt győződve róla, hogy Isten miattuk küldte rá a büntetést.

Amikor az érsek kinyitotta az apró lakatot, és leoldotta Venus nyakáról az engedetlen kutyák nyakörvét, mindenki azt várta, hogy ezúttal milyen sértéseket zúdít az eminenciás nyakába a nő. De Venus nem sértegette többé az érseket, a szemei sem szórták rá a harag szikráit, csak rámosolygott, és elkezdte dalolni a pacsirta énekét.

A pacsirta dalát fütyülte még akkor is, amikor Nichitával egymásba karolva elindultak az árnyas fasorban a birtok kijárata felé. Úgy látszik, Venus Ulrache végül megtalálta azt a nyelvet, amelyen úgy mondhat igazat, hogy ezzel nem vonja magára folyton a többiek sértődött haragját. Még sokáig hallottuk a madárdalt, foszlányai még akkor is eljutottak hozzánk, amikor már csak két apró, bizonytalan árny imbolygott a láthatáron.

Soha többé nem láttuk őket.

Amikor Lilian Harvey először járt a tánckarral Budapesten, rögtön beleszeretett a vidékbe. Elhatározta, hogy a Hajdúságban telepedik le, ennek okán vesz egy kastélyt Tetétlenben, ahol épp kapóra jött a Zichy család 66 holdas birtoka, rajta egy kastéllyal. Liszt Ferenc is megszállt itt anno, emlékezetes hangversenyt adott volt Zichy Géza félkarú zongorista felkérésére, akivel egy bravúrt is végrehajtottak, amikor négykezest játszottak három kézzel – tudjuk meg a helytörténeti kiállítás faláról, amely a könyvtár fala is egyben.

– Tetétlen nemesi és művészeti múltja igen jelentős hagyományokra néz vissza, tele volt műkedvelő Zichyekkel a vidék – okítja tanítványait a helyi tanító, aki kezében egy pálcával hadonászik a könyvtár falára aggatott képekre, mivel már kora délelőtt megitták az áldomást Kakukk András református lelkésszel, a presbitériumi ülés és elszámolás sikerére.

– Csak nehogy a hagyományok is visszanezzenek – jegyzi meg halkán egy elálló fülű, szeplős kisdíák, akinek ezen az egy mondatán kívül semmilyen más jelentősége nem lesz a történetben.

Nyáry Lajost a háta mögött kinevették a diákok, mert képes volt két hónapot várni leánya keresztelőjével, csak hogy Lilian legyen a keresztanya. Lilian egy forgatás miatt volt éppen akkor távol Hollywoodban, nem nagyon követte Nyáryné hormonháztartását, de sietett haza, amint megtudta a hírt. Az enyhén imbolygó tanító ezután rövidre fogta a tárlatvezetést, mondván, hogy menjen mindenki haza és készülődjön az esti előadásra!

Lilian Harvey művésznő – eltekintve a keresztelőkötől – méltán unatkozott Tetétlenben, ezért hirtelen ötlettől vezérelve megalapította a Fosztóképző Intézetet, ahol mindenfélét lehetett fosztani: kukoricát a héjától, királyt a tróntól, írókat tolltól. Az intézetnek nem volt teteje, ezzel is idomulva a község miliójébe. A fosztóképző osztatlan sikert aratott a szintén unatkozó ifjak körében.

De ez még nem volt elég. Mit Hollywood, mit London, Berlin, Párizs, a művésznő Tetétlenben akar fellépni, feltéve, ha Tischler József megjavítja végre a beszakadt deszkát, amit a helyi néptáncgyűttes be nem kalkulált dobbantása keletkeztetett.

Magyarul nemigen tudott még Lilian, ezért hívatta Geszterédi Ödön fiatal földbirtokost, aki családiragot otthon volt a germán nyelvekben, hogy tolmácsolja Nyáry tanító és kultúrfelelős felé: hálából és eleganciából elénekel pár dalt, de legfőképp a Liebeswalzert. Geszterédi egy lipicai fogattal viszonzta a művésznő bizalmát, aki ekkor már híres filmcsillag volt egy fogyókúra-reklámban, melleleg szerette a lovakat. Ami ezután történt, az történelem.

Az eseményekről később a *Színházi Élet* októberi száma számolt be:

„Botrányba fulladt a híres fogyókúra-reklám-filmcsillag tetétleni fellépése. A művésznőt kisebb sérülésekkel a félegyházi kórházba szállították, miután az első refrénnél a színpad egyik deszkájára lépett, az felcsapódott, és törekeny testét leterítette. A falu férfiállománya egyként sietett a művésznő segítségére, az asszonyok azonban visszaráncigálták férjeiket, a nőtlenek és özvegyek versenytévé alakult így a mentési akció. Végül Geszterédi Ödönnek sikerült ölebe kapnia, és lovak híján futva vitte be a kórházba az alélt sztárt. Az esetért Tischler József helyi asztalos és kultúrkarbantartó vállalt felelősséget, akit majdnem meglincsel az esztrádműsor nélkül maradt közönség. Kínjában ugyan eldalolta a *Sag mir nicht Adieu*-t, de Lilian Harvey egy héttel később végleg elhagyta Tetétlent, és a francia Rivierára költözött inkább. Így maradt Tetétlen dívátlan.”

(Részben igaz történet alapján. Forrás: <https://divany.hu/.../lilian-harvey-hollywoodi-csillag.../>)

A fosztóképző osztatlan sikert aratott a szintén unatkozó ifjak körében.

Jegyezzük meg Lövetei Lázár László nevét!

Utószó a Feketemunka román kiadásához

A *Munca la negru** meglepetés lesz a román nyelven olvasók számára: erőteljes versek gyűjteménye, amelyeket Lövetei Lázár László, egy, a „többségiek” számára majdnem ismeretlen „kisebbségi” jegyzet. A kötet eredetijét, a *Feketemunkát* Magyarországon adták ki 2021-ben, a budapesti Kalligramnál. Most pedig, kis idő múltán, megjelent Romániában is, Kocsis Francisko elismerésre méltó fordításában.

A már „fél évszázados”, de ötven életével együtt még fiatal Lövetei Lázár László költő anyanyelvén eddig is gazdag szépirodalmi és szakírói teljesítményt mondhat magáénak. Mindeközben a „városiasodás” életútját járta be, fontos költözésekkel és fordulatokkal.

1972. február 2-án született Lövétén, az erdélyi Hargita megyében, középiskolai tanulmányait Székelyudvarhelyen végezte. Mindaddig a Lövétéről származó Lövetei tehát az volt, akit egykor – párosszal elegyes jelképes kicsengéssel – „a falu fiának” neveztek, és ezt jelzi a helynévvel nagyjából azonos előneve. 1990-ben Kolozsvárra érkezik, nem csak várost váltva, hogy elvégezze egyetemi tanulmányait, hanem egy új korszakba, miután Udvarhelyen, 12.-es diákként „elcsípte” a kommunista rendszer összeomlását. Bejut a kolozsvári Politechnikai Intézetbe (amelyet később Műszaki Egyetemnek keresztelnek át), a mérnökké válás távlatával, mégpedig a gépészmérnöki kar diákja lesz. A „forradalom” utáni első évek köztudottan zavarosak voltak. És nélkülözös esztendők is, mindaddig, amíg a közép- és kelet-európai régió talpra nem tudott állni valamennyire az előző rendszer csődje nyomán. Bár egyetemista már, óralátogatási kötelezettséggel, Lövetei Lázár László ekkoriban több alkalommal átmegegy dolgozni Magyarországra. Eddig semmi költészet...

1993-ban feladja a Politechnikát, és átigazol a Bölcsészkarra, ugyancsak Kolozsváron, a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen. Az öt év után, amennyire meghosszabbodott a forradalom utáni Romániában az „alapvetőnek” mondott tárgyak tanulmányozása (hogy aztán gyorsan megtörténjen a visszaállítás a hagyományos négy évre, ami később háromra csökken, az Európa-szerte egységesített, bolognai rendszerhez igazodva), 1998-ban a csíkszeredai *Székelyföld* kulturális folyóirat szerkesztőjévé válik. 2010-től főszerkesztő, 2019-től szabadúszó. Első verskötete, *A névadás öröme* (Kolozsvár, 1997) még bölcsésztanonci időszakában jelent meg. Ezt további könyvei követik, többek között a *Két szék között* (Pozsony, 2005) és a *Zöld* (Kolozsvár, 2011). Irodalmi díjakat és alkotói ösztöndíjakat nyer el. Cikkeket, recenziókat, esszéket és – természetesen – verseket közöl a *Székelyföld*-ben és számos más folyóiratban. Klasszikus és kortárs erdélyi szerzők köteteit gondozza és előszavazza. Magyarra fordít jelenkori román alkotókat.

Ezen az útvonalon haladva Lövetei László észrevehetően alakul át mérnőki jövőre hivatott székely fiatalból sokoldalú irodalmárrá, fesztelenül kortárs, kozmopolita kultúreberré. Már a műszaki tanulmányai, amelyek hajthatatlanul az ipari karrier felé vezették volna, mindenképp egyfajta felszabadultságot hoztak számára a gyermek- és kamaszkorhoz képest, ezek teréhez, a szülőhelyhez viszonyítva, amelyet elhagyott az egyetemi központ Kolozsvárért. Ezt a váltást aztán meg is ismétli, újabb hazatérést követően, nem csupán egy másik kar miatt, hanem széles, humanista, kulturális láthatárok elérése érdekében.

Ahhoz, hogy megértsük, miért és hogyan ment végbe ez a metamorfózis, vissza kell térnünk Románia, Magyarország és a teljes Közép-Európa első posztkommunista éveibe. Azért hangsúlyozom ezt a nemcsak történelmi fordulatot, hanem személyes újrairányulást is hozó periódust, mert az életrajz felidézése segít a *Feketemunka* jobb megértésében. És ez fordított irányban is érvényes, hiszen a vers tanúskodik az „elkanyarodás” időszakának élettapasztalatáról, megvilágítja azt (ami azt jelenti esetünkben, hogy a néhány információ mellett, amelyeket közvetlenül a szerzőtől tudtam meg – kiegészítésképpen a szintén nem túl bőséges anyaghoz, amely fellelhető róla a nyilvános térben –, ebben a „biografikus” értelmezésben alkalmazom a versek tanúságát is).

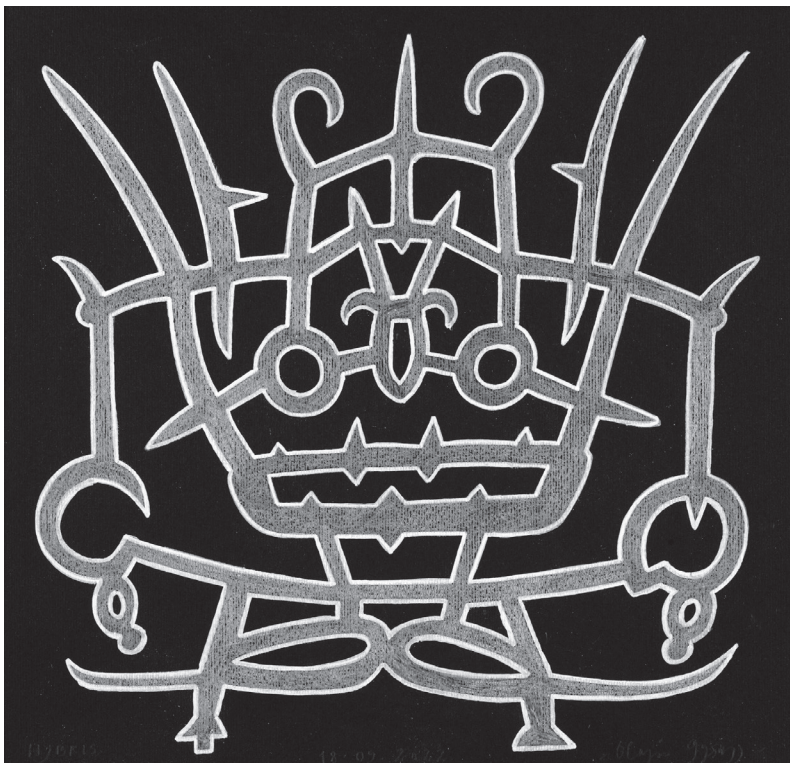
Képzelnék el az 1990-ben épp nagykorúvá váló fiatalember helyzetét. Édesapja bányász, aki akkor vonult nyugdíjba. Vajon dolgozott

Lövétén is, ahol erős hagyománya volt a vasércbányászatnak? A *Feketemunkában* említést találunk két munkahelyéről, a hargitafürdői kaolinbányáról és a Gorj megyei Albeni-ben lévő lignitfejtésről. Most, 1990-ben – visszavonulás. Csak majd 1997-ben következnek az első mélyművelések bezárása, „kompenzációs bérek” kifizetésével. A feleség, a leendő költő édesanyja, háztartásbeli, tehát nincs jövedelme. A család nehéz sorban él. Az ország rázkódik a diktatúrától a kivándorlás Nyugatra, az ottani, virágzó országok felé, ahol több pénzért lehet dolgozni, mint itthon.

A pillanat helyzetképehez talán nem bizonyul túlzásnak hozzárendelni az 1990 januárjában, februárjában és főként júniusában, 13. és 15. között bekövetkezett bányászjárásokat. A harmadik alkalommal Bukarestet sokkoló roham érte, amelyet sötét erők idéztek elő, részben a kommunista állam titkosrendőrsége, a Szekuritáté részéről, részben az újdonsült kormányerők részéről, akik szintén a régi rendszer „apparátusából” származtak, és megrémültek az ellenzőik által támogatott, hirtelen történő liberalizálási tervtől. Két napon át, június 14-én és 15-én a fővárost előzönlítették és terrorizálták a Zsil völgyéből érkezett bányászok, akiket megvezettek és „paramilitáris” felszereléssel láttak el, hogy aztán dühöngve tombolhassanak az ellenzéki pártok, az értelmiségiek és az egyetemisták rovására. A történetek sarkosan megosztották a román társadalmat. Elgondolva, hogy a fiatal nemzedékek nagyrészt a liberális demokráciát pártolták, el tudjuk képzelni a 18 éves tinédzsert, Lövetei Lövétéről, bányász apa fiát, amint átérzi azoknak a traumatikus, zaklatott napoknak a feszültségét. Nem kevés honfitársunk volt akkoriban, főleg fiatalok, akik politikai menedéket kértek Nyugat-Európában.

Az 1989-es forradalmak nyomán megnyíltak a határok, de ahhoz, hogy eljusson az ember „Nyugatra”, utazási vízumra volt szüksége. Erre nem volt könnyű szert tenni, kellett hozzá névre szóló meghívó a célország valamelyik állampolgárától. A hazai magyarok különleges helyzetben voltak: engedélyezték számukra a könnyed átjutást Magyarországra, amely szintén kommunista ország volt korábban, de akkoriban valamennyivel fejlettebb. A kommunizmus utolsó évtizedében fordult meg az arány. 1980-ig az úgynevezett „kiszatár-átkelőknél” (amelyek használata a határ menti települések lakóinak akkoriban is engedélyezett volt, bár a határok egyébként szigorúan le voltak zárva, még szomszédos kommunista országok között is) főként magyarországiak jöttek át vásárolni Romániába, amely 1965 után és a '70-es években gyorsabb gazdasági növekedést produkált. A folyamat akkor kezdett megfordulni, amikor a bukaresti diktátor, Nicolae Ceauşescu elkezdte a nehezen tűrhető megszorítások bevezetését, mert rögeszméjévé vált, hogy visszafizesse az állam küladósságát az idegen bankoknak. A nemzeti gazdaság nagyrészt az exportra alapozott, amelyet ha törlik, ha szakad módon végeztek, attól függetlenül, amely dömpingár is lehetett (azaz a termelési költséget alulmúló), de a gazdaság fenntartásával és beruházásokkal nem törődtek, így aztán össze is omlott, akárcsak az életszínvonal. 1990-ig Magyarország egyértelműen megelőzte keleti szomszédját, nyilván távol maradva még a nyugati fejlődés szintjétől, de valamilyen vonzóvá vált a hazai „többségiek” számára is, illetve – természetesen – a magyar „kisebbségieknek”, miközben a romániai üzletek inkább üres polcokat kínáltak a vevőknek, mint eladó termékeket.

Mindezekkel a személyes életrajzzal és történelmi időtényezővel a tarsolyában, az ifjú Lövetei László, a kolozsvári egyetemista, kihagyja az előadásokat, és elmegy dolgozni Budapestre és máshová, ahol még lehetőséget lát erre. Képzetlen munkaerő iránt van kereslet ekkor. Ha még beszél is magyarul, annál inkább! Az első posztkommunista években, friss törvények megjelenéséig, régióink országai az újmódi tulajok paradicsomává váltak, akik kíméletlenül hasznolták a helyzetből, garasoskodtak az alkalmazottakkal, jeleskedtek az adócsalásban, és mindebben semmiféle gátlásuk nem volt. Munkavállalási engedélyt szerezni bonyolult volt, úgyhogy sok erdélyi magyar vállalt akkoriban „feketemunkát” az ilyen rögtönzött kapitalistáknál.

Hybris

Kolozsvárra, majd, egyetemi tanulmányai elvégzése után Csíkszeredába érkezve, Lovétei László László elkezdte papírra vetni budapesti tapasztalatait, egyféle „riport-poémák” formájában (ezeknek tekinti a vonatkozó alkotásait). 2000-ben járunk ekkor. Korán rákényszerül a projektje felfüggesztésére: rákos daganatot diagnosztizálnak nála. A halálveszéllyel szemben semmi más nem számít. Kezelést kap. Megműtik. Megmenekül. Erről a hatalmas megpróbáltatásról szintén versben ír, a már említett *Két szék között* (2005) lapjain.

Újabb évek telnek el számára írással, szerkesztői munkával, saját alkotások és műfordítások elkészítésével. Időben közelebb, 2019-ben, hároméves irodalmi ösztöndíjat nyer el, és úgy dönt, hogy újra felkeresi kora ifjúságának emlékeit. Lemond a *Székelyföld* főszerkesztői tisztségéről, és újra felveszi a munkát... a *Feketemunkával*. Gyorsan halad. Amint jeleztük, befejezi és meg is jelenteti ezt a kötetét csupán két évvel később, 2021-ben. Borítója, amelyet átvett a román kiadás is, egy útlevéloldal, tele a '90-es években a Magyarországra történő átlépéseknél ráütött pecséttekkel. A könyv címe egy átlós csík mentén fut végig, inkább azt sugallva: belépni tilos.

Könnyen átjárható vagy egy kevésbé barátságos, ellenőrzésekkel és pecséttekkel bonyolított határ, amelyektől megnyílik egy nem éppen bőkezű munkapiac?...

Egy mára már távoli életszakasz összegzése, fejesugrás a múltba, visszatekintő önvizsgálat. „Riport-poémák”. Döbbenetek. Lovétei László László nyers beszámolót kínál a könyvében, sötét árnyalatokban, hogy zsonglörködünk a címbeli jelző jelentéseivel, hiszen alkalmazható az a törvénytelen, sehol nem nyilvántartott, az adózást elkerülő munkára, de a kérelhetetlen leírására is azoknak a nyomorúságos körülményeknek, amelyek között dolgoznak a „zugmunkások”, akiket megvetéssel kezelnek a tulajok és a főnökök, a határőrök és a rendőrök, alulfizetettek, és egészségtelen szállásokon laknak. Nem csoda, hogy a könyv beszélőjének saját apja jut eszébe, amint hazatér a lignitbányából „szó szerint fekete munkás napjai” leteltével, ő maga is koromfeketén: „Életedben nem láttál olyan koszos (fekete) munkást” (szubjektív második személybe rejtett vallomás).

A könyv alcíme, az *(Egy hónap)* – így, zárójelben – behatárolt időszakot jelöl egy sokkal huzamosabb tapasztalatból. Színekdoché vagy litotész ez: *pars pro toto*. Bármennyire is brutális-realisták, bármennyire „riportszerűek”, miközben lényegileg elbeszélők, ezek a sorok poémajellegűek. A felidézett portrék és helyzetek úgy vannak kiollózva, hogy minél erőteljesebb hatásokat keltsenek. A tömörítés, kihagyás, a lemetszett versvégek további eszközei a szövegüzenet sűrítésének. A szerző a csiszolatlan kifejezőmódot is alkalmazza, emiatt a személyek, helyszínek és jelenetek leírása „a nyugalom megzavarására alkalmas” (ahogyan szól a szabványos figyelmeztetés, amelyet a tévétársaságoknak kötelezően meg kell jeleníteniük a képernyőn, mielőtt sokkoló képsorokat sugároznak...). Mindez nem zárja ki az olvasmányélmények beszűrődését, a kulturális utalásokat, az irodalomtörténet nagyjainak idézését és parafrázálását.

Ezekkel a jellemzőkkel a *Feketemunka* erdélyi magyar posztmodern költők alkotásainak vonulatába illeszkedik bele, Szöcs Gézátlól

– mondjuk – Sántha Attiláig és sokan másokig, illetve rokonságot mutat Markó Béla legutóbbi köteteinek elbeszélő-émlékező verseivel (nem a hagyománykövető és szonettista régebbi könyveinek darabjaival). Kötelezően megemlítenünk olyan szomszédos zónák, mint az erdélyi szászok és bánági svábok szintén „riportszerű” közvetlenséggel megszólaló, német nyelvű költészete, olyan képviselőivel, mint Anemone Latzina, Franz Hodjak, Werner Söllner, Hellmut Seiler, Klaus Hensel, Johann Lippert, William Totok, Richard Wagner, Ernest Wichner, Rolf Bossert, Gerhard Ortinau, Helmut Britz és Helmut Frauendorfer, akik mellé felsorakoztatható számos más szerzőtársuk. Talán a legközelebbi támpontot Johann Lippert *Biographie. Ein Muster* című alkotása képezi (németül 1980-ban jelent meg, 1983-ban pedig román fordításban, *Biografie. Un model* címmel). A legszélesebb kapcsolódó terület a „többségi” posztmodernké, akik az 1980-as években bevitték a köztudatba az elbeszélő és „életrajzi” költészetet, folytatva ezzel olyan hazai „úttörők” munkáját, mint M. Ivănescu, Nora Iuga, Petre Stoica, Florin Mugur, Constantin Abăluță és mások. A '90-es években indult nemzedékből olyanokat említhetünk, közvetlenebbül epikus hajlamú szerzőkként, mint Alexandru Mușina, Romulus Bucur, Mariana Marin vagy Andrei Bodi, a látzólag legsemlegesebb „realistákat” az első, vállaltan posztmodern román „hullámból”, akiket aztán a következő sorozatokban számos szerző folytat, napjainkban is. Ami a magyar nemzetiségű és nyelvű alkotótársainkat illeti, hangsúlyoznám, hogy ők nyelvi hazájuk irodalmának is szereplői (és nem feledkezem meg arról a különleges felfogásról sem, amely Magyarország határain belül és túl is a „nemzetet” határokon átívelő identitásként értelmezi...), amint a romániai születésű szász és sváb írók is a német irodalom külső területi részét képezik, ők kivándorlás révén bele is épültek az anyaország kultúrájába, ki-ki amennyire és ahogyan akart-tudott. Viszont mindnyájuknak – a németeknek és a magyaroknak is, akár csak a többi „kisebbségi” alkotótársunknak, akik más anyanyelvet beszélnek, így a szerbhorvátot, a csehet, a lipován oroszot és így tovább – megvan a helyük a román irodalomban is, annak tág értelmezése révén, amely szerint a többségi nyelv a hovatartozásnak már nem kizárólagos kritériuma, illetve többé nem kellene annak lennie!

Feketén dolgozók – az építőipari munkatelepeken.

Ironikusan vagy – pontosabban – szarkasztikusan, a kötet egészének uralkodó hangnemében ábrázolja ezt a kategóriát a könyv első írása, *Baráber-CV* formájában. Ez a különös szó, amelynek „barábel” változata is ismeretes, egy szócikk a *Magyar Néprajzi Szótárból*, és eredete „a népies német Baurauber / Vagyis *építkezéseken dolgozó hitvány alak*”. A „Rauber” vagy „Räuber” német jelentése a „tolvaj” vagy a „rabló”, míg a „Bau” építkezést jelent, és különböző szóösszetételekben is használatos. Egy évszázadnál is régebbi ez a megnevezés, és ugyanannyi ideje került „az építőipari vándormunkásság nyelvésze / Legutóbb már ügyes / Mindenre vállalkozó vándormunkás értelemben”. További terminológiai pontosítások: „De neveztek már minket / Építőipari idénymunkákon dolgozó szakképzetlen / lumpenproletároknak is / Fene se tud kiigazodni”. A részletek a szerző-szereplő-narrátor helyzetéhez közelítenek bennünket, olykor egyes szám első személyben, máskor leplezetten: „a baráberek deklasszált munkásokból / Kivételesen elzúllott értelmiségiekből kerülnek ki”. A CV-poéma a telepvezetőnek van címezve, látszólag tiszteletteljesen, de valójában megvetően, egyenesen gúnyos könyvészeti utalásokkal: az említett *Szótárra*, Áprily Lajos egyik versére, amelyben említést kap egy „lompos fa-munkás és zordon baráber”, illetve két fotóalbumra munkásokról, több mint bizonyosan együttérzéssel ezek iránt és vádlóan azok felé, akik nyereszkeskednek rajtuk; az egyik egy magyar fotográfus munkája, és Budapesten jelent meg, a másik – egy brazilé, és Amerikában adták ki.

Egy mosópormárkát a címében hordozó darab következik, a *Tide*: a traumatikus emlékekről szól, amelyek nem „moshatók ki” a tudatból („Kár hogy a Tide nem tisztítja az emlékeket”). Szóval, miután meghatározást nyert az az emberi és szakmai réteg, amellyel foglalkozik a könyv, a szerző megjelöli annak irodalmi „műfaját”, beszédmódját is: traumatikus emlékirat. És lám, poémaszerű is, hiszen verssorokba van hasogatva!

Az előzményeket kiegészíti a *Beton. Ars poetica helyett*, amely – ugyancsak „átlósan”, képletesen – felvázolja a könyv szerkezetének alapelveit. Évek múltán az apa (a szerző) építőtelepesdit játszik öt éves kisfiával, aki nem értheti, hogyan éleszti újra eközben a felnőtt a fiatalkorában végzett „feketemunkával” kapcsolatos emlékeit. A keverék összetétele ezúttal egy „Játék-betont” eredményez, de az olvasó érzi, hogy a mesélő szülő a valós építőtelepeken szerzett, rázós élettapasztalatait idézi fel, hiszen „A beton nem költészet”. Ezzel együtt bizonyos utasítások az előírt összetételre vonatkozóan – mint például: „De a vödör ne legyen túl nagy” vagy „Maradhat egy kicsit hígabbra is a beton” – eléggé hozzávetőlegesen ▶ 12.

► 11. vannak megfogalmazva, „Pont mint a költészet”, ami sugallja a megfelelést a konkrét és a szöveges építmény között. „Riport-poémák”, de az elbeszélésbe bújtatott önreflexiókkal, amelyeket „ars poetica helyett” kapunk...

Innentől nagyrészt portrészertű írások következnek a kötetben, kezdve azzal, amelyről már jeleztük, hogy a bányász apa alakját idézi fel, a *Fekete munkás*. Helyenként feltűnnek még a könyv „életrajzi” véteését igazoló utalások: a szerző előbb mérnöki karon egyetemi hallgató („Sikeresen vizsgáztál az egyetemen anyagismeretből / differenciál-egyenletekből speciális matematikából”), aztán átigazol a bölcsészkarra, valószínűleg a magyar–román társítású szakra (és ez indokolja az antifrasztikus rögzítést: „kb. egy évvel ezelőtt te is félrészegen pótvizsgáztál román nyelvjárásból”).

A *Szerelemben* több valós és képzelt szál fonódik össze: a Magyarországra utazások munkavállalás érdekében, a leendő feleség iránti szerelem, a Taviani testvérek egyik filmje, vulgáris kiszólások egy telepvezető beszédmódjából és olyan élettörténetekből, amelyeket árulások és kétségbeesések tarkítanak, egy szász fantazmagóriái, aki felveszi autójába a szerelmes fiatal stopposokat, mint egy „kelet-európai road movie”-ban, miután tétovázik egy kicsit, attól tartva, hogy az építőtelepeken erőteljesen lebarantott fiú talán cigány...

Lali az azonos című versben egy nyugdíjas sofőr, tősgyökeres magyar, azt a kamiont vezeti, amelyre a munkás-költő-émlékező Laci és a többi feketemunkás rakodnak, akik „románoknak” vannak elkönyvelve, pedig magyar nemzetiségűek (erre hamarosan visszatérek).

A *Szárnyas anyákban* további műszaki kifejezések sorakoznak, az „újonc” számára ismeretlen eszközök megnevezései, akinek tehát nem csupán a „szekta” munkarituáléit kell elsajátítania, hanem az építőtelepi munkálatokra, anyagokra és szerszámokra vonatkozó, addig idegen nyelvezetet is: „egyszerű / Kalapácsfejű csavarok”, „Szárnyas anyákkal”, „kofrács”, „tipli” vagy „dübel”, „spakli” vagy „vakolókanál” („Napok óta tanuld a segédmunkás-nyelvet”). Mindezt most újra együvé rendezi, mint egy bogárgyűjteménybe, ha képletesen értjük a címbeli alkatrész jelzőjét.

Más szövegekben mindenfajta építőmunkás portréit találjuk, aztán a *Himnusz egy lapáthoz* úgy épül fel, mint a keresztesnyelvi imák csúfólóverse, A *Törpikében* pedig a valóság átlényegítése történik, talán Jonathan Swift, az alternatív világok feltalálója nyomán, aki a pigmeusokét, Lilliputot is megalkotta, amelyet Gulliver, az utazó fedez fel. Az építőtelepek „apró” Magyarországa ez, erkölcsileg ráncos aszott, mintha (nem) emberszabású törpék országa lenne.

Bár a szarkasztikus, érdes, sarkos beszédmód a folytatásban is uralja a könyvet, a kulturális referenciák egyre csak gyűlnek: mitológiai átvételek, bibliai parabolák, utalások irodalmi alkotásokra és filmekre. El egészen a kolosszális *Krumplis gulyásig*, amely egy szindarabszerű poéma, verses replikákkal, és arról szól, ahogyan vacsorát főznek a törvénytelenül dolgozó építőmunkások, de erre két másik szint is ráépül: az egykori éhínség felkavaró megidézése a háborús időkből és azutánról, amely szóba kerül a szereplők egyébként otromba csevegésében, illetve az Első munkás (a szerző!) tirádái, aki felolvas a többieknek, karneválián és cinikus-megvetően, nem akármit, hanem a parodisztikus, boszorkányos ételrecepteket Shakespeare *Macbeth*-jéből (amelyek a román fordításba a Ion Vinea-féle változatból vannak átemelve)!

És így tovább, egy *Egyiptomi*, egy *De profundis* és több „tanulmányfej”, azaz szintén portréjellegű vers. Végig a csiszolatlan létezés és az olvasmányokon való merengés váltakozásával, a nyers és brutális valóság nyelvezetével, erőszakos, beszélt nyelvi vulgaritásokkal, de utalásokkal is egy egész sor költőre, nagyrészt magyarokra, illetve még Baudelaire-re, Nervalra és másokra. Annak ellenére, hogy az építőtelepi pillanatképek csupán egy hónapnyi időtartamból vannak kiválogatva, a kapcsolódási ív a múltba is visszanyúlik, a gyermekkor érzelmi memóriájából visszaszerzett jelenetek irányába, illetve a könyv megírásának jövőjét is érinti, ahonnan a szerző hol az őt körülvevő világot szemléli, hol visszatekint, az idősíkokat elegyítve, kifinomult nosztalgiahatásokat érve el.

A „tulajdonképpen” poémák közé számos *Vignetta* ékelődik be, dőlt betűvel szedve: párbeszédes vagy monológyszerű szövegek, leggyakrabban portréjellegű vázlatok, amelyekből kiolvasható a teljes emberi dráma, egy-egy olyan tragikus mozzanattal, amelytől elképedünk (teszem azt, amikor egy „koma” felköti magát...). Vagy épp egy durva diagnózis pattan ki a főnökökre nézve: „*Ilyen mocskos kapitalistákat / Még nem baszott a világ!*” Vagy más maró kiszólások a vallással, a bibliai szöveggel vagy az imával kapcsolatosan, de a magamutogató ájtatosságra vonatkozóan is, amely olyasmí, mint a csiksomlyói pünkösdi búcsú...

Foglalkoznék még egy keveset két olyan témával, amelyekről már szó esett: az önreflexióval és az identitással.

A kérdés, hogy ezek az „életszeletek” tekinthetők-e versnek/irodalomnak, vagy sem, végig ott lebeg a szövegek során, és ténylegesen meg is fogalmazódik különböző módokon. Ez a „klaszszikus” gondja az úgynevezett „naturalizmusnak”, amely be is vezette a köztudatba az „életszeletek” kifejezést, és fennmaradt, köszöni szépen, az irodalomtörténetben, így válaszolva az akkori és mindenkori kétségekre. Már a *Tide*-ből megtudjuk, hogy a szerző naplót is vezetett akkoriban, amikor feketemunkát végzett. Vajon a fiatalkori napi feljegyzések és a mostani felidéző versek irodalomnak tekinthetők vagy sem? „Naplót vezettél / Idézni is tudsz belőle / Vajon melyik segédmunkás vezet naplót egy vagon azbeszt hullámpala kipakolása után / *Lehetséges-e egyáltalán »objektív« irodalmi (vissza)emlékezés vagy minden emlék átalakul mihelyt irodalom-má transzponálódik?*” Többek között a *Zöld* című kötetben eklogák szerzőjeként, amelyek a Theokritosz és Vergilius által művelt hexameterekben szólnak, néhányuk dramatizáltan, „szereposztással”, illetve shakespeare-i szonettet jegyezve, éppen a nagy Will egyik ilyen műformájú versének (*XXII*) egyik sorából kiindulva, Lövétei a *Feketemunkában* egy teljesen más versbeszédet formál meg, mocskos, ragacsos anyagból, a lumpenéletből, „gennyből, penészből, sárból” (utalás Tudor Arghezi *Testament / Testamentom* című versének részletére – „Din bube, mucegaiuri și noroi / Iscat-am frumuseți și prețuri noi” –, amelyet Illyés Gyula így magyarított: „Az új kincs, a szépség gennyből fakadt, / Penészből, sárból a kezem alatt!” – a ford. megj.), egy olyan poétikai formulát, amely saját felülvizsgálatát is magába foglalja, az örökös kételyt. Ez más alkotásaiban is feltűnik, például a 2011-es, *Mi lesz veled?* című versében, amelyet fiának címez: „mondom, nem verset írok, / verset *neked* nem fogok írni soha, / ezt a nem-verset se *neked* írom”, aztán utózengei keletkeznek ebben a „nem-versben”, majd ismét, „ebben a nem-versben” (románra ugyancsak Kocsis Francisko fordította le). Ismét antifrasztikus önironia ez, egy elragadó, sűrű, túlradó költői beszédmódra vonatkozóan.

Ami a nemzetiségi identitást illeti... Bele van kódolva az otthoni hegy recézett körvonalába, amelynek pazar leírását nyújtja a kötetben a *Harghita cristata* című vers, ahol a tarajos hegynek latinos névváltozat van rögtönözve, „hogy elegánsabb legyen”: „Rég volt ilyen szép a Hargita / Mondod félhangosan / Cakkra pontosan egy hónapja nem láttad / Egy hónap nem olyan nagy idő / Most mégis örülsz neki / Mármint a hegynek / Pláne így hogy tényleg szép” stb. – a könyv alcímében megjelölt, egy hónapnyi távollét, hiányzás után (talán 1996-ban, ez az évszám ugyanis több versben előfordul).

A kötetben mindeddig jelzi helyenként a szerző azt a paradoxális bánásmódot, amelyben részük van Magyarországon az erdélyi magyaroknak, ott ugyanis egyesek „idegeneknek” tekintik őket, olykor ráadásul „románoknak” nevezik, ami az egyik versben meg is fogalmazódik szó szerint: „Ugye véreim / Magyar (értsd: román) / Proletárok”. Az egyik „vignetta” szereplője, egy egyszerű ember, aki átélte a kettős állapot skizoid és drámai hatását, megállapítja: „*Itt is bozgor ott is román*”. Aztán a könyv végén, egy *Pót-vignettában*, egy újabb, ezúttal egyiptomi munkaszakas után, hazatérőben onnan, ahol kitört éppen a nagy veszélyeket hordozó, 2011-es „Arab tavasz”, a narrátori hang megjegyzi a bukaresti landoláskor: „Én biza megcsókoltam / Az áldott román anyaföldet”. Értékes árnyalatok ezek egy sablonmentes beszélgetéshez a közös hazánkban létező „interetnikus viszonyokról”.

Összegző tollvonások:

Lövétei Lázár László bátor és temperamentumos költő, ezt igazolja az a frontális támadás is, amellyel a *Feketemunkában* egy kényelmetlen, látszólag „nem irodalmi” témakört céloz meg. Kíméletlen életérzésekről ír, ezeknek megfelelő nyelvi rétegekben kutat, és lényegében nagy figyelemmel építi meg könyvét, szinte zeneműhöz hasonlóan, mottókkal és „vignetta”-berakásokkal, árnyalva a szöveg hatásokat, és a könyv végére kiteljesítve az idealisztikusan visszaszerzett életrajz-részt a „Harghita cristatára” való hazatéréssel. Elmondható a szerzőről is, akár csak annyi más dacoló művésztől, hogy palástoltan érzelmes, egy „kőkemény”, aki mindig engedi, hogy észrevehető legyen az érzékenysége. Végletes tapasztalatokkal tarsolyában, mélyreható emberként mutatkozik meg előttünk, aki nagyszabású alkotóvá vált.

Mint mondtam, igazi meglepetés nekünk, magyarul nem tudó, román olvasóknak. Vérébeli, erőteljes, lenyűgöző költő. Jegyezzük meg Lövétei Lázár László nevét!

SZONDA SZABOLCS fordítása

1974, Sepsiszentgyörgy. Szülővárosában él.

— Lövétei Lázár László: *Munca la negru* (Eredeti cím: *Feketemunka*. Fordította Kocsis Francisko – Pro-Print Kiadó, Csikszereda, 2022).

FERENCZ ORSOLYA

Valahol Dél-Karolinában

„Air won't breathe me,
Water won't clean me,
Wind won't carry me,
Dust won't cover me,
Sleep won't rest me.”

Egy vörös hajú lány kétszer is gyorsan lehajol,
odanyúl a leejtett telefonhoz,
de csak harmadszorra emeli fel és beleszól,
folytatja a beszélgetést, mintha mi sem történt volna,
ez a nagy Karolina úti színészgyakorlat.

Sárkánybőr- vetemény

Sosem mernék kígyót viselni,
bőven elég a csörgőkígyó hőszeme,
ami éveken át figyelt a polcról,
mert a sárkány évében születtem.
Amikor tűzkígyók tekeregnek bennem,
tűztojás repedezik odabent,
amit hatástalanítani kell,
fekete fénye komoran tör felszínre,
szavaim csak gyenge füstjelek.

A sárkányok, amelyekkel szántani-vetni akarok, az ész
trónfosztói:
ezért bőröm pikkelyeit öltik magukra, húsból falatoznak,
szárnyaik már ott suhognak a kéményben.

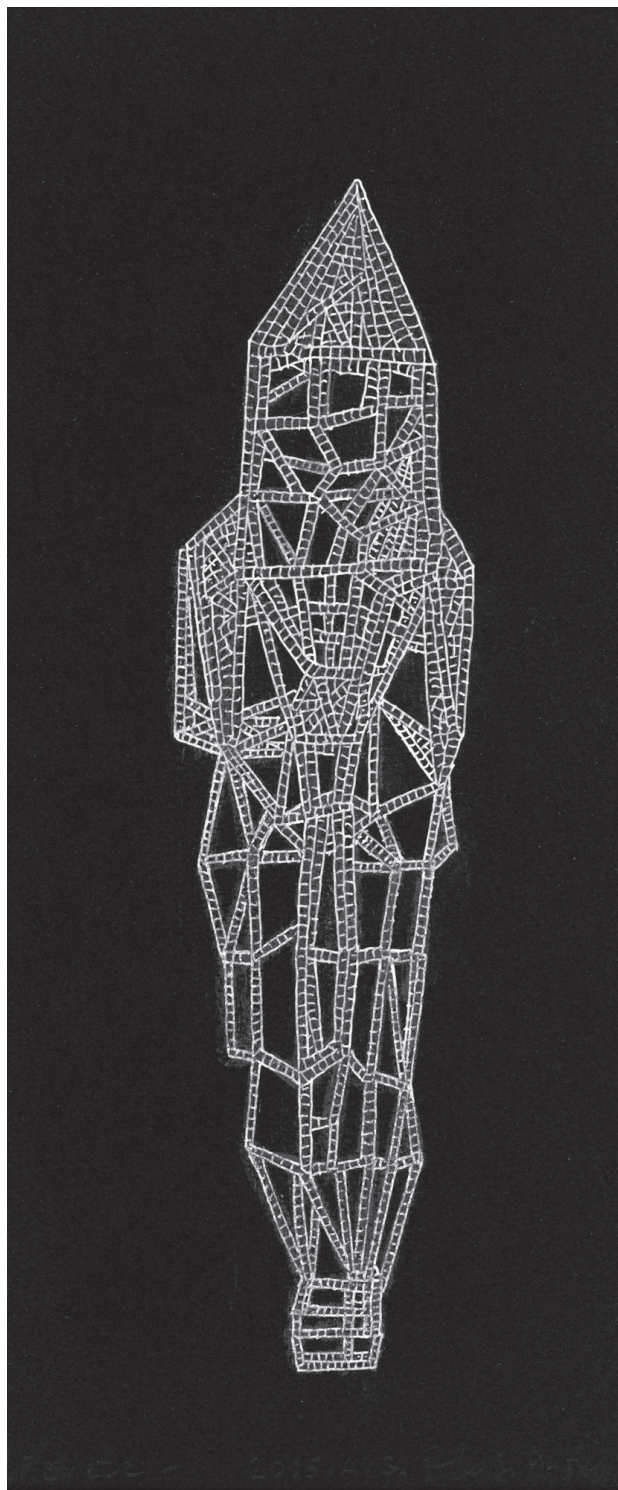
Indukció

*A konvektor felperzseli az éjszakát,
belső égése megfeszíti az izmokat,
éberré tesz.*

A forgolódás nem tisztítótűz,
bugyrok helyett gumiabroncsok, mint bordák,
szorítják az üres teret.

*A nyugtalanság lehet az újdonság energiája,
ismeretlen térerő, ami újraprogramoz,
a változás szele maga.*

A lombkoronák magasságában még lehetek bogárhátú iszkolás,
zöldhulladék, görgő kavics,
eszköz az eszköztelenséghez,
eset az esetlenséghez,
levegő a párához,
szél a fényhez,
szín a kilátáshoz.

Remete

**Sosem mernék kígyót viselni,
bőven elég a csörgőkígyó hőszeme,
ami éveken át figyelt a polcról,
mert a sárkány évében születtem.**

ÁDÁM SZILAMÉR

Napi rutin

Tekerés a hajnali félhomályban: az ember érzi, hogy él. Az izmok ütemes feszülése és lazulása. A csípős menetszél. A túl hideg izzadás. Fájdalomhazugságok az agy becsapására, hogy érezze az egész testét.

Ma csendes volt a város. Sokáig csak a kerék halk súrlódását hallottam. A harckocsik ablakán át értetlen tekintetek követtek. A front-ra mentek. Én haza.

Nem értik

Egész nap izgalom lüktetett a testében. Ma végre.

Már reggel gyomoridege volt. A jó fajta. Örült, hogy végre belement.

Azt olvasta, ha előtte könnyít magán, tovább bírja.

Ha előbb játszol magaddal, mondta a barátnője, jobban élvezed majd, és kevésbé fog fájni.

Nézte az izmos gépeket, és hallotta, ahogy a ritmus növelésével nagyobbakat sikít a nő.

Őt képzelte maga elé. Csak csináld, amit mond, az első úgyis gáz lesz, mondták neki.

Nézte, ahogy a torkát szorítja, amit élvezettel fogad a nő.

Aztán a másik meztelen testének érintése.

Aztán a másik meztelen testének érintése.

A meleg szorítás az öle körül.

A feszítő nyomás az ölében.

Ha most gyorsabban csinálná, akkor biztos élvezné.

Ha most lelassítana, akkor élvezném.

És gyorsult és szúrta és nyomta és aztán a nyakát szorította, ahogy mondták neki.

Nyögött és fájt, csak a kezét venné le.

Gyorsabban és gyorsabban.

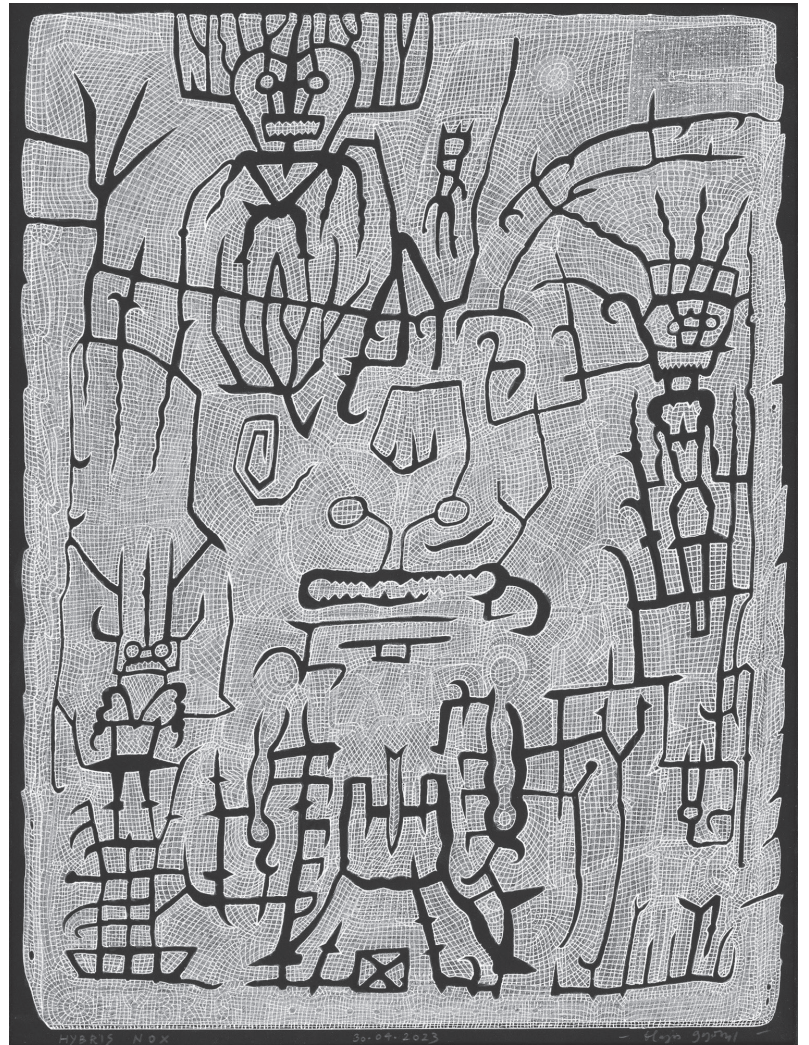
És nem értette, miért nem élvezi.

És nem értette, miért nem élvezi.

Mi kell a működéshez

Nagyot nyelt és egy inkognitó oldalt nyitott a böngészőjében, ahová kissé remegő kezekkel keresett rá a *merevedési probléma* szavakra, majd rögtön ki is javította *fiatalkori merevedési zavarokra*. Nem értette, nincs más baja, nem túlsúlyos, és mikor egyedül van, működik is. Görgette a keresési eredményeket, *pszichés zavar*, *szervi megbetegedés*, *hormonális okok*, és valahogy valószínűtlennek tűnt az összes. Bezárta a lapokat, és enyhe gyomorgörccsel letolta a nadrágját, beírta a pornóoldal címét, és várta, hogy valami megmozduljon.

Olvastad Orwellt? A gondolatrendőrségen dolgoznak, érted? Ez a brainscan olvasni tudja az agy elektromágneses hullámain, és számokkal leírja, amit a programok átírnak szöveggé, és pakk, meg is van, érted?

Hybris Nox

Előtte az élet

Kielégülten, kissé szétfolyva jutott eszébe ismét a tegnapi estét kudarc. Nyögtek a háttérben, a kis szőke nővel egy valóságos bika volt, és azon rágódott, hogy mennyire elcseszte, hogy mekkora egy ököre ehelyett, hogy mikor ott az alkalom, és végre sikerülne, és minden adott, a teste felmondja a szolgálatot. Nézte a férfi hatalmas golyóit, és a kezébe vette a sajátját, melyek eltűntek a tenyerében. Vajon fog még nőni? Még csak tizenhét, végül is, talán, huszoneves korára növi ki magát az ember? Letörölte, és néhány húzással újra megpróbálta felállítani, majd vonalzót vett elő, és mellé rakta. Tizenkettő és fél, mondjuk tizenhárom, majd szomorúan nézett a filmben szereplő férfi szép péniszére.

Zöld liget bevásárlóközpont

Better shopping, better life, hirdeti egy átlagos nappalinál nagyobb felületű plakát a tízemeletes tömbházak útvesztőjében. A szürke betonfalak egyhangú háttéréből kitűnik a hirdető élénkzöldje, amin egy mosollyal teli boldog család piknikezik a tavaszi réten. A zsúfolt busz ablakából jól megfigyelhetette, miközben valami bulldózerek áthaladása miatt pont a hirdető alatt vesztegelt néhány fölös percet. A nagy munkagépek az erdő irányába haladtak. Mintha valami kozmikus összehangoltság lenne, a busz kis hirdető monitora most dömpereket meg sísakos mérnököket mutatott mozifilmes beállításokban, *Megújulnak közparkjaink*, úszott el a felirat az erdőről készült drónfelvétel előtt, majd a felvételeken lassan megjelentek a digitálisan rárajzolt látványtervek az aszfaltcsíkkal, a padokkal meg a kávézókkal. Majd a busz lassan felmorajlott, és továbbdöcögött a fejlődő város forró műútján.

Megvezetnek

Értsd meg, hogy itt többről van szó, folytatta a kissé őszülő férfi, miután lenyalta a bajszán maradt sörhabot, és örülök, hogy végre neked is van már facebookod, mert amikor hazamegyek, átküldöm ezt is, ha neked nem hiszel, de ez így van, hogy az ID 2020 nevű szervezet, ami több nagy cég tömörülése, egy chipen dolgozik, meg egy úgynevezett brainscanen. Olvastad Orwellt? A gondolatrendőrségen dolgoznak, érted? Ez a brainscan olvasni tudja az agy elektromágneses hullámait, és számokkal leírja, amit a programok átírnak szöveggé, és pakk, meg is van, érted? Elon Musk, Bill Gates mind ezen dolgoznak, hatalmas pénzek forognak benne. Itt valami elromlott, hidd el neked, hogy rossz irányba megy az egész világ, suttogta hevülten, mintha valami titkos információt adna át, majd várta, hogy az igazság elérje barátjának legmélyebb agytekervényeit is, és mikor már látta, hogy nem hiába papolt, finoman hátradőlt, és diadalmas mosollyal csak ennyit kérdett,

na, még egy sört megiszunk?

Tájkép tóval

A víz csörgedezését figyelte csukott szemmel, ahogy a sziklán kábé másfél métert bukik, majd selymesen a víztározó részbe folyik.

A lehuny szemhéján keresztül is túl élesen világított át a neon. Kinyitotta szemét, és tudta, hogy itt sosincs este. A víz csobogása mellett most újra hallotta a jelentéktelen popzene ütemeit. Leült a kis tó köré kialakított padra, üres melankóliával nézett a papírzacskóban heverő ingre meg nadrágra, hogy vajon fog-e vele nők közelebbe menni, vagy inkább az örök száműzetésben fogja viselni őket. Mellette egy anyuka tologatta ingerülten a babakocsit, csitítgatta a sírdogáló csecsemőt, szabadon maradt kezével pedig a telefonját nyomogatta.

Kifújni sem volt igazán ereje, a busz felé indult, és az ágyba képzelte magát, ahonnan nem kel fel holnapig.

Győzünk

A tanítónő tömött sorokban terelte a gyerekeket a főtérre. Minden hónapra pontosan le volt osztva, melyik iskola melyik osztályai kell részt vegyenek a rendezvényen.

A téren akasztófa. Néhány ember forgolódik körülötte. Most épp a kora tavaszi napsütésben. Az átfázott diákok élvezik a nap melegét, ahogy besüti az egész teret. Operatőrök és fotósok járnak a tömeget. Néhány didergő diákon elidőz a kamera.

Az akasztófa mellett pulpitus. Megérkezik egy öltönyös. Határozott hangon szól a mikrofonba. A tanítónő eszében a szombati pót-lás jár, az olvasónaplók begyűjtése.

...*üzenjük, hogy mi kitartunk, és ha nem hagyják abba közösségünk zaklatását, üzenjük, hogy ez vár minden külső elnyomónkra, kiáltja a hang, és az időközben az akasztófára varázsolt bábu le- esik, és nyakától lógva hintázik.*

...*üzenjük, hogy az álláspontunk egyértelmű és határozott!*

A pulpitus mögött beszélő fej megköszönte az egybegyűlteknél az összetartozást, mindenkit biztosított, hogy az *üzenet* célba ér, az ország pedig kitart.

A tanítónő összeszedte a felmelegedő diákokat, és visszaindult a kihűlt falak közé.

OCSENÁS PÉTER BENCE

Hajnali séta

El a templom mellett, végig a főutcán, aztán jobbra, a kertés házak és az erdő között, utána balra, át a mezőn. Öt kilométer. Mély levegőt vesz, kezébe veszi a botját, kalapját a fejébe húzza. Kilép a kerítésen. Hiába is, aki egyszer élsportolt, nem tud teljesen elszakadni a mozgástól. Csak az a bal láb ne fájna. Mindig a bal lábában csalódik.

Az a láb görcsölt be az olimpiai selejtezőn. Pár méter maradt a negy-százból, második helyen állt, biztos volt a kijutás, de jött a görcs, végül negyedik lett. Egész évben az olimpiáért küzdött, korai kelés, napi két edzés, szakértők által készített étrend. A tévében nem is nézte, csak a záróeseményt, de amikor meglátta az atlétikacsapatot, elkapcsolt.

A kutyája eltűnik a kanyarban. Csettint, a kutya visszaroohan, megnyalja a kezét. Régen futni járt vele, kölyökkutyája mindig vadul lihegett mellette, a nap hátralevő részében arra sem maradt ereje, hogy megugassa a ház előtt elsuhanó autókat. Most pedig, mintha csak bosszút akarna állni, folyton előreszalad. Zsebébe nyúl, eldobja a teniszlabdát. Kutyája eltűnik a kanyarban, pár pillanat, vissza is ér. Lehajol a labdáért, felszisszen. A bal láb.

Az a láb térdelt le a lánykérésnél. Bár ne tette volna. Boldog első év, szenvedő tíz, valóperes három. Felesége folyton panaszkodott, sosem látja, hiába magyarázta neki, hogy az olimpia mindent megér, felesége végül úgy adta tudtára az elégedetlenségét, hogy megcsalta. És még neki állt feljebb! A válasz után lánya egyik héten a feleségénél, a másikon nála aludt. Estéknként mindig együtt nézték az atlétikát a tévében.

Elér az utolsó kertés házhoz, meglátja Béla bácsit, kezében kapa, a földet lágyítja. Int, köszön. Béla bácsi megörül, a kapát a földbe szúrja, a kerítéshez lép. Hogy megy a sora? Megvonja a vállát. Béla bácsival mindig megörülnek egymásnak, pedig az időjárást leszámítva nem beszélnek semmiről. Megyeget. Béla bácsi mit szól a mai időhöz? Béla bácsi legyint. Szörnyű. Egyetértően bólogat. A panaszkodás is megvolt. Akkor marad az elköszönés. Int, elindul. Béla bácsi utánakiált. Ez a sok séta nem árt meg magának? Visszafordul, mondana valamit, de nem szólal meg. Otthagya Béla bácsit. Elrakja a zsebébe a teniszlabdát, kutyája hiába ugrándozik körülötte, nem veszi elő. Megigazítja a kalapját, nagyokat lép, a botra támaszkodik.

Kétszer mütötték a bal lábát. Az első után lánya sokszor látogatta meg, segített főzni, bevásárolni, még fürödni is. Felesége rá sem nézett, egyszer hívta fel telefonon, akkor is csak figyelmeztette, ne beszélje tele lánya fejét a mocskolódásaival. Pedig ő csak az igazat mondta róla, lányát kezdetben nem zavarta a csúnya beszéd, de hamar megunta. Zavarta, hogy lánya nem áll mellé teljesen. Szóba hozta az atlétikát. Hogy állsz vele, készülsz eleget, az edző panaszkodott, egyre ritkábban lát. Lánya erre elhallgatott.

Elérnek a mezőhöz. Innen már csak egy balrafordulás, fél kilométer és kész. Az erdőt nézi, sárga falevelek a földön. Arra is vezet út. Ugyan hosszabb, megkerüli az egész mezőt, de az is hazavisz. Mély levegőt vesz, megütögeti a bal térdét. Elindul az erdei úton. Kutyája pár méter után vadul ugatni kezd, beugrik a bokrok közé. Hiába csettint, nem jön vissza. Tapsol, a nevének szólítja, az sem használ. Morogva követi a bokrok közé, eltolja az arcába nyúló ágakat.

A második mütét véletlen baleset volt, elcsúszott a jeges úton. Leg-alábbis mindenkinek ezt mondta. Valójában egyik reggel az edző kiabálva hívta fel, lánya nem jelent meg a versenyen. Azt hitte, valami tréfa, lecsapta a telefont, hívta a lányát. Kétszer kicsöngött, aztán meghallotta lánya sóhajtozását. Káromkodva szólította meg, ez volt a nagy esélye, az országos bajnokságról lehet kijutni a külföldi versenyekre, ment volna neki, csak ne lenne olyan hitetlen, mint az anyja. Lánya végighallgatta, anyánál lesznek, aztán letette. Fél percig kiabált a süket telefonnak, hagyta, hogy átjárja a harag. A szekrénybe rúgott. A bal lába nagyot reccsent, a szőnyegre borult.

Megtalálja a kutyáját. Kiabál neki, kutyája megfordul, liheg. Mintha gúnyosan mosolyogna. Fintorog, el akarja kapni a kutya nyakörvét, de nem éri el, a kutyája elszalad. Követi. A gyors léptekből kocogás, a kocogásból futás lesz. A kalap leesik a fejről, eldobja a botját, bal térdében melegséget érez, átterjed az egész testére, a bokjától a nyakáig, összeszorítja a fogát, homlokán izzadság folyik végig. Megáll. Zihál, a jobb térdére támaszkodik, meglát egy kivágott fatörzset, odacsoszog, leül.

Kutyája kiugrik a bokrok közül, a fatörzs mellé rohan. Megsimogatja a kutyáját, a fültövénél, azt szereti. Mély levegőt vesz, pulzusa lassul. A földre hullott faleveleket nézi.

LÁZÁR KINGA

cigányasszony ijesztgeti a gyermekait mózeskosárral

a világ kék színű peremére lerakódik
ez a csendes asszonykoszorú
hajfonatuk merev a sártól
sárga szemük ide-oda jár

valahol visszafelé indul el
megannyi folyó és patak
csobogásuk elveri a gyermeksírást

ez a csendes asszonykoszorú füstszagú
kiizzadják az örökségüket hónaljuk fehér
ringatózva zsugorodnak a sárga fényű szobában
egymásba kapaszkodnak halszagú kezek
beleremeg a padló a lassú dorombolásba
ragadozókként nyújtóznak a falakon

valahol visszafelé indul el
megannyi folyó és patak
a szárítókötélen megfagy a mosott ruha
egymás körömágyát tisztítja
megannyi férfi és fiú
ropogós vászonba csomagolt gyermekeket
küldenek mózeskosárban
a világ kék színű peremére

otthontelelés

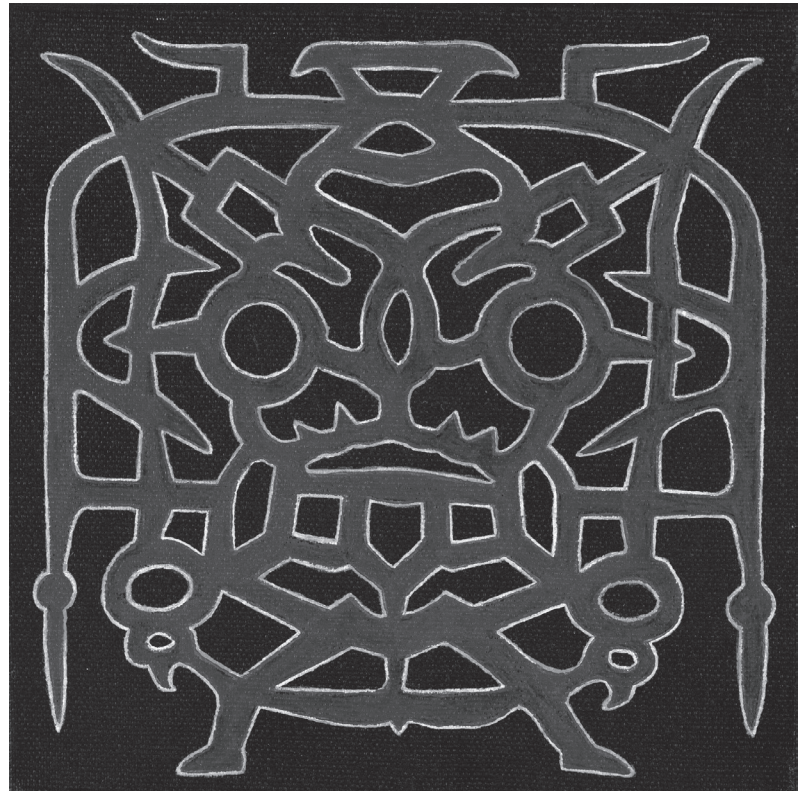
ismerem a repülést
a szárnyak feszítávolságát fejben számolom

madárcsontok koccannak a nyakukban
meztelen talpuk sistereg az aszfalton
amikor először jönnek hozzám

otthon arra tanítottak
hogy a kulcscsontom fészek
s ha az ágyékomat tollak mögül tapogatják ki
a hátamon a szárnycsökevényekhez
akkor sem érhet senki

a feszítávolságot fejben számolom
pedig nem először találkozunk
hátamon a csonkokhoz
nem érhet hozzá senki

maguk közé terelnek
nem tanítanak semmire
bokánkról ólomkalitka lóg
hány kiló a repülés hány kiló hús
az ára az elvándorlásnak

Hybris

Gyermekmese Dorotiról

Amikor először láttam Dorotit,
ezt a pigmenthiányos, nyúlánk görög lányt,
templomromokra karcolta
a saját születéstörténetét.

Az éjszakákat a parton töltötte.
A homokban fekvő olajfaágot égetett,
és fehér kezét a lábfejemre csúsztatta.
Az ő nyelvükön suttogott minden
trágár szót, azt mondta, ilyenkor
a bolondos anyjára gondol.

Doroti teknősöket segített a világra
a mézskőoszlopok alatt,
de tagadta, hogy görögnek született.
Thébáig ment az anyja gyalog,
hogy örökre elfelejtse ősz hajját,
csavargó apját.

Én nem tudtam semmit a görögökről.
Mindet fehérnek és magasnak képzeltem.
Az árnyékban állnak az oszlopok alatt,
teknőstojásokat forgatnak,
és tagadják, hogy valaha is látták Dorotit.

**megannyi férfi és fiú
ropogós vászonba csomagolt gyermekeket
küldenek mózeskosárban
a világ kék színű peremére**

Attól, amit igazából

FERENCZ-NAGY ZOLTÁN

Hol zubog fel a mögöttes

Lázár Kinga verseiről

A sárga dacia előttünk gázol el egy őzsutát.
Románul átkozódik a sofőr,
rózsafüzért bogoz az állat két mellső lábára.

Én hat vagyok, a bátyám tizenhatalom.
Anyuka azt mondja,
ilyet nem szabadna igazából.
Az utolsó szó a hangsúlyos.
A testvérem nem figyel, szeplősen hallgat.
Én az aszfalt ráncolatát nézem, az erdő választékát.
A Hatod elnehezül a széthullatott agancsok alatt.

A sofőr még mindig átkozódik,
én nem értem,
anyuka a kezembe szeszammas kiflit nyom.
Nekünk nincsen rózsafüzérünk,
csak esőerdős illatosító lóg a tükörről.
Mi véd meg minket az őzsutáktól,
mi véd meg attól, amit igazából nem szabadna.

Badlands

Néhány év múlva ezt a tájat violaszínben nézzük meg újra.
Kicseréled az objektívet, a zsebedbe vörös köveket tömködsz.
Régen én is mindent időtállóknak hittem, ami vörös.
Az arcom a tincseid árnyékában csíkosra pirul.

Ha balra nézel,
sárga motorháztetőn barnára sült,
csontos arcú lányok fekszenek.
Az egyikük combja köré kétfejű kígyót tetováltak.
A másik azt mondja, az apja vallásalapító.
Keresztet dug a piros melltartójába.
A harmadik csak sárga dolgokat eszik
és undorodik a hús szagától.

Te is látod, hogy elszaporodtak itt a kóborkutyák.
Az őslakosok nyelve
csak jelen idő kifejezésére alkalmas.

A lányok combjára gondolok,
a kígyóra, a szektákra és mindenre, ami sárga.
Három napja nem öltöztünk át,
undorodom a hús szagától.
A mi nyelvünkön jobb lenne nem is emlékezni erre.

Arra vágyom, hogy újra objektívet
cserélj s hazamenjünk.
Az árnyékban is valami nyirkosabb hiányzik.
Egy penészes, zöldre meszelt motelszoba,
hangyafoci a lenémított tévében.
A vakaróztatás a morzsás lepedőn.

Ferencz Orsolya 1988-ban született Csíkszeredában. Költő, szövegíró, jelenleg Budapesten él. A *Prae*, a *Tiszatáj*, a *szem*, a *SZIFonline*, az *ÚjNautilus* és az *Echinox* folyóiratokban jelentek meg versei. Az írt hivatásszerűen nem kutatja, a csillagos ég iránt érdeklődik.

Ádám Szilamér 1997-ben született Székelyudvarhelyen, a kolozsvári BBTE-n diplomázott magyar–orosz szakon. Prózát, néha kritikát ír, jelenleg Budapesten él.

Ocsenás Péter Bence 2001-ben született Budapesten. Jelenleg az ELTE BTK hallgatója, filmet és esztétikát tanul, Agárdon él. Egy éve foglalkozik komolyabban az írással, pár megjelenése van (*Tiszatáj*, *Irodalmi Jelen*, *Látó*, *Kulter*, *Bárkaonline*, *Szófa*).

Lázár Kinga 2001-ben született Baróton. Többnyire verseket ír. Jelenleg Kolozsváron él, a BBTE bölcsészkarán magyar–finn szakos hallgató.

Ferencz-Nagy Zoltán 2001-ben született Brassóban. Jelenleg harmadéves bölcsészhallgató Kolozsváron. Lassan három éve közölgött itt-ott. A szíve szakad meg a hegyekért.

Lázár Kinga ismeri az állatokat, s ezt el is hiszem neki. Tudásának forrása: látott kinőni egy őzet az erdő cserjefalából. Líraibb, mint egy biológiai könyv, s prózaibb, mint egy epifánia. Verseiben az állat és az állat tere nem válik fétistárggyá, de a szférák hierarchizálódásának lehetősége folyton ott lappang a találkozásokban. Sárga Daciák gázolnak el őzsutákat. Ilyet nem szabad, mert ez ahhoz vezethet, hogy felismerjük a bennünk rejlő gonoszt. Verseiben hol elmosódnak a határok, hol kirajzolódnak, de nem lassú ecsetelések mentén, hanem frontális ütközések közben.

Egyszerű mondatai mereven, szenttelenül mutatnak az olyan források felé, ahol homályosan és némi fenyegetéssel zubog be a természetbe az, ami felette van. Ugyanakkor a természetfeletti sosem nyilvánul meg megkérdőjelezhetetlenül: az álom, egy külső nézőpont, a gyermek tekintete vagy az évezredes babonák jelenkori elavultsága nem engedi, hogy igazán közel kerüljünk ahhoz, ami Lázár Kinga verseiben a legvonzóbb.

Távolságot érzek köztem és a között a világ között, aminek a kék színű peremére lerakódik egy csendes asszonykoszorú, s ahol a deltákban tetőzik be az élet. Ezt a szövegek erényeként is fel lehet fogni: sikerül egy olyan perspektívába helyezniük a bennünk rejlő mindenséget, ami többé-kevésbé kielégít, anélkül, hogy a versbeszélő mindenáron be akarna húzni minket maga mellé felkiáltásokkal, óhajtásokkal, kérdésekkel s egyéb varázstrükkökkel. Persze a halandó szervekkel is érzékelhető részletek, a testek melege, a combok pihéi, a körömágy tisztítása, a ropogós vászon segít megtalálni a kapaszkodókat, de kérdéses, hogy ezeket valóban mi érezzük, vagy ugyanaz a szenttelen arc és rezzenéstelen kéz mutat rájuk, mint amelyik a kényelmesen magyar szórendű egyszerű mondatok mentén megszületik.

A *Lizivel a halál utáni élet lehetőségeiről* betekintést enged abba, hogy milyen az, amikor Lázár Kinga kérdez – ezzel a szöveg-gel kapcsolatban olvasói szempontból nem az az izgalmas, hogy sikerül-e élveznünk a távolságot és szentelenséget, inkább az, hogy sikerül-e megtalálnunk Lizit, s magunkévá tennünk a hozzá intézett kérdéseket. A lizis versben és a *Gyökérféreg*-ben az egyes szám, második személy használata erősen arra ösztönöz, hogy találjuk ki, ki beszél kivel a versben – ez egyrészt szabadságot ad, másrészt pedig homályba burkol. A misztikum közelebb kerül az olvasói énhez, de még mindig egy *te*-ben van kódolva.

Lázár Kinga verseinek van bája. Megmutatják, hol zubog fel a mögöttes, de nem engednek közel hozzá. Megérintik a misztikumot, de nem remegnek bele – legfennebb expliciten megidézik a félelmet, nagyobb szubsztancia nélkül. A szövegek a javasasszonyok titkait keresik – a hangulatot már megtalálták.

Fenti szöveg a május 8-án a kolozsvári Bulgakov kávéházban lezajlott 22. Bréda Ferenc Irodalmi Körön elhangzott vitaindító szerkesztett változata.

SZERZŐINK
FIGYELMÉBE:

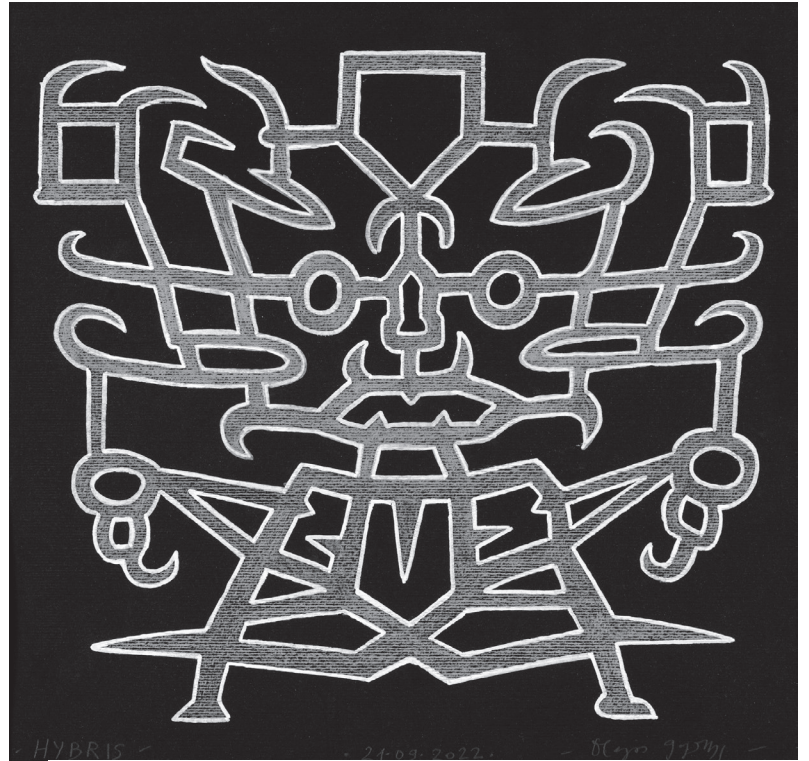
Szerelem első látásra (Csehov novellisztikája)

Mostanában nincs jó kedvem. Pontosabban szólva: nem érzem jól magam. Hamarosan virrad (igen, napról napra egy vagy két perccel előbb jön a napkelte), Tyihon bá' kocsmájában pedig már lassan éjszaka van. Itt csak papírhalmok, hozzájuk kapcsolódva még tartott és már kifutott határidők, és olyan könyvek sorakoznak, amelyek már végigolvastam vagy amelyeknek a közepénél járok; meg nyomtatott sajtótermékek. Ott, a kialvatlanságtól és vodkától bedagadt szemű parasztember csapszékében fuvarosok és búcsújárók tanyáznak, egyikőjük megázott harmonikán játszik, aztán fásultan odébb teszi a hangszert. Csehov orosz embereit öli az unalom, cikázik keresztül bennem, majd sietve hozzáteszem: a szesz, a fásultság és a kilátástalanság a nyomában.

Hát, ez biztos nem segít az egyéni helyzetemen. Aztán mégis szabadkozom: illet kizárólag olyanféle mondhat(na), aki nem olvasta még Anton Pavlovics novelláit és *povesztyk*ént ismert kisregényeit. „Egyébként azt egyszer mondd már el nekem, hogy te mi alapján választasz könyveket!” – vetette fel alig néhány héttel korábban az egyik barátom. Ha szeretném, most itt lenne a kínálkozó alkalom, hogy leírjam (nem szeretnék erről beszélni), bár inkább csak azt elevenítem fel, hogy egy januári délutánon benyomultam az Írók Boltjába, és amikor már fizettem a folyóirataimért és valahogy megálltam, hogy ne kezdjem el végigolvasni Graham Greene *Idő kérdése* című rövidprózáját a kasszánál, valamiért megfordultam, hogy aztán a hátam mögött rápillantsak Paál László erdei festményére a Magvető friss Csehov-kötetének borítóján. *A szerelemről és más történetek*, ezzel a címmel az olvasó még akkor is rávetné magát az újdonságra, ha nem a csehovi kisepikával találkozna.

Már hazafelé tartok, amikor nemcsak nekiugrok az *Osztriga* című kisprózának, hanem egy szuszra végig is olvasom. Talán romantikus túlzás, de valóban: elfelejtek leszállni a trolibuszról. Alig néhány oldalas novella, benne egy nyolcéves, aki felnőve visszaemlékszik arra a napra, amikor az édesapukája már öt hónapnyi munka reményében tett fővárosi kóborlás után, jobbra már nem számítva, kiáll az egyik széles moszkvai sugárútra koldulni. A gyermek mellette, szemben kettejükkel egy vendég-lő, aminek tábláján különös felirat: „osztriga”. Az éhezéstől már az ájulás küszöbén álló nyolcéves az apját kérdezi, mit takarhat ez a „furcsa szó”, és nem vagyok meggyőződve róla, hogy amikor a férfi – alig figyelve rá – elkezd magyarázni, hogy milyen is a tengeri állat, vajon tényleg látott-e már, netán evett-e már osztrigát életében. Végül odavetődik egy jól öltözött alak, aki elképedve látja, hogy a fiúcska már-már lázálmos állapotban erről a „gusztustalannak, undorítósnak, ijesztőnek” elképzelt állatról beszél, és heccből vagy szánalomból befizeti egy adagra. A gyermek, attól tartva, hogy „csillogó szemek, olló, éles fogak” leselkednek rá, le sem pillant a tányérra, vadul rágja, ami a keze ügyébe akad. Mindent elroptatna, amit csak bír a foga. A körülötte összesereglettek azonban kinevetik: már a külső héjréteget harapja. Mi mást tehetne, egyszerű muzsik gyermeke, aki a nem evéstől már se nem hall, se nem lát, de ha nem így lenne, akkor sem tudná, eszik-e vagy isszák az ingyenc polgár- és nemesember kagylóféléjét.

Belelátjuk-e a kelet-európaiságunkat Anton Pavlovics szükmetszetű novelláiba, merül fel bennük.

Hybris

RÁOLVASÁS

Mi fog meg az *Osztrigában*, méghozzá annyira, hogy alig várom a másnap reggelt (hétféve, kész szerencse), amikor megkérdezem a madrét, hogy felolvashatnám-e neki, majd hangüzenetre mondom, hogy a szerzőért nem különösebben lelkesedő barátomhoz is eljusson? Arról lehet szó, hogy Csehovot – akármilyen hihetetlen, a szerelmes leveleit leszámítva – nem olvastam középiskolásként, vagy ha olvastam is *A csinóvnyik halálát*, nem hagyott bennem mély nyomot – akkorát, mint a többi nagy orosz munkája, biztosan nem: Ivan Iljics spanyolországi nyaralás alatt megismert halála; a *Bűn és bűnhődés*, amelyet Saint-Jean-de-Luz tengerpartján faltam; a Keira Knightley főszereplésével készült filmadaptáció idején olvasott *Anna Karenina* (az Európa két vaskos kötete, még Gy. Horváth László *Anna Kareninája* előtt) vagy Gogol híres *Pétervári elbeszélések* ciklusának groteszk írásai, *Az orr* és *A köpönyeg*, amelyeken az iskolapadban mentem keresztül. Persze a drámaíró Csehov nem volt ismeretlen számomra: *A sirály* az Alföldi-korszak utolsó bemutatója volt a Nemzetiben, és Arkagyina szerepében Básti Juli libabőröztető alakítást nyújtott (ha akarnék, sem tudnék szabadulni attól, ahogy a darabbéli ünnepezt színész nő felemeli az orrom előtt az egykőpejkást, majd belekezd a monológjába), a Radnóti három és fél óras *Platonov* előadására pedig úgy vállalkoztam, hogy az orvosom, aki két nappal korábban műtötte ki a vakbelemet, nem akart hinni a fülének, amikor közöltem vele, hogy már igazán kiengedhetne, mert színházjegyem van – aznap estére.

Szóval, Csehov novellisztikája. Szerelem első látásra, már világos. Na de hogy miért? Nem pusztán a szép szavak esztétikája vagy a mesteri dialógusok miatt. Nem csak arról van szó, hogy Csehov a forma mestere, akárcsak későbbi pályatársa, Hemingway, aki a taganrogi orvostól nem keveset lesett el. Itt van ez a szöveg, az *Osztriga*. Nem vagyok ruszista, de azt hiszem, ebből az 1884-es keltezésű írásból (vagy két másik kedvencemből: a *Bánatból* és a *Rothschild hegedűjéből*) is kitetszik, hogy Csehov nagyon értette az orosz. Nem az egyes oroszokat, hanem magát: az orosz. Igen-igen, a „klasszikus kisembereket” Gogol és Puskin teremtette meg, Csehov és Gorkij csak továbbmentek az úton. Mégis számomra minden benne van a tavaly ősszel megjelent prózakötetben – és most nem az *Ősszel* „szétivott arcú”, gumikalucsnit hordó

A névtelenekről

Zsögödi Nagy Imre Utcasarok című festményéhez

Itt kezdődik az utca.

Vagy itt ér véget? – akárhogy nézem, egészen szép ez az apró pontja a Földnek! S egy kicsi házat is építettek az utcasarokra, itt született és halt meg pár ember – nevüket nem őrzi se tábla, se kopjafa: névtelenek, de az Isten pont az ilyen név nélkülieknek örült igazából: „lelki szegénynek” titulálja a Biblia őket, s állítólag mind egy szálíg a mennybe kerültek...

Nos, feleim, sose késő

u
t
c
a-
sarokra születni!

Csikszentdomokos, 2023. április 25.

Zsögödi Nagy Imre: Utcasarok

**„lelki szegénynek” titulálja a Biblia őket,
s állítólag mind egy szálíg a mennybe kerültek...**

parasztjairól, a hamis szerelembe belebetegedett, lezüllött uraságról vagy a *Bűnözők (Szemtanúk elmondása)* száraznak látzó, mégis elkésérítően vicces jelentésére gondolok, amelyben senki nem tudja felfogni, hogy csillagászati érdeklődés hajtja azokat az „illetőket”, akik kirívó öltözetükkel (a hódászor kalap még hagyján, de a divatos csatos kesztyű!), fennhéjázó stílusukkal (villa a bal kézben; szalvéta rendeltetésszerű használata; panasz az ételbe kikötő legyek és csótány miatt) és gyanús ügyeletükkel (a napfogyatkozás miatt érkeztek) olyannyira kirinak a „szimpla vendégek” közül.

Valami egészen más: a parasztok, polgárok és nemesek vodka nélkül is elviselhető, de vodkával jobban bírható élete. („Ezek betegek! Láncra kötheted őket, ütheted, vágthatod, de vodka, az legyen!” – állítja az *Ősszel*.) A paranoiára, amelyet az oroszok száz évekre – bőven a cári időkbe – visszanyúló titkosrendőrsége kódolt nem csak a *Bűnöző* bírói tévedéstől tartó parasztemberébe, a *Koldus* magát besúgás áldozatának tartó szereplőjébe vagy a *Sötétben* rettegő feleségére. A *hatos kortérem* üldözési mániás Gromovjára és az állapotát a „mindenkinek megvan a joga ahhoz, hogy megőrüljön” szemlélettel nyugtázó életunt orvosról, Andrej Jefimicsről, aki tisztességtelen, mert tisztességtelen a kor is, amiben él, és nem jár be a „kis helyi Bastille-ba”, vagyis a lepukkant városi kórházba, amelynek a működése korrupcióra épült. „A múlt kiábrándító, jobb nem is emlékezni rá. A jelenben meg ugyanaz van, mint a múltban” – fogalmazza meg, miközben élete főtevékenységeként a szobájában elmélkedik, már ha éppen nem uborkát majszol, vodkát gurít le és azt várja, hogy étkezésre csengessenek neki. „Ha kétszáz évvel később születek, nem ilyen lennék” – még csak két és fél oldalnyira vagyunk az előbbiektől, végül mégis erre jut.

A jelenben arra eszmélni, hogy a kórház „a lakosság egészére nézve fokozottan ártalmas intézmény”, még akkor is, ha messze vagyunk a cári birodalom kisvárosától, ahol a hülyék tartományi tan- és nevelőintézete működik, időben pedig mintegy százharminc évre. A melihovói birtokán, az 1892-es kolerajárvány idején írt, világosan tagolt hosszú elbeszélés megjelenése óta eltelt évszázadban változtunk volna, ezt firtatja a Magvető borítóján olvasható fülszöveg; én is ezen gondolkozom.

Azt hiszem, az általános emberi dolgok tekintetében nem igazán. Abban az olvasókörben, amelynek a Csehov-novellákkal foglalkozó alkalmára befizetem magamat, a háromórás beszélgetés moderátora sorra kérdezi a résztvevőket: milyen a viszonyulásuk a feladott szövegekhez? A többség átverve érzi magát, nem számítottak arra, hogy Csehov ennyire jó; egyvalaki szájbarágósnak gondolja, és csak egy mondja: „kedv kell hozzá”, majd a dolgok tisztázása végett hozzáteszi, „azért nagyon bejött neki”. Valaki arról beszél, hogy a közizgatásban dolgozik, számára a bürokratikus hatalommal foglalkozó Csehov a valóság írója.

Belelátjuk-e a kelet-európaiságunkat Anton Pavlovics szűkmetszetű novelláiba, merül fel bennük. Bizonyára, de hogy ettől kevesebbet érne az új kötet tizenhét novellája, amelyeket az idén elhunyt Morcsányi Géza fordított és rostált össze, erősen kétlem. „Vajon, ha valaki újrafordítaná Csehovot, ma is császármadarat írna?” – kérdezte másfél évvel a kötet megjelenése előtt Patak Márta műfordító a *Panama* № 6 előző átültetésére utalva az 1749 világirodalmi portálon megjelent esszéjében. Szöllősy Klára (egyébként helytálló) *császármadara* Morcsányinál már olvasóbarát, de ugyanolyan találó *fácáncomb*; nála már nincsenek a korábbi fordításokra jellemző bakik vagy sikerületlen megoldások (pl. Devecseriné Guthi Erzsébet munkájában Eugénia *császárnő*; *magas állású emberek* stb.), ellenben a szöveg egésze úgy hat modernnek és komplettnek, hogy bennem fel sem merül a kérdés, hogy Csehov ne lenne a kortársunk. (Például ami Szöllősynél: „Ez Mojszejka, az öreg, ártalmatlan, bolond zsidó, aki húsz éve háborodott meg, amikor a kalaposműhelye leégett.”, Morcsányinál frappánsabb: „Ő Mojszejka, a kis bolond zsidó, körülbelül húsz éve dilizett be, amikor leégett a sapkakészítő műhelye.”)

Mire végére érek a háromszáz-valahány oldalnak, újabb napok rohannak el. Szerencsésnek érzem magamat, hogy megismerhettem Csehov a nyomorból csak a mesélésben kiutat látó világát. Olyannyira, hogy most először ceruzával keresztülgyalogolok a fontos sorokon. Kevéske büntudatot ébreszttek magamban.

Mostanában nincs jó kedvem. Pontosabban szólva: sokkal jobban érzem magamat.

A gyilkosok gyilkolnak, a szeretők szeretnek

Fesztiválbeszámoló a 23. TIFF-ről

Amikor először végigbongésztem az idei Transzilvânia Nemzetközi Filmfesztivál (TIFF) műsorfüzetét, hirtelen úgy éreztem magam, mint egy időutazáson. Sietek leszögezni, hogy egyáltalán nem rossz értelemben mondom ezt, éppen ellenkezőleg. A kolozsvári fesztivál – amely mára egyértelműen Románia legnagyobb filmes seregszemléjévé nőtte ki magát, és a közép-kelet-európai régió belül is a jegyzettek közé tartozik – eddig is gondot fordított arra, hogy látogatóinak olyan filmtörténeti csemegékkal szolgáljon, amelyekhez nagyvásznon, moziban manapság nemigen férhetnének hozzá. A *cine-concertek* (klasszikus – többnyire – némafilmek élőzenei kísérettel) a bonchidai Bánffy-kastély udvarán, a magyarfenesi Arkhai Sculpture Parkban, a különböző belvárosi templomokban vagy esetenként Kolozsvár Főterén tartott különleges vetítési alkalmak mind azt a törekvést tükrözik, hogy a TIFF ne csak színvonalas kortárs filmfelhozattal jelenjen meg a hasonló típusú és kategóriájú filmfesztiválok piacán, hanem a hazai és egyetemes mozgóképes örökség egy részét is „élővé” varázsolja, felvállalva egyfajta filmtörténeti kontinuitáseszmenyt. Az elmúlt években ez a törekvés olyan páratlan moziélményeket eredményezett (számomra), mint a mágikus hatású Méliès-retrospektív az esti Bonchidán vagy Fellini *Az édes életének* tavalyi megtekintése a Szent Mihály-templom és a Mátyás-szoborcsoport tövében ülve. Az viszont, ami a TIFF idei programjából kirajzolódni látszott, minden eddiginél „retróbb” kínálattal rendelkező fesztivált ígért: a francia új hullám tavaly elhunyt rendezőóriása, Jean-Luc Godard filmjeiből készült reprezentatív válogatás, a Sidney Lumet-retrospektív vagy a TIFF életműdíját átvevő Oliver Stone három filmje mellett a programban több, gyönyörűen restaurált filmtörténeti mérföldkő vetítése is helyet kapott; a klasszikus európai és amerikai mozi szerelmesei tehát nem panaszkodhattak, hiszen – kis túlzással – a fesztivál teljes időtartamára elfoglaltságot találhattak maguknak, jószívről anélkül, hogy egyetlen „friss” alkotást megtekintettek volna.

És épp ez okozza a legnagyobb dilemmát, számomra legalábbis: miről maradjak le inkább? Néhány olyan film vetítéséről, amelyet ugyan láttam már, némelyiket többször is, de – koromból kifolyólag – már csak kis képernyőn, hiszen moziban sosem vetítették nálunkfelé? Vagy inkább az európai, amerikai, ázsiai művészfilmkészítés újdonságairól, amelyek nagy részével – tipikus fesztiválfilmek lévén – talán még a streaming-szolgáltatók kínálatában sem találkozhatunk a közeljövőben, nemhogy a moziateremben? A biztosat válasszam, ami ugyanakkor a megismételhetetlenség és „eredetiség” mágiáját ígéri (mint amikor az ember egy régi kéziratot

A *Casablanca* vetítése Kolozsvár főterén (fotó: Andreea Popa/TIFF)

vesz kézbe, amit átiratban, új kiadásban ismer ugyan, de eredeti valójában nem), vagy a bizonytalant, ami a maga ismeretlenségében a felfedezés örömeivel kecsegtet – de az esetleges csalódásával is? A konzervatív énem – mint oly sokszor – erősebbnek bizonyul, ehhez persze az a három vadonatúj film is kell, amelyeknek megtekintésével kezdem az idei fesztiválózásomat (címküket fedje jótékony homály), és amelyek után úgy döntök, hogy a járt utat a járatlanért csak akkor fogom elhagyni, ha épp nincs jobb dolgom, vagy a járatlan út egészen kivételesnek ígérkezik. Miért néztek valami émelyítően művészkedő, inkoherens norvég szörnyűséget, ha nézhetem a *Casablancát* is? – ez itt a kérdés.

Apropó *Casablanca*: a *Filmtett* portál szokásos „Mit várunk az idei TIFF-en?” kérdésére, talán némileg meglepő módon, azt válaszolom, hogy leginkább a *Casablancát*; és ez így is van. Aztán úgy alakul, hogy majdnem lemaradok róla, a meglehetősen szélsőséges időjárás miatt: az állandó esőveszélyre tekintettel a szabadtéri vetítéseket jó előre zárt terekbe helyezik, ahol kevesebb a férőhely, úgyhogy hiába megyek egy nappal korábban kiváltani a jegyet, a pénztárolásny sajnálkozó tekintettel fogad, mondván, hogy elfogyott. Az égiek azonban megkönyörülnek a hollywoodi aranykor hívein, és meleg nyári időt bocsátanak Kolozsvárra, minek következtében a Michael Curtizként világhírűvé vált Kertész Mihály három Oscar-díjjal jutalmazott 1942-es remekét mégiscsak az esti Főtéren élvezhetjük, egy másik nagy kolozsvári, Corvin Mátyás óvá tekintete előtt. De miért is írom, hogy egy „másik nagy kolozsvári”?

Kertész Mihály nem a kincses város születte, még csak nem is erdélyi, Budapesten született, az „inasiskolát” pedig Dániában végezte, a Nordisk stúdiójában – mégis indokolt Kolozsvár büszkeségeként tekinteni rá, hiszen filmes pályáját itt kezdte, Janovics Jenő filmgyártó vállalatánál, első filmjeit, mint a klasszikus kolozsvári némafilmkorszak legtöbb (elvesztett) alkotásával ellentétben előkerült *A toloncot*, itt rendezte – ha nincs Kolozsvár és nincs Janovics, talán nincs később Hollywood és Oscar-díj sem. És épp ehhez a vonatkozáshoz kapcsolódik az a csipetnyi hiányérzet, amely hatalmába kerít: bár a beszámolók szerint (én nem lehettem jelen) a TIFF megnyitóján elhangzott a Kertész magyar származására, illetve a rendező és Kolozsvár közötti kötődésre való utalás, sem a *Casablanca* felkonferálásából, sem a fesztivál kommunikációjából (a műsorfüzetből, promóanyagokból) nem derül ki, hogy ez a város, amely a lassan patinásodó fesztiválnak otthont ad, egy világhírű (magyar zsidó) filmrendező szakmai „bölcsőjét” ringatta egykoron. Nem feltételeznék rosszhiszeműséget, csak figyelmetlenséget: a TIFF igyekezett gondot fordítani arra korábban, hogy például a Janovics-örökséget arculatának felvállalt elemeként prezentálja. Mindez persze csöppet sem akadályoz meg sem engem, sem a többi (több száz, vagy inkább ezernél is több) nézőt abban, hogy a Főtéren esti sötétjében (újra) átéljük az érző szívű, látszatra cinikus amerikai kávéház-tulajdonos, Rick (Humphrey Bogart) és a múltja elől (is) menekülő Ilsa (Ingrid Bergman) melodramái, háborús románcát, előre mormolva a hétköznapi beszélgetések bevett fordulatává vált olyan egysorosokat, mint „Nekünk mindig megmarad Párizs”, „Fel a fejfel,

KINEMATOGRAF

kölyök!”, „Játszd el, Sam, játszd el az *As Time Goes By*-t” vagy a legismertebbet: „Louis, azt hiszem, ez egy gyönyörű barátság kezdete”. Hogy miben áll a *Casablanca* lankadatlan sikere? Alighanem Umberto Ecónak volt igaza, aki ezt írta a filmről: „Amikor minden őstípus szemérmetlenül beront a színpadra, homéroszi mélységek nyílnak. Két klisé neveltséges. Száz klisé megható.” Kertész a *Casablanca* archetipikus karaktereivel és világbárázolásával, kliséorgiájával valóban megismételhetetlen művet tett le az asztalra, amely 2023-ban is képes meghatni... azt, aki hagyja magát. Én pedig hagyom.

Úgy alakult, hogy másnap délelőtt (!) egy olyan filmklasszikusra ültem be, amelynek főhőse nagyon is emlékeztet a Humphrey Bogart-karakterre – pontosabban szeretne hasonlítani rá. A filmnyelv francia forradalmára, az új hullám fenegyereke, Jean-Luc Godard első nagyjátékfilmjével, a *Kifulladásig* (À bout de souffle, 1960) csellengő, pimasz, autótolvaj csavargóhőse, akit Michel Poicard-nak hívnak, de előszeretettel mutatkozik be a francia fülnek valószínűleg egzotikus hangzású Laszlo Kovacs néven – ez a szerep avatta sztárrá Jean-Paul Belmondót –, miután menekülés közben megöl egy rendőrt, amerikai szerelménél, Patriciánál (Jean Seberg) keres menedéket, útközben pedig megáll egy moziplakát előtt. A kirokától Bogie tekint le rá, az *Annál súlyosabb a bukásuk...* plakátjáról – szembenéznek, Michel, némileg parodisztikusan, „összeméri” magát vele; viszonyulása Godard, Truffaut és társai klasszikus Hollywooddal kapcsolatos attitűdjének tükörképe. Ez az attitűd az öniróniát sem nélkülözi: az egyik jelenetben hősünk elé penderedik egy lány, kezében az új hullám félhivatalos fórumának számító *Cahiers du Cinéma* egy példányával, és azt kérdezi tőle: „Ugye, nincs kifogása az ifjúság ellen?” „De, az öregeket jobban szeretem” – vág vissza a feltörekvő fiatal generáció színészikonja által alakított karakter a feltörekvő fiatal rendezőgeneráció vezéralakjának filmjében. Mintha a „papa mozi” és az új hullám pengeváltását látnánk, egy olyan filmben, amelyben a kettő összeérni látszik, és amelyben (a vesztében rohánzó főszereplő cinikus szavaival) „a feljelentők feljelentenek, a gyilkosok gyilkolnak, a szeretők szeretnek”.

Szükségszerűen torkollik tragédiába az *Utolsó tangó Párizsban* története is – hogy a klasszikusoknál maradjunk. Bernardo Bertolucci a korban szokatlanul libertinus szellemiségűnek számító erotikus románca a hetvenes évek botrányfilmje volt – de legalább képes volt igazi botrányt, valódi indulatokat kiváltani. Ma ugyanis ez a film nagy valószínűséggel el sem készülhetne: az a kendőzetlenség, amellyel az olasz rendező

Dornaz Hajiha: *Like a Fish on the Moon* – a TIFF fődíjas alkotása

be mutat egy nyilvánvalóan nem szimmetrikus kapcsolatot a Marlon Brando alakította középkorú, kiégett amerikai férfi és az alig-nagykorú francia lány (Maria Schneider) között, könnyen elbukna az „egyenlő bánásmód” tesztjén. Az *Utolsó tangó...* a maga korában a hagyományos melodráma összeházasítása volt a szexuális forradalom tabudöntőgető attitűdjével, és forgatási körülményei sem voltak mentesek a mai szemmel megengedhetetlenül macsónak számító mozzanatoktól: Schneider később azzal vádolta meg Bertoluccit és Brandót, hogy a film egyik kulcsjelenete előtt, amikor férfitársa egy doboz vaj segítségével követ el nemi erőszakot rajta, sem a rendező, sem színésztársa nem tájékoztatta őt a várható körülményekről. #MeToo vagy sem, az *Ultimo tango a Parigi* ma is körüllengi valamiféle filmes aranykor aurája, melankolikus hangulatú, sűrű atmoszférájú képeinek mágiája talán még azokat is képes lenyűgözni, akikből bizonyos jelenetei feszengést válthatnak ki.

Némi provokációért a kortárs román új hullám élő klasszikussá nemesedett fenegyereke, Cristi Puiu sem megy a szomszédba: idén ugyan nem ismételte meg két évvel ezelőtti performanszát (bár, mint mosolyogva megjegyezte filmjének előbemutatóján, kedve lenne rá), amikor a hatályos szabályok ellenére megtagadta a maszkviselést, és erősen bírálta a hatóságoknak a járvány megfékezése érdekében hozott intézkedéseit, új filmjével visszatér a pandémia évének viszontagságaihoz. A már címében is „azt a bizonyos évet” idéző *MMXX* alacsony költségvetésből, állami támogatás nélkül, a covid-időszak restriktív általi diktált barkácskörülmények között készült, és ez látszik is rajta. Négy, egymással csak nagyon lazán – például egy-egy mellékkarakter révén – érintkező epizódot fűz egybe Puiu, amelyeknek egyetlen közös jellemzője, hogy a 2020-as évet idézik meg; és éppen ez okozhatja a nézői hiányérzetet is. A román

rendező ugyanis leginkább csak a sajátos körülmények felvázolásával – talán egy kivétellel, amikor a bezártság dühítő tehetetlensége élet-halál kérdéssé válik – érinti a járvány témáját, például a maszkviselés, társadalmi távolságtartás normáinak karikírozása révén, anélkül azonban, hogy különösebben mélyre ásna. Legalábbis első „ránézésre”, mert amennyiben hagyjuk üledni magunkban az élményt, észrevehetjük, hogy minden történet mögött egy másik történet húzódik, amely kimozdítja sarokpontjaiból az egyszerűnek és biztosnak hitt értelmezést. Puiu a(z) önmagunkon) nevetésre ingerlő társadalmi szatíráról a torokszorítóan tragikus végkifejletig feszíti az ívet, hogy aztán magunkra maradjunk a töprengéseinkkel és Nichita Stănescu *Salut, murim* (Üdv, meghalunk) című versének tovább kísértő, megrendítő soráival.

Megrendítő. Ezzel a kifejezéssel lehet leírni azt az élményt is, amit a fesztivál fődíjas alkotása, a Transzilvánia Trófeát elnyerő iráni film jelent. Idén két versenyfilmet sikerült összesen megtekintenem – ilyen, ha az embert elragadja a klasszikusok iránti nosztalgia –, abból az egyik szóra sem érdemes, a másik viszont elnyerte a nagydíjat – számomra egyáltalán nem meglepő módon. Az iráni filmművészetre egyébként szintén a TIFF-en figyeltem fel évekkal ezelőtt, a *Nader és Simin – Egy elválás története* óta; azóta igyekszem követni, és nem csalódtam benne. A *Like a Fish on the Moon* című alkotásról – amely rendezőjének első nagyjátékfilmje – nehéz írnom, nehéz volt néznie is, mégpedig azért, mert képtelen voltam kilépni a „szülői üzemmódból”. A kisgyerek története, aki abbahagyja a beszédet (nem némul meg, csak nem hajlandó megszólalni), nagyon árnyaltan és finoman rajzol meg egy olyan lélektani-családi viszonyhálót, amelybe könnyen belegabalyodhatunk, ami önvizsgálatra késztet és arra, hogy kényelmetlen kérdéseket tegyünk fel magunknak. Megteszünk mindent, hogy megértsük a gyerekeinket? Megérthetjük őket teljesen? Mindenre találhatunk magyarázatot, vagy vannak jelenségek, amelyek „csak” elfogadást és szeretetet igényelnek? Melyik az a szülői magatartás, amellyel elkerülhetjük a nagyobb hibát? Elkerülhetjük egyáltalán? Vagy kiterítenek úgyszólván? Dornaz Hajiha – jegyezzük meg ennek a fiatal iráni rendezőnőnek a nevét. Még bizonyosan találkozunk vele. Ki tudja, talán már a jövő évi TIFF-en.

Ami a TIFF idei programjából kirajzolódni látszott, minden eddiginél „retróbb” kínálatlall rendelkező fesztivált ígért.

Bohócszínház, tragikomikus pantomim

A 10. Színházi Olimpia, melynek idén Magyarország a helyszíne, június 16–18. között adott otthont a rendezvényre meghívott előadásoktól kicsit eltérő stílusú produkciónak, a *Slava's Snow-Show*-nak. Az olimpián ötször játszották, és voltak olyan nézők, akik mindegyikre vettek jegyet. Hogy miért?

Slava Polunin, az orosz bohóc, színművész, performanszművész, egykori színházigazgató előadásai színházi térbe való beemelásával nyomatékosítják a nézőben, hogy a cirkuszi, szórakoztató műfajok elejéről hanyagolni kell a „csak” minősítő szócskát. Hiszen Slavától nem *csak* egy szórakoztató „bohóckodást” láttunk a budapesti Nemzeti Színház nagytermének színpadán, hanem egy bohócjátékot, ez pedig egy létező színművészeti ág.

A már 73 éves művész két célját minden előadásának mozgatóerejeként veszi figyelembe: az embereket vagy megnevetetni, vagy megríkatni kell. Ennek köszönhetően a könnyeket nem mindig lehetett a nevetésre fogni, valóban. Legfontosabb számára – ami több interjújában is elhangzik – az, hogy a felnőttek is visszataláljanak, ha csak arra a pár órára is, amit ő nyújt nekik, a bennük lévő gyermekhez, aki csak érez, aki csak őszinte. „Ha a közönségből már egyvalaki rá tud erre kapcsolódni, akkor célt ért, amit csinálunk” – mondja a rendezvény keretén belül készült interjúban.

Slava a tragikomikus pantomim világát tárja elénk. Színházi nyelvének megalapozása olyan humorszakértők tanulmányozásával és követésével történt meg, mint Charlie Chaplin vagy Marcel Marceau francia pantomimművész. Korai színházki-sérleteiben is már olyannyira volt groteszk és abszurd, hogy egyértelműen a bohócművészettel lehetett asszociálni. Tanulmányai folyamán végül rájött, hogy a bohóccal mint jelenséggel tud igazán azonosulni, ezt az utat is választotta, idővel pedig megformálta a saját bohóckarakterét, az Assisai nevezetű sárga bohócot, aki valójában saját személyének egy másik dimenzióba való kivetítése. Ez a bohóc a SnowShow főszereplője is.

A terem padlója rengeteg fehér konfettivel beborítva – a látvány, ami a nézőt fogadja. A hangulat már az első pillanatban oldott, a néző akarva-akaratlanul mosolyog, felvesz egy-egy darabka „hópelyhet” a földről. Míg mindenki ámuldozik és nézi a gyerekek örömét, az előadás elkezdődik, és hirtelen nem azt kapjuk, ami ígértek nekünk. Assisai megjelenik egy kötéllel a nyakán, a szándéka is megvan ahhoz, hogy felakassza magát.

A gondosan és tudatosan használt idők, kitartott szünetek vigyáznak arra, hogy épp csak eszünkbe jusson a sajnálat, de ne tudjunk elmerülni vagy lehangolódni. Így a bohóc-magányról éppen fogalmazódó belső monológom is félbeszakad, mert a kötél másik végén ugyancsak egy sárga bohóc kerül elő a takarásból, tehát ketten vannak egyedül.

A látvány elsődleges eszköze a színek használata: a kék háttérű színpadi képbe, a két piros orrú sárga bohócról képtelenség levennünk a szemüket. A főszínek zavaró kontrasztja megvan, de csak annyira, hogy vonzza a tekintetet.

A fiatalabbik bohóc, ha Assisaijal együtt van a színpadon, utánozni akarja, arra törekszik, hogy büszke legyen rá, olyan, mint egy utód. A harminc éve futó show mindig megújul, tényleg nincs két egyforma előadás. Két sárga bohóccal csak néhány éve játszárok, ám az utólag megtudott információ szerint a másik Slava fia, Polunin Ivan, elkezdte összeszedni az előadás dramaturgiáját.

Az a cselekményfonal, melyben Assisai vonattal elmegy, miután a már ikonikusnak számító kabátos jeleneten is túl vagyunk, melyben beledugja a kezét az akasztóra helyezett kabátba, és saját magát öleli át, majd saját magától búcsúzik el, a legvégén pedig „belehal” a hóviharba, olyan értelmezést ad, amelyen csak üveges szemmel tudtam gondolkozni.

Mivel Slava már ritkán játszik, a pesti öt előadásból is, csak ebben volt színpadon, ezért a „helyettesítését” egy létező koncepcióként kezeltem. A korábbi előadásokat tanulmányozva, továbbra is azt állítom, hogy a mostani tudatosan használta a szomorú oldalát is annak az álomvilágnak, amit megteremtettek. Olyan volt, mintha egy másik előadás kezdődött volna el „az idő másik oldalán”. A gyerekek élvezték a produkciót, amely értelmezés ugyancsak helyénvaló, a felnőttek pedig kezdték megérteni, hogy Slava miről is akart épp ott a színpadon beszélni.

A show katartikus fináléja, a hóvihar, mely az emberek felé irányul, és fújja a konfettit az arcukba, ezúttal másképp indult. Assisai a vihar elején, küzdése előtt hirtelen levette bohócorrát, és már Slavaként állt a homályos játéktéren. Az eddigi előadásokban Assisai megküzd a viharral, ebben Slavaként elesik, majd ráterül a fehér fátyol. Slavaként, nem bohócként hal meg. Sose gondoltam volna, hogy a legjobban sírni színházban egy bohócelőadás fogok...

Egyik jelen időből hajlunk át a másikba. A bohócművészet egyszerű gegjein, trükkjein ámuldozunk. Az egyszerűséggel párhuzamosan a mélységet is megteremtik, amelybe a beavatás is

THEÁTRUM

Egy fáról az istent

óvatosan történik: vattafátylat húznak ki a nézőtérre, óriási labdákat engednek felénk, megteremtik azt a családi hangulatot, amellyel képesek elérni, hogy egy cirkuszi műfaj elgondolkodtasson, hogy papírzsebkendőért kutassunk a táskánkban. Mert a finálé előtti csendben hallhatóan zizegtek a zsebkendő-csomagolások.

Egy egyszerű elmúlás, egyszerűen elmesélve. A show-jelleg számomra a látottak feldolgozásában volt segítségemre. A gyermekek rossz élményeit, traumáit is valójában a gyermeki képességek rossze, az álmvilág-építés győzi le. A káprázatos látvány folyamatosan elterelte a figyelmem a nyomasztó érzésekről, felkészített az előadás végére, voltam olyan boldog, hogy elbírom a finálé szomorúságát. Slava Polunin pedig a boldogságra akar megtanítani.

Slava Polunin és társulata. Slava Polunin: *SLAVAS'S SNOWSHOW*. **Rendező:** Viktor Kramer, Slava Polunin. **Bohócok:** Zhimolokhov Artem, Polunin Ivan, Bifano Francesco, Deliyev Georgiy, Merashchi Dmytro, Olekhovych Anna, Musatov Yury. **Fény:** Costyleva Sofya. **Hang:** Savin Remi, Constant Eugene. **Színpadtechnika:** Bekesi Mihaly, Yaropolskiy Ivan. **Társulatmanager:** Yaropolskiy Eerika. **Jelmez:** Sumakova Iuliia. **Díszlettervező:** Viktor Plotnikov. **Jelmeztervező, különleges effektek:** Slava Polunin. **Hang:** Roman Dubinnikov, Slava Polunin. **A felhasznált zenék alkotói:** John Surman, Subramaniam, Joaquin Rodrigo, Jorge Ben, Ivan Volkov, Roman Dubinnikov, Ludwig van Beethoven, Vangelis, Carl Orff, Jean Marc Zeller, Paolo Conte. **Műszaki támogatás:** Gennadi Bokhan, Roman Dubinnikov, Andrei Efarov, Vitali Galich, Alexei Goncharik, Oleg Ilyin, Dimitrie Khamzine, Sofia Kostyleva, Rebecca Lauret, Aleksei Lavrentiev, Pechersky, Mikhail Pogorelsky, Keefe Rubinstein, Dimitry Sakhalov, Oleg Sosnovikov, Dimirty Syrovatski, Elizaveta Titanian, Gleb Titania, Dimitry Ushakov. **Hátér:** Dimitry Bodnar, Gariy Cherniakhovskiy, Bertrand Gosselin, Anna Hannikainen, Maria Manaenkova, Mikhail Mokeev, Dimirty Strelakov, Natasha Tabachnikova, Elena Ushakova.

**Egy egyszerű elmúlás, egyszerűen elmesélve.
A show-jelleg számomra a látottak
feldolgozásában volt segítségemre.**

KRITIKA

A hit, az Isten keresése európai kultúránk egyik nagy állandója, egy olyan kultúráé, amely ennek a törekvésnek a hol megengedő, hol teljesen elutasító kritikáját is már rég magába építette. De ettől nyitott és igazi kihívásokkal teljes ez a keresés, egy megnehezített terepen (nevezzük életnek) felelni a bizonyosságot nagyobb megelégedést nyújthat, mint az, ha egyszerűen beszélünk a szélesre tárt főkapun. Nem beszélve arról, hogy mennyire nagy kihívás ezt a keresést egy „írói-költői projekt” tárgyává tenni, amikor nem elég csak a szív és az ész lüktetését, impulzusait követni, hanem meg kell találni ennek a nyelvét és a formáját is, majd az egészet egy kötetbe szerkesztve át kell nyújtani az olvasónak.

Erre a kísérletre vállalkozott Lövétei Lázár László új kötetében, s hogy nem árul zsákbamacskát, azt már a könyv hátsó borítóján is világosan felfedi, Pascal *Gondolatok* című művének 194. töredékét kommentálva. Pascal, a racionalizmust provokáló módon, értelmes embernek azt nevezi, aki vagy szolgálja az Istent, vagy tiszta szívvel keresi. Ebből a szerző, kellő szerénységgel, a témával való kínlódást tartja a sajátjának, ennek a lenyomatának tartja könyvét, amiben szerencsére – megnyugtatóan a szerzőt és az olvasót is – több minden van a kinnál, hisz egyrészt játékoság, találékonyság, igazi megrendülés, másrészt következetes építkezés, nagy műveltséganyag, költői tudatosság mind-mind kiolvasható belőle.

Ami biztos: a kötet hangoltsága „lövéteis”. Azt hiszem, egy terjedelmes és markáns életmű esetében nyugodtan lehet jelzőként is használni a szerző nevét. Megtettük ezt más neves alkotók esetében is. S hogy mitől „lövéteis” egy szöveg? Ha egyszerre szatirikus, gúnyos, ironikus, darabos, nyers akár, de ugyanakkor őszinte, egyenes, értelmes (sose érzélgős) is. Meglátni az ágyban Krisztus arcának lenyomatát a feleség párnáján, s megkérdezni, hogy nem „buziság”-e ez, s mindezt a kötet egyik kulcsversében (80.), majd továbblépni, és megfogalmazni egy férfi legszebb vallomását, amit egy feleségnek átnyújtani lehet [(„*Ne haragudj, / Igyekszem majd nem összekeverni a dolgokat, / Nagyon szeretlek, / Ne haragudj, / Ne haragudj.*” (80.)) – mi lenne ez, ha nem az alantas, a közönséges és a fenséges, emelkedett egybetartásának a képessége, amiben bővelkedik Lövétei életműve.

Ezek a minőségek nyelvi-formai lehetőségekké nőnek ki magukat, amelyekben szinte dúskál a kötet, változatos versformákat, megszólalásmódokat eredményezve. Mert egy dolog a szándék, de ami igazán érdekelhet minket, az a mód, azaz annak megtapasztalása, hogyan lehet a hitkeresést ma érvényes költői eseménnyé tenni. Innen egy szintéziskötetnek látom ezt a könyvet, ami több ezt megelőző kötet törekvését és kivitelezését is magába építette. Egyszerre van benne a *Két szék között* vallo másossága, a *Zöld* ökolírája, a klasszikus formákkal való játszás, ahogy a *Feketemunka* tematikus, szerteágazó építkezése is világosan kivehető.

A kötet súlypontját a cím világosan jelzi. A Lukács evangéliumában olvasható Zákéus története képezi a könyv szerteágazó kiindulópontját (Lk 19,1–10), aki egy gazdag fővámszedő volt Jerikóban, s aki azért, hogy a tömegben meglássa a városba érkező Jézust, felmászik egy fügefára. Ennek a történetnek a szétírása képezi a kötet tulajdonképpeni gerincét, a középső hosszabb ciklust, amit öt-öt vers keretez.

Későbbre hagyom a keretversek bemutatását, most csak a kötet címet is adó ciklusra fókuszálok. Ez a ciklus egy majdnem koherens narratív szállal rendelkezik. Találkozni Jézussal egy fügefán – mit jelenthet? Önfeléd, felszabadító játékot ebben a kötetben. A szerző megvilágító gesztussal elsősorban Zákéus kitalált görög rabszolgájának, úgynevezett Tektónnak a szemével látatja az eseményeket. Én ebbe a választásba belelátom a görög és a keresztény (a pogány és a hívő) világ különbségének az érzékeltetési szándékát. Nem lehet véletlen, hogy a könyvben a *Biblia* mellett az *Iliász* a legtöbbet idézett szöveg, ahogy az antik verselési formák gyakori használata is ebbe az irányba mélyíti el a könyvet. A megváltástörténet csak görög szemmel lehet komédia. Tektón (megkockáztatom: a szerző alteregója) tulajdonképpen a közvetítő. „Jézus tényleg a lélek ▶ 24.

Pistike cseresznyefája

– *Hová készülsz, Pistike?*
– *Megyek a cseresznyefára cseresznyét szedni.*
– *De hát tél van, kisfiam!*
– *Tudom, tudom: sapka, sál!*

Nem esnék hasra a meglepettségtől, ha a fenti vicc kitalálója olvasta volna Márk evangéliumának tizenegyedik fejezetét, közelebbről a fügefafa megátkozását: Betániából távozva Jézus megéhezik, odamegy egy fügefához gyümölcsöt szedni, de nem talál, ezért megátkozza, hogy az soha többé ne teremjen. Másnapra a fügefafa kiszárad. Igen ám, de a történet szerint akkor még nem is volt ideje a fügeérésnek – egy világi bíróság tehát a fát jó eséllyel ártatlannak találta volna. Persze, a képlet nem ennyire egyszerű: az igehely konszenzusos értelmezése a korabeli hitetlen zsidó népet látja a fügefafa képébe. Vagyis ebben az olvasatban a jelenlévők közül azért volt egyedül Jézus éhes, mert ő füge helyett hitre éhezett – ezt jelképezné tudniillik a gyümölcs.

A kérdés ámbár mégiscsak az volna, hogy vajon miért ment oda a fához a Názáreti, ha jól tudta, hogy annak még nem lehet gyümölcsöt hoznia. Talán a saját hite vonzotta oda őt? Talán nemcsak éhezi, de *hiszi* is a mi „gyümölcsünket”? Minden bizonnyal. És innen nézve ez a hit éppen annyira kikezdehetetlen, ahogyan az egyszeri Pistike hite, aki télen indul cseresznyézni.

Lövétei Lázár László *Zákeus fügefája* című verseskötete a fügefafa megátkozását szerkezetileg kitértetett helyen gondolja tovább, a kötet kellős közepére helyezett versháromsággal: a harminckilenc költeményt tartalmazó gyűjtemény tizenkilencedik, huszadik és huszonegyedik darabjával. Először is *Tektón figyelmezteti a betániai fügefát*: „Szegény kicsi fügefácska / Odalenn Betániába: / Teremjél édes gyümölcsöt, / Hogy az átkot elkerüljed – / [...] / Sистерeg az isten átka, / Szegény kicsi fügefácska.” Már ebben a versben előkerül a látszólag történetidegen eszköz, a fejsze: „Bár a fejszét elkerülöd, / Sose teremsz már gyümölcsöt”. A *fügefafa válasza Tektónnak* ezek után egyértelműen tisztázza a fejsze szerepét, s hogy az átkot és annak értelmezése motivikusan is visszautal Keresztelő János intelmeire: „Ez a fejsze-ügy eléggé kizökkent a ritmusomból: / Mindenféle híreket hoz a szél keletről, / Legutóbb például János, a keresztelő dörgedelmet susogta zöld füleimbe, / Hogy tudniillik a fejsze már »a fáknek gyökerekre vettetett« volna”. János ugyanis a következő szavakat intézte a farizeusokhoz és a szadduceusokhoz a Jordán folyónál: „Teremjete hát megtéréshez illő gyümölcsöket. [...] A fejsze pedig immár a fák gyökerére vettetett. Azért minden fa, a mely jó gyümölcsöt nem terem, kivágattatik és tűzre vettetik” (Mt 3,8–10).

Mindezek árnyékában a fügefafa helyzetértékelése válaszepistolájában több mint meglepő: „Ha csak ember az az általad említett »isten«, / Akkor nekem annyi, / De ha tényleg ő az Úr, / Akkor nem félek tőle, / Nem lesz hülye megölni saját teremtményét, akit a harmadik napon teremtett”. A teremtéstörténet említésével arra a jelentős feszültségre terelődik tehát a figyelmünk, amely a fára szórt jézusi átkot („Soha örökké ne egyék rólad gyümölcsöt senki” – Mk 11,14) és isteni áldás („Hajtson a föld [...] gyümölcsfát, a mely gyümölcsöt hozzon az ő neme szerint” – 1Móz 1,11) között húzódik meg. Fokozza zavarunkat, hogy a harmadik versben már maga a fejsze szólal meg, és kéri ki magának az egészset: „Hú, a kurva mindenit! / Mégis mi történik itt? / Valami sehogy se stimmel: / Visszaélnék a nevemmel! / Még a Keresztelő is, / Sőt a fügefácska is / Így a fejsze s úgy a fejsze... / ...No de ejsze / Vannak felsőbb főrumok – / Fellebbezni ott fogok” (*Fejsze-komment*).

A beszélő fejsze tehát Keresztelő János szavait Istennel tervez felülbíráltatni, míg a beszélő fügefafa Jézus átkmondását tartja Isten akarásával szembemenőnek. Már csak ez a két mozzanat is sejteti a *Zákeus fügefája* költőjének sajátos, helyenként meglehetősen ambivalens viszonyát a keresztény hithez – s erre a kötet még csukott állapotában is ráerősít, például a hátsó kötéstáblán olvasható szerzői fülszöveggel, mely így zárul: „nem ismerem Istent, és abban sem vagyok biztos, hogy »tisztá« szívből keresem őt. De igenis kínlódok a témával – bizonyosság rá ez a könyv.”

S ha ezt a könyvet most megfordítjuk, akkor az *Olvasó öregasszonyt*, Gerrit Dou 1631 körülire datált festményét csodálhatjuk meg, melynek elképesztő részletgazdagsága révén azt is pontosan

► 23. Akhilleusza” (31.) – állítja, miáltal – talán ez lehet a kötet tulajdonképpeni tétje – megképezi a két világ között az átjárhatóságot. Az alakja biztosítja az átjárást. Mert nincs semmilyen nagy reveláció a kötetben, Paulusból Saulusba való áttérés. Csak Zákeus története mesélődik el, ironikus felhangokkal, kiszólásokkal, játékos betétekkel, különböző nézőpontok mozgásával, miközben azért minden kifejeződik, leíródik, ami lényeges a hit ügyében. Mintegy lövéteiesen – teszem hozzá.

De nem csak ez a két világ közötti átjárhatóság a tét. A fák sem maradnak érintetlenül a kötetben. Itt is a közvetítési szándékot vélttem kiolvasni. Nem véletlen, hogy a kötet címe is elsősorban a fát, a fügefát lépteti elő főszereplőnek. „Valami fojtogatja a Kertet” (21.), jelenti be a *Majomszázat* című vers, amibe csak erőltetve lehet beleolvasni a napjainkban különben jogosan divatosá váló öko-filozófiai fordulatot. A Kert sokkal inkább azt a helyet jelöli, ahol ember, növény és állat egy valamikori ősképzetben harmonikusan együtt tudott létezni. Ebből a Kertből, saját mérhetetlen tudásvágyától üzve, szakadt ki valamikor az ember, hogy most a hit balszámát óhajtva megpróbálja feloldani a kiszakítottagságból fakadó szorongását és elvesztségét. Ennek a Kertnek az egyik eleme a fügefafa, amit én egy emeltyűnek képzelek el, amely a hit kapujáig emelhet bennünket. Mert én a legvégén a fáról meglátott isten költői képével maradtam. Nem gondolom, hogy az összes konzekvenciáiban fel tudnám tárni ennek a képnek a mélységét, de hogy lenyűgöző, sőt reménykeltő, az biztos.

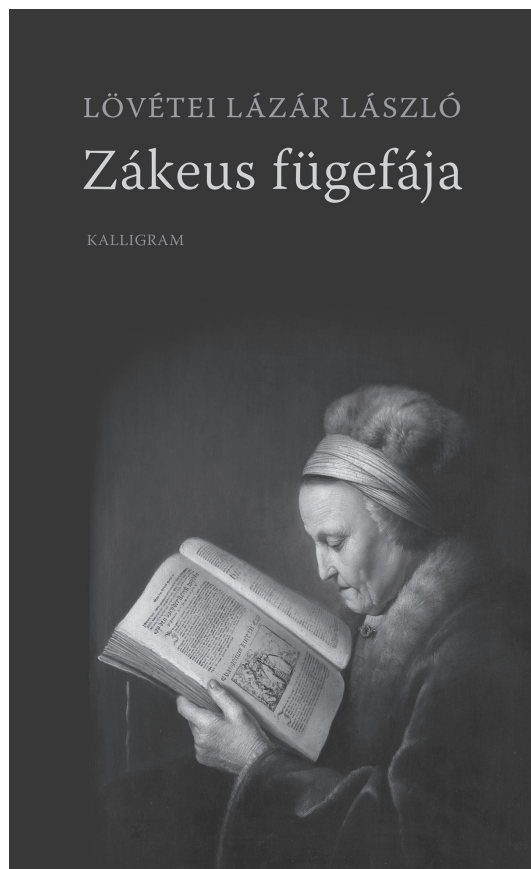
Hiszen a falevelek is zászlók Isten milliárdnyi papírhajóin (94.).

Dramaiságot azonban a keretversek révén nyer a kötet. A személyes érintettség indexei ezekben a versekben járják át leginkább a könyvet. Feleségnek meg a szerző kisfiának, a kilencéves botanikusnak ajánlott versek, a valamikori rákbetegség (a *Két szék között* tulajdonképpeni témája) megidézése, Medve-ország, a székely táj elemeinek felsorolása: mindezek összessége képezi meg azt az érdelemgazdag világot, amibe mintegy beékelődik a krisztusi történet átírata.

És mondjam ki a végén: megrendített a kötet. A hitetlent a hit keresése. Két erős benyomás támadt fel bennem már a kötet első, elemi elolvasása után. Amit az utólagos értelmezői munka csak elmélyített. Arról nem tudtam meg semmit, hogy hisz-e Istenben a versek lírai alanya, de hogy mennyire mélyen vágyik rá, arról meggyőződtem. Megrendítő volt átérezni ezt az elemi vágyat, ami, mint a basso continuo a barokk muzsikában, átjárta az egész könyvet. Arra gondoltam: ez hitnek se semmi.

Vannak könyvek, a kitértettek, amelyekhez az irodalomkritika kevés.

— Lövétei Lázár László: *Zákeus fügefája*. Kalligram–Bookart, Budapest–Csíkszereda, 2023.

tudjuk, mit olvas az öregasszony: a Lukács evangéliumának tizenkilencedik fejezetéből ismerhető Zákeus történetét. És ennyivel talán le is lehetne zárni a kérdést, hogy mért éppen ez a kép szerepel a *Zákeus fügefája* élén. De én szeretem azt hinni, hogy ennél többről van szó. Lukács szerint tudniillik Zákeus, a gazdag és csalárd fővámszedő alacsony termete miatt nem látta a tömegetől a Jerikón áthaladó Jézust, ezért felmászott egy fügefára; Jézus ezek után nála kívánt megszállni; Zákeus pedig a találkozás hatására vagyona felét felajánlotta a szegényeknek. És akkor olvassa mindezt a festményen (nyilván) rezzenéstelen arccal az idős hölgy, a jólét attribútumaival felvértezve: szőrmesapkában, szőrmével szegélyezett bársonykabátban, nyakában aranyékszerrel. A képnek tehát nem pusztán témamegjelölő szerepe van, de egy újabb árnyalatát szolgáltatja a fentebb említett ellentmondásos viszonyoknak is, mintegy az ambivalencia allegóriájaként, amennyiben az öregasszony láthatóan nem „tiszta” szívéből keresi Istent.

A szerző a kötetet Ferenczes Istvánnak ajánlja: „nagyon köszönve, hogy nekem ajándékozta régi Bibliáját”. Lövétei az ajándékot ráadásul nemcsak megköszöni, hanem használja is: a *Zákeus fügefája* bibliaidézetek nyelvzetéből tudhatjuk, hogy a Károli-fordításnak még az 1908-as revidálás előtti állapotáról van szó. Az első ciklus mottójának olvasásakor viszont újabb bökkenőbe botlunk, mert nemhogy nem a régi változathoz, de még csak nem is a Bibliából, hanem a *Tamás-evangélium*nak nevezett apokrif logiongyűjteményből való a szövegrész, mely a paradicsomi „öt fa” gnosztikus körökben kedvelt képét mutatja be. Kerülőúton kezdődik tehát a hithez való közelítés, és igaz ez az *Öt fa* című, öt versből álló ciklus egyes darabjaira is: többnyire távolabbi perspektívából, vagy áttételesen, vagy alig szólnak Istenről.

Két fa ezek közül magasan kiemelkedik: az *Egy pénzérmére* és a *Majomszózat*. Előbbi vers tárgya egy Sacagawea-dollár, melynek fejlődésén „a 16 éves sosen asszony”, Sacagawea és kislánya, Jean Baptiste látható, a nő fejénél a LIBERTY, a fiú fejénél az IN GOD WE TRUST felirattal. Mennyire erős kép ez: a nagybetűs szabadság lebeg egy indián nő feje fölött, az amerikai nemzeti mottó pedig az ő kevert rasszú, vagyis már az asszimiláció útjára lépett gyermeke fölött. Szükségtelen volna hosszasan argumentálni, hogy a világháborúk utáni erdélyi magyar irodalomban milyen metaforikus-szimbolikus jelentéshálójára van az indiántoposznak; egy esetleges szöveg hely is elegendő talán, vegyük például Lászlóffy Aladár *A biztató csodáról* című esszéjét: „Nem féltém a világot mégsem. Sem a feldúlt csecsen falvakért, sem a balkáni, sivatagi, őserdei rézbőrű-mohácsokért, néger-világosokért, indián-trianonokért.” Ilyen kontextusban olvasva Lövétei Lázár László *Egy pénzérmére* című versét rögtön érthetővé válik, miért fűzi gyengéd szeretet a megszólalt „kedves” egydollárosához: „megígérttem / – Isten előtt is, / Ember előtt is –, / Hogy nem bántalak, / Például hogy ilyen pénzzel, amilyen te vagy, soha nem fogok fizetni”.

Most mégis épp gravitózatni viszi az érmét: az írásoldalon olvasható másik, latin nyelvű amerikai mottót szeretné kicserélni egy ugyancsak latin feliratra, a *Dies irae* harmincötödik sorára (Babits fordításában: „büntudattól pirul orcám”). A mi nemzeti mottónk volna ez? Vagy az emberiségé? A szöveg mindenestre a változtatást egy másik indián költő megidézésével, Radnóti Miklós *Törredék* című versére utalva okolja meg: „Hogy lássa a boldog utókor, / Mily korban éltem én e földön”. A versbeszélőnek ráadásul további tervei is vannak: miután kész a feliratcsere, a pénzérmét el fogja gurítani „Valahol a Hargitán, / Például Ózeresztőben”. Persze, a helyszín nem éppen annyira esetleges, ahogyan az a mondatból tűnik: a szerző gyermekkorának egyik kedves színteréről van szó, Ózeresztő erdeje ugyanis szülőfalujának, Lövéteinek szomszédságában található. Ekképp lesz a Sacagawea-dollárból *Indián a Hargitán* – utóbbi már a könyvajánlást kapó Ferenczes István gyermekverskötetetének címe.

Az ezt követő *Majomszózat* több mint látszólagos ekphraszisz id. Jan Brueghel *Paradicsomi táj a Bünbeeséssel* című festményére, hiszen olvasásakor egy antropomorf majom szemszögéből tapasztaljuk meg a bünbeesés pillanatát: „én, aki azelőtt két lábbal álltam a földön, most fára költözöm, elmakogni néhány szót, / Mert valami történik a Kertben, mert valami fojtogatja a Kertet”. Ez a fojtogató valami pedig egyszerre testesíti meg az eredendő bünt és Isten haragra gerjedését. A vers kulcspillantásáról beszélünk, hiszen a felegyenesedett, beszélő majom most fogja magát, és visszamászik a fára, *elmakogni* valamit. A bünbeesésre válaszul érkező, visszafordított evolúció tanúi vagyunk, amely, ha volna helye a Bibliában darwinizmusnak, bizonyára a legkeményebb csapások közt szerepelne. Nem hiába retteg a majom sem a vers végén: „Uram, ugye nem, Istenem, mondd, hogy nem, mondd, hogy ez a rikácsolás nem az én hangom.”

Az a mozzanat tehát, ahogyan Zákeus felmászik a fügefára, Darwin felől olvasva inverz evolúció, Mózes felől olvasva visszatérés az eredendő bün helyszínére („fügefa levelet aggatának azért össze, és

körülkötöket csinálnak magoknak” – 1Móz 3,7), Kányádi Sándor felől olvasva pedig istenkeresés volna: „valaki jár a fák hegyén / mondják úr minden porszemen / mondják hogy maga a remény / mondják maga a félelem” (*Valaki jár a fák hegyén*). Lövétei Lázár László kötetének központi, *Zákeus fügefája* című ciklusa azonban kevésbé áhítatos alternatívát nyújt: a fővámszedő azért mászik fel a fára, mert Tektón, az ő gadarai születésű, görög adósrabszolgája rábeszéli erre (*Tektón Zákeust biztatja II.*).

Tektón figurája a történetben nyilván Lövétei fikciója, „Ács” jelen-tésű nevét az *Íliász*-ból kölcsönzi, a szolga ennek megfelelően fejből tudja az *Íliászt*, „párnája alatt” is tartja, s „kialakult világképe” van, „ha csak hellénisztikus is”. Mindamellett „szörnyen kíváncsi”, figyelemmel kíséri Keresztelő János és Jézus működését, utóbbit már a kezdetektől „szimpatikusnak” találja, „Már csak az ácsmesterségben való jártassága miatt is”, ám Jézus megkeresztelkedése elmélyíti az iránta táplált érzelmeit: „Azóta már hiszem és vallom, / – Istenek előtt is, emberek előtt is – / Hogy Jézus tényleg a lélek Akhilleusza” (*Tektón bemutatása; Tektón regisztrál*). Akhilleusz alakja nem itt merül fel először bibliai párhuzamként: a *Majomszózat* Isten haragját Akhilleusz haragjához hasonlítja – vagy fordítva. Tektón különben „írnoki minőségben” szolgál Zákeusnál, vagyis „írástudó”, s már csak emiatt is tekinthetjük a szerző egyik alteregójának.

A másik alteregó akár egy hitét kereső Zákeus is lehetne, a verses-kötet azonban meglehetősen keményen bánik az ő alakjával. Már Tektón is megveti, aki szerint gazdája „mélynövésű, vékonypénzű, nyiszlett emberke, / Afféle porba fingó kettévágott óriás” (*Levél Gadarába*), s mikor egyszer Zákeus már belealudt a felolvasásba, a következő szavakat intézi hozzá: „Amilyen tuskó vagy, / Te is lehetnél a fák királya” (*Tektón a Birák könyvéből olvas fel*). De a *Zákeus fügefája* ezen kívül is nagyon sokáig megtesz mindent, hogy az olvasó is megvetéssel gondoljon a vámszedőre. Ennek a törekvésnek egyik kicsúcsosodása a *Fél vagyon* című vers, és különösen az ahhoz írt appendix, a *Filantrópia, avagy régi újsághírek nyersfordításai*. Már az előbbi is kissé szarkasztikus felhanggal örökíti meg azt a pillanatot, amikor Zákeus odaadja fél vagyonát a rászorulóknak, utóbbiban viszont a szarkazmus erősödése mellett a jótékonykodás mögötti képmutatás is terítékre kerül.

Fordulópontot jelenthet Zákeus megítélésében a *Zákeus kérése* című vers, amely rögtön a kereszthalál után játszódik, s amelyben a fővámszedő őszintén gyászolja Jézust, majd kifakad: „Nem hiszed el, de hiányzol, Uram! kurvára hiányzol!” A ciklus záróverse, a *Sötétben* pedig már a költő hangján megszólalva elmélkedik Zákeusról: „Mi lesz szegény főhősömmel? / Elmegy-e az esze? / Elkezd-e hinni Jézusban? / Fél karját odaadná, ha tudna hinni”. S ez utóbbi kijelentés már nem is áll olyan messze a szerzői fülszöveg korábban idézett részletétől. Nem kockáztatunk tehát sokat, ha nemcsak Tektont, de Zákeust is a költő alteregójának feltételezzük. S ha majdnem végig keményen is bánik hőseivel, az nem sokban különbözik attól a szigortól, amelyet magunkkal szemben vagyunk képesek tanúsítani, különösen gyarlóságaink, gyengeségeink, határozatlanságaink idején.

A szerző a *Sötétben* című versben egyébiránt a feleségéhez szólva számol be bizonytalanságairól, míg az *Öt másik fa* című záróciklus utolsó darabjában, az *Óda a fügefalevélnél* címűben már kilencéves kislfiának beszél a hit és a bünbálat kérdésköréről. S bár megemlíti, hogy „ősapánk / pont ilyen falevéllal akarta eltakarni [...] fiatal szemérmét”, nem ezt tartja a járható útnak: „Nem hogy eltakarni a bünt!, hanem / Direkt füteges lobogó alatt / Hajózni esővizeken, hogy értse az Isten: / »Mégbántuk, Uram!«, / »Bocsáss meg, Uram!«” A vers többször is elismétli különböző változatokban, hogy „Holnaputánig kell csak várni, fiam, / S errefelé is / Lesz fügefánk.” Ha nem ózdkodunk a gondolattól, hogy Zákeust megfeleltessük a költővel, s ha számba vesszük, hogy az ő utolsó megszólalása nagypénteken történik a kötetben, végül megengedjük, hogy ennek megfelelően a költő utolsó megszólalása is nagypénteken történjen, akkor az a *holnapután* Krisztus feltámadásának napjára esik, e napon fog a fügefa majd kihajtani.

A *Zákeus fügefája* szerepverseivel, allegóriáival, olykor maró gúnyával, máshol groteszk ábrázolásmódjával, helyenként társadalom-, esetleg valláskritikába hajló soraival együtt is érzékenyen megformázott emlékműve annak a személyes vívódásnak, *kínládásnak*, melyről Lövétei Lázár László már a fülszövegben is említést tesz. De egyben kísérlet is arra, hogy a szerző rátaláljon a hitére. Ő ugyanis nem csupán „Várja a hinni valót” (*Születésnapomra*), de keresi is. Van, aki úgy igyekszik rátalálni Istenre, hogy a vele kapcsolatos kétségeit sorolja. Van, aki úgy, hogy cserefát ültet. Van, akinek egy keresztelő, másnak meg éppen egy haláleset hozza meg a hitét. Van, aki fügefára mászik. Van, aki cseresznyefára. És van, aki nemcsak a Bibliát, de az apokrif iratokat, az *Íliászt* vagy a *Krisztus utolsó megkísértését* is olvassa. Vagy egy nemrég megjelent verseskönyvet.

— Lövétei Lázár László: *Zákeus fügefája*. Kalligram–Bookart, 2023.

Gyerekszív

Jász Attila: *Hétköznapi királyságok*. Koinónia, Kolozsvár, 2022.

Jász Attila *Hétköznapi királyságok* című, 2022-ben megjelent gyermekkönyve életkollázs. Gyermekszemmel és finom érzékenységgel vezeti át olvasóját a hét napja in keresztül az élet lapjain is. Nyelvezete könnyed, dallamos, szójátékokra és a gyereknyelvi újításokra alapoz, mint a pamut vagy Pisálat-kereskedés, a pulóver lehet köpött és az étel fúj, ha a fűszernövény túl unalmas, és ezért inkább fűszernövényeket képzelünk el a tányérban úszni. Humorral és iróniával ad új értelmet a szavaknak, ezáltal pedig a körülöttünk formálódó valóságot is újratertemti. Ez a fajta kíváncsiság, a körülöttünk levő világ letapogathatósága és kreatív befogadása egyszerre kelt ismerősségérzetet, eszünkbe juttatva ismerős gyerekeket, ugyanakkor a különység, a gyerekek körül és gyerekekben megszülető megfoghatatlan is megelevenedik a sorok között.

A játékoság, fáradhatatlanság és teremtő energiák, valamint a kreatív naplószerű szerkezet gyerek és felnőtt olvasók számára egyaránt élvezhető. Gyermekirodalmi műként az edukatív, infantilizálástól mentes nyelvi környezet, valamint az ábrázolt problematikák is jelentőssé, szerethetővé teszik. Ilyen a bullying tapasztalata és a kirekesztettség, a probléma felismerése és az áldozathoz való empatikus odaforodulás, valamint a lírai hang láthatatlanságérzése, a beilleszkedés nehézségei, amelyek egyaránt érintik a gyerek- és felnőtt-társadalmat is: „Amikor előjöttem, csak nevettek / a többiek, és én nem akartam tovább / ilyet játszani. / Féltém, hogy megint nem találnak meg, / aztán elfelejtkeznek rólam, (...)” (*Bújócskaszerda*, 9.), és „A kövér fiút minden szerdán / azzal csúfolják az iskolában, hogy dagadék, / olyankor a kövérsége mellé még el is vörösödik, / csúnya is lesz, és végül mindig elsírja magát. / A nagyobb fiúk pedig mindig ezt akarják elérni (...)” (*A kövér fiút minden szerdán*, 22.).

A hétköznapokban megélt események, az erdőbarangolás, a kessői fennmaradások, a nagyszülőknél töltött vakációkban a Télipályaudvar, nagymama köpött pulóvere, a kora reggeli kelések és az ébresztőóriás, a pápaszem(es) lét sokszínűsége mellett végigvonulnak a kötetben a családon belüli diszfunkciók és a halál valósága is. Az apák és nagyanyák hiánya meghatározza a lírai én hétköznapi és hétfégi királyság-élményét: „azt hiszik, nem értem, hogy / apáról hallgatnak előttem / fagyosan” (*Télipályaudvar*, 37.), és „Két macskám is lesz majd, ha az új apukámhoz költözünk (...)” (*Jókeddvű történet*, 46.). Jász érzékenyen nyúl a halál, az elmúlás és a gyászfeldolgozás gyermekek által megélt folyamatahoz, ábrázolásmódja egyszerre van tele a gyermeki játékosággal és életvidámsággal, valamint a *nincs többé* érthetlenségével és fájdalommal: „Nem is sejtettem, hogy ilyen nehéz / az a halhatatlanság, jobb lett volna, / ha a nagyfi is az, együtt minden / könnyebb lenne, / vagyis volt” (*Csütörtöki halhatatlanság*, 23.).

A Sipos Gaudi Tünde színes, életteli képi világa és Jász Attila könnyed hangvételű, olvasmányos szövegvilága közti dinamika teremti meg az életkollázst. Gyermekokról, gyermekeknek, kapcsolatokról, hiánytapasztalatról, a világban való helykeresésről. Vidámságról és fájdalomról. Sok-sok szeretettel és érzékenységgel.

FÜLSZÖVEG

„ha jól telik, ha nem telik jól, legalább telik”

Botházi Mária: *Fűnyíró a Tündérbertben*. Koinónia, Kolozsvár, 2022.

Botházi Mária *Fűnyíró a Tündérbertben* című legújabb kötete 2022-ben jelent meg a Koinónia Kiadó gondozásában. A szövegekben a mindenkori erdélyi ember szokásai, mentalitása, életritmus és a mindennapok kisebb-nagyobb dilemmái mind-mind felfejtésre kerülnek. Az olvasói ismerősségérzés mintegy életet ad a szövegeknek: van valami groteszk libabőrözés az olvasás közbeni fel-felkacagásokban. Több ez, mint az írói iróniával való rezonancia vagy a görbetükör-tartás élménye. Maga az aha-élmény testközeli, az *és tényleg így* –

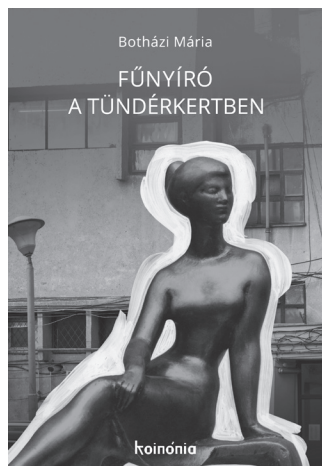
A rövid, fészeken szerkesztett szövegek kortól és időtől függetlenül hatnak így az olvasóra. Nincs szükség más közös találkozási pontokra, az egyetlen, ami összeköt, az erdélyiség – ebből kifolyólag válik nagyon közeli ismerőssé a szövegvilág. Ha nem én, az idősebb generációbeli ismerőseim biztosan. Ha ők sem, akkor van olyan régi ismerős, rokon, akinek a szállóigévé vált történetei között felüti a fejét valami nagyon erdélyies. Pozitív élmény ez az időtlenségtapasztalat, nemcsak kacagáslehetőség az erdélyi ember saját monyókolásain, hanem egyfajta perspektíva kínálása is valami belső kohéziós erőre, ami kifele, más kultúrák számára gyakran érthetetlen lehet. Miért hordunk „pizsamát” napközben? Miért érezzük szükségét valami örök készenléti állapotnak? Miért tartogatjuk az „ünneplőt” nehezebb időkre? És miért foglalkozunk mindig a más dolgával? A félelmen, az elnyomásélményen és a létjogosultságért való örökös küszködésen szocializálódott erdélyi társadalom automatikussá vált működésmódjai mutatkoznak meg a szövegekben mindenféle írói minősítéstől mentesen, mintegy objektív lencsén keresztül ábrázolásban.

Az önsajnálkozás, valami nem múló borúlátás, a dolgokban rejlő turpisság feltételezése, a kivándorlás dilemmája, a kiskanállal evés. A szép kanapét pokróccal letakarni, hogy ne sérüljön, kérdés nélkül a nehezebbet választani, mert „csak kímélték az újat a régivel” (72.), és különben is, *hogy néz az ki, hogy* – kezdődik a kérdés, a befejezése végeláthatatlan, viszszafelelő a mozdulatokban, döntésekben, világlátásokban.

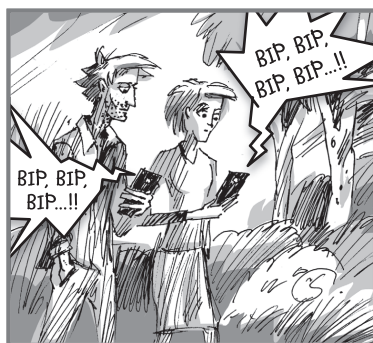
A címválasztás, akárcsak a szövegek, egyfajta belülről értésre alapoz, ugyanakkor megnyitja a művet a tág célközönség felé. A mitizált erdélyiség a Tündérbert fogalmában ismerős csengésű mind az Erdélyben élő, mind az Erdélyt látogató olvasók számára. Talán ez az univerzalitás az, amely révén a szövegek nyelvezete, hangvétele és a láttatott valóság bárki és mindenki számára megközelíthető lesz – a különbség talán a zsigeri, szubjektív valóságértelmezésben vagy egy objektívebb, láttelepszerű olvasatban rejlik.

TANKÓ ANDREA

1997, Sepsiszentgyörgy. Szülővárosában él.

Alert

Szöveg: Vincze Ferenc | Rajz: Csillag István

Duduk és kamanka nincs (de flexaton is ritkán)

Tiszteletet parancsoló, kiváló triumvirátust alkotott – 1941 és '63 között rendszeresen együtt is kamarazenélt – a hegedűs David Ojsztrah, a csellista Szvjatoszlav Knusevickij és a zongorista Lev Oborin. Előbb egyéni művészetüket, később a háromságukét is formális elismerés érte azzal, hogy Aram Hacsaturján, az örmény-szovjet komponista (majd karmester és tanár) egy-egy zongora-, hegedű-, majd csellóversenyt írt nekik. Mindhárom koncerto kedvelt darab a hangversenyműsorokat összerakó direktorok vagy erre hivatott grémiumok szemében, mégis úgy tűnik, az első, az 1936-ban írt *Zongoraverseny* a legjátszottabb. Miután Oborin 1937 júliusában Moszkvában először adta elő, csakhamar Európa-szerte több neves pianista vette föl repertoárjába. Hacsaturján voltaképpen ezzel a kompozíciójával vívta ki a nemzetközi elismertséget, vélhetjük: nem utolsósorban a *concertante* szellem – vagyis a szólóhangszer és a zenekar versengő, egymásra folyton rálicitálni készítő temperamentuma mint alapvonás és eszmény szinte végletes érvényesítése miatt („nem pusztán zongorára és zenekarra írt mű” – mondta róla a maga rendjén Oborin).

Nem túl gyakori hangnem a zongoraverseny-irodalomban a Desz-dúr, Hacsaturján ezzel máris mintegy figyelmeztette a koncerto előadóit a fokozottan megkívánt koncentrációra. Ugyanakkor ragaszkodott a formahagyományokhoz is. Ekként klasszikus szerkezetű, szonátaformájú az első tétel, amelynek strukturális érdekessége, hogy két zongorakadenciája van: az első az expozíció után, a második – a hosszabb és virtuózabb – a tétel végén következik. A kemény, drámai felhangú főtémával a magyar zenei hagyományban otthonos hallgatók mintha Bartók *Allegro barbaró*jának (1911) „új ritmuszenei” szilajságát vagy egyfajta modern verbunkot vélhetnek asszociálni. A következetes, már-már monotóniába hajló lüktetést és a pontozott, férfiasodó ritmizáltságot a vonós- és a fúvósok éppúgy kibontja, mint ahogy a zongora. A mű egynemely elemzője az éneklően lírai melléktemában a barackfából készült duplanádas fúvóshangszer, a *duduk*, a bőrrel bevont testű, mélyebb fekvésű vonóshangszer, a *kamanka* és a hagyományos örmény ütőinstrumentumok megidézését véli felismerni az oboa, a brácsák és a pizzicatót játszó

csellók és staccato klarinét-szólam trinitásában. Hogy meglátásuk mennyire helytálló, arra objektív érvek nemigen hozhatók fel. Tény azonban, hogy az első tételben – akárcsak a többiben is valamelyest – a keleties melodicitás félreismerhetetlen, s hogy Hacsaturján bármikor kész volt az orientális lelkület megidezésére, azt aligha lehet vitatni.

Teljesen világossá válik az örmény vonatkozás a második, lassú tétel fő témáját hallva is. Ez voltaképpen egy örmény városi dal, amelyet a zongora szólaltat meg először – ugyancsak keleties basszusklarinét-bevezetőt követően. E tételben bizonyos harmónia-folyamatok mintha már a *Spartacus* előtanulmányaiként fogantak volna, de amikor a lírai vonások elmélyülnek, a zene összhangzataiban, modulációiban, triolás ritmizáltságában akár Rahmanyinov művészetének hatása is felsejlik. E háromszólamú moll-tétel azért is nevezetes, mert Hacsaturján ebben alkalmazta az 1924-ben szabadalmaztatott flexatont, a rugalmas, ezért változtatható belső feszültségű acéllemezt (mintegy a bögővönővel megszólaltatott fűrészlappal kiváltására), ezt a szólamot azonban ma már sokszor a hegedűkre bízzák.

A pianisztikus lehetőségek bő készletét felhasználó, C-dúrban induló harmadik tétel, a finálé minden zongorista számára egyéni megoldandó, gondos értelmezést, tudatos, dinamikus építkezést megkívánó feladat. A kezdetként megszólaló, oktávparhuzamban játszott, tizenhatodos szilaj-dévaj táncot, amelyet serényen kísér a fa- és rézfúvókar, expresszív bővítések, megüledések, neki-eredések és torpanások tagolják, az önfeledt tombolás egyre gyakrabban adja át helyét meditatív pillanatoknak, szinte észre sem vesszük, hol hajlik át a kezdő téma a középrészbe, amelyben már akár a mélabú hangjait is megérezhetjük. E középrész hosszú kadenciával vezet át a reprízbe. S ebben ismét felfedezhetjük a majdani *Spartacus* (1950–54) népszerű Adagio tételének előjelét: a monumentális lélegzetvételhez hasonló, vonósok uralta, hatalmas ritartandóban csúcsonódó felmenetet (ez az a zene, amely a korai nyolcvanas évek hazai tévézőinek emlékeztetésében elfeledhetlenül kapcsolódik össze a BBC által gyártott, hosszú *Onedin család* filmsorozattal).

Hacsaturján épp százhusz éve született.

Június 9-én Magyar Ágnes *Madrid* című kötetét mutatták be a *Helikon* szervezésében Magyarország Kolozsvári Főkonzulátusának dísztermében. A szerzővel Márton Evelin beszélgetett.

Június 9-én kettős díjátadó ünnepséget szervezett a Kolozsvári Ünnepi Könyvhétre az Erdélyi Magyar Írók Ligája (E-MIL). A Bulgakov Irodalmi Kávéház kerthelyiségében ünnepelték meg az idei Méhes György-díjasokat, valamint a 2022-es Méhes György Tehetségkutató Pályázat győzteseit.

Tizedik kiadását ünnepelte a *Discuția Secretă* (*Titkos megbeszélés*) nemzetközi irodalmi fesztivál Aradon és Temesváron június 14. és 17. között, ekkor mutatták be az *Ez a világ 66% akkor és 33% most* című kétnyelvű antológiát. A többnapos irodalmi rendezvényen rendszeresen magyar szerzők is fellépnek, az idei meghívottak Mărcuțiu-Rác Dóra, Márton Evelin, Szántai János és Vida Gábor voltak.

Június 15-én a *Korunk* júniusi, *Performativitás a művészetekben* című lapszámát mutatták be a kolozsvári Koffer kávézóban és könyvesboltban. A lap szerzői közül fellépett André Ferenc, Lakatos Miska, Fodor János és Kányádi Iréne, az est házigazdája Balázs Imre József volt.

Június 19-én kihirdették az MMA Művészeti Ösztöndíj Program 2023-as nyertesait. Százan részesültek a három évre szóló művészeti ösztöndíjban. Irodalom szekcióban Bognár Anna, Dr. Kasza Péter, Kégl Ildikó, Kiss László, Molnár H. Magor, Nagy Lea, Nagy-Laczkó Balázs, Török Ábel, Tóth Barna, Varga László Edgár és Zima Szabolcsné Dr. Lajtos Nóra nyerték el az ösztöndíjas támogatást, többen közülük lapunk szerzői. A *Helikon*hoz kötődő képzőművészek is részesültek a művészeti támogatásban, Juhos Sándort képzőművészet szekcióban, Szentes Zágont fotóművészet szekcióban díjazták.

R. T.

A HELIKON IRODALMI FOLYÓIRATRA

Előfizető neve:

lakcíme:

e-mail címe:

számlázási cím:

Meddig szeretne előfizetni?

- Negyedéves előfizetés: 38 lej – 6 szám
 Féléves előfizetés: 75 lej – 12 szám
 Egyéves előfizetés: 150 lej – 24 szám

Hogyan szeretne fizetni?

- Banki átutalással szeretnék fizetni
 Postai úton szeretnék fizetni
 Külföldi előfizető vagyok

Postai úton történő előfizetés esetében

a postaszelvényre a címzetthez a következő megjegyzés irandó: *Redacția Helikon pentru Deák Judit*. Postacím: 400002 Cluj-Napoca, Str. Petru Maior nr. 7., ap. 4., Jud. Cluj.

Banki átutalással történő előfizetés esetében:

Banki adatok:
 Uniunea Scriitorilor din România • Cf.: RO2786991 •
 Cont: RO63 RNCB0106 00050872 0001 • BCR –
 SUCURSALA CLUJ

A megjegyzéshez a következő szöveget szükséges bevezetni: *Abonament pentru Redacția Helikon*.

Külföldi előfizetőinket arra kérjük, hogy előfizetési szándékukat e-mailben (kvari.helikon@gmail.com) vagy telefonon (0040-264 431 577) jelezzék.

Az előfizetői szelvényt postai vagy villámposta-címünkre várjuk.

Mikor a művészet kezdődött

Hetvenedik születésnapját ünnepelte nemrégiben Olajos György Munkácsy-díjas grafikusművész. A kerek évforduló kiváló alkalmat adna egy nagyobb volumenű kiállítás megrendezésére, ám a közönségnek most meg kell elégednie a budapesti MissionArt Galéria kisebb, kamara-jellegű tárlatával.

A Falk Miksa utcai galéria nem tartozik a tágasabb kiállítóhelyek közé, mégis kellő helyet biztosít Olajos vegyes technikával, akvarellal és tussal, pigmenttel és japán tollal készített alkotásainak. Olyan ősi motívumokat tartalmazó képeknek, amelyek jól jellemzik grafikai munkásságát. De láthatjuk legújabb, *Hybris* című sorozatának darabjait is, amelyek nevét az ókori mitológia gögként értelmezi, és a görög drámák hőseinek bukását okozza, bibliai értelemben pedig magát a bűnt jelenti, amikor az ember isten helyett önmaga felé fordul.

Olajos György 1984-ben végzett a Magyar Képzőművészeti Főiskola sokszorosító grafika szakán. Még tanult, amikor első kiállítását megrendezhette a budakeszi Szarvas Presszóban 1972-ben. A vendéglátóegység (ahol még élő zene is szólt) nem először adott otthont egy tárlatnak, absztrakt festőművészek jóval korábban is bemutatkozhattak itt, ebben a Budapest határától alig egy „nyúlfarknyi” időre található meghitt krimóban, ha másutt nem is. Hogy miként kerülhetett sor erre a tárlatra, nem tudjuk, ami biztos, hogy Mezei Ottó művészettörténész nyitotta meg. A 20. századi magyar és egyetemes művészetet kutató szakember a későbbiekben is nyomon követte Olajos György pályájának alakulását.

P. Szabó Ernő művészettörténész, képzőművészeti kritikus, szakíró is bizonyára jól ismeri az alkotót, hiszen egy egész kötetet szentelt neki. A HUNGART Egyesület által 2018-ban kiadott *Olajos György* című írás foglalkozik a legteljesebben a grafikus életútjával, művészetével. Például kiderül, hogy miként készült első megmutatkozására, amelyre mestere, Magyarász Imre festőművész, rajztanár készítette fel, Olajos pedig a lehető legkomolyabban vette az előkészületeket. „Rajzolt éjjel-nappal, tavasztól őszig, egész nyáron, rajzaiba menekülve” – olvashatjuk P. Szabó Ernőtől. A 72-es tárlat után – alig húszévesen – behívták kétéves katonai szolgálatra, amit nem töltött le, kórházba került, majd leszerelték, mondván, „túlfűtött a fantáziája”. Ekkor már serényen rajzolt: kisméretű fekete-fehér és színes tusrajzokat, majd golyóstollhoz nyúlt. Organikus formákból épített „belső tájakat”, természeti részleteket (melyekhez érzetek társíthatók) készített absztrakt, expresszionista stílusban. Megfogadta egykori mesterének, Magyarásznak a tanácsát, miszerint „ne egy lapot tegyél magad elé, Gyuri, hanem sok kicsit”.

A Villamosenergia-ipari Technikumban tett érettségi után nagyobb kerülőutakkal jutott el a főiskolára Nagy Gábor festőművész osztályába.

Munkássága a 80-as évek második felében teljesebben ki. Legsikeresebb időszakát élte, '86-ban három évre szóló Derkovits-ösztöndíjban részesült, Kisgrafikai Biennálék díjait „söpörhette” be. Képeit természetes anyagokból: fűszálakból, különböző magvakból komponálta, képeibe archaikus ornamentumokat „karcolt”. Korábban is érdeklődött a keleti filozófiák iránt, majd többször járt Kubában és Dél-Amerikában, és az ottani kultúrák motívumait, szellemiségét, természetközelségét beépítette alkotásaiba.

ARTEFAKTUM

Égi hombár VI.

A MissionArt Galériában kiállított alkotások képi világa is „primitív” barlangrajzokra, de legfőképp hajdanvolt dél-amerikai civilizációk, az azték, inka és maja kultúra falfestményeire, kőszobraira emlékeztethetnek. Az egymásba ágyazódó, tekerdő, görbülő vastag vonalakból totemszerű lények néznek velünk farkasszemet, alakjuk sematizált, a végletekig leegyszerűsített.

Újabb munkáin színpárok jelennek meg, formái mintha automatikusan jönnének létre, maguktól lépnek kombinációba egymással, dekoratív felületet alkotva.

A 2005 és 2023 között készített akvarell-, toll- és tusrajzok felidéznek a művészet történetének kezdeteit, amikor egy egyszerű kováccsel „műalkotás” született. És születik Olajos György keze által is.

OLAJOS 70 | Olajos György Munkácsy-díjas képzőművész kiállítása, MissionArt Galéria, 2023.

Alapító főszerkesztő: SZILÁGYI ISTVÁN | KARÁCSONYI ZSOLT: főszerkesztő – vers, műfordítás | DEMETER ZSUZSA: főszerkesztő-helyettes – kritika, tanulmány | Főmunkatárs: EGYED EMESE, KIRÁLY LÁSZLÓ | Szerkesztőség: HORVÁTH BENJI: Pávilon 420 | MÁRCUŢIU-RÁCZ DÓRA: Artefaktum, honlap | MÁRTON EVELIN: próza | PAPP ATTILA ZSOLT: film, interjú | DEÁK JUDIT: szerkesztőségi titkár | RÁKOSSY TIBOR: műszaki szerkesztő | SZENKOVICS ENIKŐ: korrektúra | Lapterv és számítógépes tördelés: IDEA PLUS, KÖNCZEY ELEMÉR, FAZAKAS BÓTOND | Nyomda: MISZTÓTFALUSI KIS MIKLÓS REFORMÁTUS SAJTÓKÖZPONT | Szerkesztőség: 400002 Cluj-Napoca, str. Petru Maior nr. 7., ap. 4. | I. posta, Pf.: 245. | Telefon: (004) 0264 431 690, (004) 0264 431 577 | Villámposta: kvari.helikon@gmail.com | Honlap: www.helikon.ro | A lap megjelenését a HELIKON KULTURÁLIS EGYESÜLET támogatja – kiadja a ROMÁNIAI ÍRÓK SZÖVETSÉGE | ISSN 1220-6288

TÁMOGATÓINK

ROMÁNIAI
ÍRÓK
SZÖVETSÉGE

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii și Identității Naționale | Kiadványunk a Kulturális és Nemzeti Identitás Minisztériumának támogatásával jelenik meg.

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

A kiadvány megjelenését a Magyar Kultúráért Alapítvány támogatja.

Petőfi
Kulturális
Ügynökség

Nemzeti
Kulturális
Alap

BETHLEN GÁBOR
Alap